

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ ΙΓ'

ΑΡ.151-163

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1948

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : *ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ*

ΛΕΥΚΟΣΙΑ — ΚΥΠΡΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΙΓ' ΤΟΜΟΥ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ

Βαλέτα Γ. : Παλιὰ Ἐρωτικά 81.

Βελεστινλή Ρήγα : Ὁ Θούριος 259.

Διανέλλου Ι : Εἰκοστὴ Πέμπτη Μαρτίου 1.

Δρουσιώτη Πυθαγόρα : Τ' Ὠχρὸ Φεγγάρι 2, Ὁραματισμοὶ 186.

Κλόκκαρη Ἀντ. : Ἡ Χαρὰ τῆς Βροσιῆς 132.

Κράλη Μ. : Ἡ Νέα Μιράντα 317.

Κρανιδιώτη Νίκου : Ἀντὸ πὸν καρτεροῦμε 74, Στιγμιότυπο 163, Βραδυνὴ Προσευχή 224, Στὴ γῆ πὸν μᾶς γέννησε 224.

Κριναίου Π. : Ἡ νεκρώσιμη ἀκολουθία τοῦ ζιζιμιῶ 227.

Λαγκάδη Πάρι : Ὁ Ὑπνος τοῦ Παιδιοῦ 173.

Λυσιώτη Σάνθου : Ἐγυρε ἢ Δύση 164, Ἱερουσαλήμ 223, Καραβὶ Ἀπαλοτάξειδο 351.

Μαρκίδη Γ. Α. : Κύπρος 23.

Μιχαηλίδη Βασίλη : Ἡ 9η Ἰουλίου 1821 ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου 188.

Μόντη Κώστα : Στὴν Πρεσβεία μας 167.

Νικολάου Σάκη : Ἀσάλευτη Ψυχὴ 318.

Παπᾶ Γ. : Θύμησες 233.

Παπαδοπούλλου Γ. Κ. : Ἀδγὴ 327.

Σημηριώτη Ν. : Τὸ Δῶρο 143, Κομάσδω ποτὶ τάν... 144.

Τάνταλου Θ. : Ἡ Μοῖρα ἢ Διαλεχτὴ 120, Τῆς Ἀρετῆς τὰ Τρόπαια 200.

Φάνου Γ. : Ἀγία Παρασκευὴ 185.

Φιλόρα Ρώμου : Τὰ περασμένα 73, Ἀρρωστοῦ Πόθος 74.

Φραγκοῦδη Τ. Μ. : Σὲ κείνο κεῖ τὸ περιγιάλι 186.

Χαμπουλίδη Δ. : Τὸ Φίλημα 90.

Χρυσάνθη Κ. : Τριαντάφυλλα 32 καὶ 146, Ἐπιγραφεῖο 119.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Eliot T. S. : Ὁ ἄνεμος σηκώθηκε σὺς τέσσερις ἢ ὧρα 368, Τοπεῖα 368 (μετ. Α. Σ. Ἰωάννου).

Μιστρᾶλ Φρ. : Ἡ Mireille 165 (μετ. Ζ. Διόδωρου).

Ὀμήρου : Ἐπιτορὸς Ταφῆ 103 (μετ. Ν. Καζαντζάκη—Ι. Θ. Κακριδῆ).

Yeats W. B. : Σὰ θάσαι γρηὰ 81 (μετ. Δευτ. Γιαννίδη).

ΠΡΟΖΕΣ

Ἀκάμα Ἀπη : Ἡ Κληματαριά 33.

Κάσιου Ν. : Τὸ Τραγοῦδι τοῦ Νεῖλου 352.

Μαρκίδη Γ. Α. : Γύρω ἀπὸ τὴ Ζωὴ 117.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Βουτυρᾶ Δ. : Λέαινες 31.

Βραχίμη Ν. Σ. : Νοσταλγία 75 καὶ 128.

Κρανιδιώτη Νίκου : Ὁ Δουλῆς 3.

Κυπρολέοντα Α. Γεωργιάδη : Τὰ ὄρια τῆς τρέλλας 147.

Οἰκονομίδη Γ. Σταυρινοῦ : Γιὰ τὸ πρόστιμο 168.

Ρουσιῶ Μαρίας . Τὸ μαῦρο παλλημάρι πὸν πῆγε νὰ βρεῖ τὸ Θεὸ 324.

Χατζησωτηρίου Φώτου : Μιὰ Πέτρα ἀπὸ τὸ Ἄρσος 234.

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΕΙ

Βοστταντζῆ Ν. : Οἱ γλωσσικὲς ιδέες Ἰωσήπου τοῦ Μοισιοῦδακος 27, Ἀδ. Κοραῆς ὁ παιδαγωγὸς τοῦ ἔθνους μας 288 καὶ 332.

Διόδωρου Ζ. : Ἡ Mireille τοῦ Μιστρᾶλ 164.

Καθραντώνη Α. : Γιαννης Ψυχῆος 228.

Κιτρομιλίδη Μ. : Ἡ Νεοελληνικὴ ποίηση τοῦ ΙΘ' αἰῶνα 203, 240, 328, 375.

Κρανιδιώτη Νίκου : Τέχνη καὶ Πολιτικὴ 101, Τέχνη καὶ Λαὸς 145, Ἐνάτη Ἰουλίου 187, Ἐ-

να συμμαθητικὸν Ἐθνικὸν Κεφάλαιον 225, Δημιουργοὶ Ἐθνικοῦ χαρακτήρος 261, Πνευματικὰ Αἰτήματα 319, Τὸ Ἱστορικὸ Μυθιστόρημα 353.

Δυσιώτη Σάνθου : Διονύσιος Σολωμὸς 189.

Μαραγκοῦ Μ. : Ἐφτά ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ Ρώμου Φιλύρα 73.

Μερεμέτη Ἀθ. : Ὁ Κοραῆς ὡς ἐπιστήμων 282, 339, 369.

Μυριανθοπούλου Κ. : Ἐνα ἀνέκδοτον ἔγγραφον περὶ τοῦ Ἀδ. Κοραῆ 296.

Ξεφλούδα Στ. : Ἡ Γενὰ τοῦ τριάντα 34.

Πάλλη Α. Α. : Ἡ Φραγκοκρατία στὴν Ἑλλάδα 63, Τὸ Χρονικὸ τοῦ Λεοντίου Μαχαιρᾶ 355.

Παπαχαρλάμπους Γ. Χ. : Γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Διπέρτη 236.

Παράσχου Κλ. : Ἡ ἔκδοσις Ἀνθολογιῶν 201.

Πασχαλίδου Μάγδας : Τὸ τραγικὸ στοιχεῖο στὸν Ἀγαμέμνονα 121.

Προυσή Κ. : Ρήγας καὶ Κοραῆς Ὁρῶλος καὶ Πίστη 299, Ἑλληνικὴ Παράδοσις 320.

Σοφοκλέους Θ. : Ὁ Συνοικιστὴς στὴν Κύπρον 106, Ἡ Ποίησις τοῦ Ρήγα 275.

Σπανδωνίδη Π. Σ. : Φιλολογία καὶ Λογοτεχνία 231.

Σπυριδάκι Κ. : Αἱ Ἀθήναι τοῦ Περικλέους 14 καὶ 82, Ὁ Ρήγας καὶ ἡ Ἐθνικὴ Ἑλληνικὴ Παράδοσις 264, Ὁ Κοραῆς καὶ ὁ Εὐαγόρας τοῦ Ἰσοκράτους 294.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

R. Campbell : Τὸ παράσημο ἀξίας καὶ ὁ Τ. Σ. Ἐλιοτ (μετ. Δευτ. Γιαννίδη) 366.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Ἀρχιεπισκόπου Ἰωαννικίου : Ἐπικήδειος εἰς Κοραῆν 297.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Α. ΠΟΗΜΑΤΑ

Προυσή Κ. : Κ. Π. Καβάφη

«Ποιήματα. Β' Ἐκδοσις Ἰκάρου» 177.

Β. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ, ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΣ

Μαρκίδη Γ. Α. : Κ. Ουρένη «Γλαυκοὶ Δρόμοι» 179.

Προυσή Κ. : F. Salten (Μετ. Μ. Κροντηρᾶ) «Μπάμπυ» 42, F. Salten «Jibby the Cat» 251, Μόνας Μητροπούλου «Ἀπασσιονάτα» 347, Κατίνας Παπᾶ «Ἄν ἄλλαξαν ὅλα» 383.

Σπυριδάκι Κ. : Γ. Σπανοπούλου «Πολεμικὲς ἀναμνήσεις» 217.

Γ. ΜΕΛΕΤΕΣ

Βοσταντζή Ν. : Ἱατρικῆς Ἑταίρ. Ἀθηνῶν «Πρακτικὰ Συνεδρίου Προστασίας Παιδιοῦ» 94, Ε. Παπανούτσου «Ἀισθητικὴ» 912, T. Fitikides «Lessons in Greek-English Translaton» 382.

Διαμάντη Α. : R. Goldwater —M. Trevis «Artists on Art» 41.

Α. : Α. Ζαμπάκη «Ὁ Βιβλιόφιλος» 136.

Προυσή Κ. : Α. Καραντώνη «Πνευματικὴ ἐλευθερία» 135, Μ. Τριανταφυλλίδη «Παροιμιαικὲς φράσεις ἀπὸ τὴν Ἱστορία καὶ λογοτεχνία» 136, Μ. Πετρίδη «Ὁ Βίος καὶ τὸ ἔργο τοῦ Κ. Καβάφη» 178, W. Ethridge «It's Greek to me» 248.

Σοφοκλέους Θ. : Π. Σ. Σπανδωνδῆ «Δ. Σολωμὸς ὁ ποιητὴς», «Ἡ διδασκαλία τῶν νέων Ἑλληνικῶν», «Ἐπιστήμη καὶ λογοτεχνικὴ κριτικὴ» 345.

Σπυριδάκι Κ. : Κ. Ι. Ἀμάντου «Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, Β» 39, I. Thomson «The classical background of English literature. 92, Μ. Τσουρῆ «Ὁργάνωση Παιδείας καὶ Λειτουργία Σχολείων» 93, L. and H. A. Mangoian «The island of Cyprus!» 134, Μ. Τριανταφυλλίδη «Δεξιλογικὲς ἀσκήσεις» 213, Ὑπουργεῖον Ἀνωικοδομήσεως «Δωδεκάνησος» 249, Φ. Κουκουλέ «Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμός, Α» 307, Institut Francais d' Athenes «Bulletin Analytique de Bibliographie Hellenique 1947» 343.

Χατζηγιώαννου Κ. Π. : Ν. Π. Ἀνδριώτη «Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῶν Φαράσων» 214, G. Rohlf's "Griechische Sarchgeistin Suditalien" 309.

Δ. ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Διαμαντιῆ Α. : Edward Lear 43, Ἡ Ἐκθεση Geoffrey de Sellin-court, Lieutenant Colonel Pain and Mrs. K. Y. Pain 96, Ἐκθεση ζωγραφικῆς τῆς Α. Χ. Νικόλαου 180.

Κάνθου Τ. : Ἡ Ἐκθεση Τέχνης τοῦ Π. Γυμνασίου 252.

Διασίδου Μ. : Ἡ Ἐκθεση Ἐργοχείρου τοῦ Π. Γυμνασίου 254.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Κραυδιώτη Νίκου : Ἡ Νέα Περίοδος τῶν «Κυπρ. Γραμμάτων», Ἔτος ΙΓ' 37, Ἡ Ἐπιθεώρηση τοῦ μηνὸς 59 καὶ 133, Πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα 91, Ἡ ἐπέτειος τῆς 9ης Ἰουλίου 254, Ἡ πνευματικὴ Κύπρος καὶ ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς φυλῆς 304, Τὸ νεοελληνικὸ σύνταγμα καὶ ἡ γλῶσσα 304, Οἱ ἐκδόσεις τοῦ Γαλλ. Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν 305, 28η Ὀκτωβρίου 343.

Σοφοκλέους Θ. : Οἱ ξένοι γιὰ τὴν νεοελληνικὴν ποίηση 174.

Σπυριδάκι Κ. : Ἐλεύθερα Ἑλλήν. Δωδεκάμησα 61, Sir George Hill 380.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Μιχαηλίδη Γιάγκου : Ο. Α. Βιολῆς 218.

Μιχαηλίδη Σόλωνος : Τὸ Διεθνὲς συνέδριον λαϊκῆς μουσικῆς 378.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Ἀλιθέροη Γλαύκου : Ἡ Οὐσία τῆς Τέχνης 237.

Βούλγαρι Στ. : Μία ἐπανόρθωσις 42.

ΣΗΜ.

Τὸ φυλλάδιον αὐτὸ νὰ δεθῆ μετὰ τὸν πρῶτον τόμον (Τεύχη 151—162)

Ζώντου Α. : Δογοτεχνία στὴν Ἑφτάμησο 137.

Κοραῆ Ἀ. : Ἐπιστολὴ πρὸς Ὀδυσσεῖ Ἀνδροῦτσον 280.

Ντὰ Βίντσι Λεονάρντο : Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Δούκα τοῦ Μιλάνου (μετ. Α. Διαμαντιῆ) 25.

ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

«Κυπριακὰ Γράμματα» : Ἀγγλία, Ἀμερικὴ 46.

Προυση Κ. : Τὰ βιβλία στὴν Ἀμερικὴ 211.

Membre H. : Ἡ Γαλλία καὶ ἡ ξένη λογοτεχνία 247.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Δώρα τῆς Γαλλίας στὴν Ἑλλάδα 141, Δογοτεχνικοὶ διαγωνισμοὶ 182, Ἡ 200ῃ ἐπέτειος, τῆς γεννήσεως τοῦ Κοραῆ στὸ Γαλλοελληνικὸ Σύνδεσμον Νέων 183, Οἱ Διαγωνισμοὶ τῆς «Ἐργατικῆς Ἐστίας» 305, Πρακτορεῖο Πνευματ. Συνεργασίας 314, Σ. Μιχαηλίδης 381, Ἐθνικὸ ξύμπημα 382.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ : 139, 181, 218, 255, 311, 348, 383.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ Κ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ : 49, 137, 220, 313.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ : 54, 97, 138, 184, 210, 257, 312, 386.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ : 43, 56, 142, 221, 315, 349 386.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ : 57, 99, 142, 221, 258, 316, 349, 386.

ΕΙΚΟΝΕΣ : Γ. Ψυχῆς 228, Δ. Απερίτης 236, Ρήγας Βελεσστινῆς (ἐναντι) 259, Α. Κοραῆς (ἐναντι) 274, Τ. Σ. Ἐλιος 366.

ΠΙΝΑΚΕΣ : Χρυσόχοῦ Α. «Κόρη» 253

ΓΛΥΠΤΙΚΗ : Δυμιώτη Ν. «Κεφάλι» 253.

Υπεύθυνος ἰδιοκτήτης Ν. Ι. Κραυδιώτης, Μυκηναίων 3, Λευκοσία.
Τύποις : Χρ. Σταυρινίδη καὶ Υἱῶν, ὁδὸς Λυκούργου 7, 7Α, Λευκοσία.

A MAKE-UP *Must* FOR THE
WORLD'S MOST GLAMOROUS WOMEN

Hollywood's alluring screen stars say that Pan-Cake Make-up is the greatest innovation in make-up history... for "Pan-Cake" is the famous glamour make-up, originated by Max Factor Hollywood, that glamorizes instantly. It provides perfect protection for your complexion, too... because its exclusive, patented formula keeps the skin soft and smooth, and safeguards it against drying.

Try it.

RITA HAYWORTH

in Columbia Pictures'

"GILDA"

*Pan-Cake is fully protected
by U.S. and Canadian Trade
Mark and Patent Laws.

the one and only
PAN-CAKE MAKE-UP
originated by
Max Factor Hollywood

AT LEADING DRUG AND
DEPARTMENT STORES

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ «ΛΟΥΚΟΥΔΙ»

- Τις καλύτερες ταινίες !
- Τὰ σπουδαιότερα Έργα !
- Μὲ τοὺς διασημοτέρους ἑρμηνευτὰς !

Σὰς παρουσιάζει πάντοτε ὁ κινηματογράφος «ΛΟΥΚΟΥΔΙ».
Τεσσάρων κινηματογραφικῶν ἐταιρειῶν, τῶν μεγαλύτερων τοῦ
κόσμου, ἐξησφαλίσαμεν τὴν Παραγωγὴν 1948—1949.

ΚΟΛΟΥΜΠΙΑ ! ΤΟΥΕΝΤΙΕΘ ΣΕΝΤΣΑ-
ΡΥ-ΦΟΞ ! Ρ.Κ.Ο. ΡΑΤΙΟ ΠΙΚΤΣΑΡΣ !
ΓΙΟΥΝΙΒΕΡΣΑΛ-ΙΝΤΕΡΝΑΣΙΟΝΑΛ !

ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΝΑ ΠΡΟΣΘΕΣΩΜΕΝ ΤΙΠΟΤΕ ΑΛΛΟ ;

Ἐπενθυμίζομεν τοὺς κ. κ. ἰατροὺς ὅτι
ΤΑ ΑΙΜΟΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ :

HEPOLON amp 2 καὶ 5 c. c.

HEPOL Capsules

HEPOL ELIXIR

HEPOL ELIXIR with IRON

HEPOL L. Y. H. (Liver, Yeast, Haemoglobin)

τοῦ γνωστοῦ Φαρμακευτικοῦ οἴκου

ALLEN & HANBURYS LTD.

εὐρίσκονται εἰς τὰ φαρμακεία τῶν διαφόρων πόλεων.

Ἀντιπρόσωπος ἐν Κύπρῳ: —

Γ. Α. ΣΤΑΜΑΤΗΣ

Τ. Κ. 215, Τηλ. 428, Λευκωσία.

Dunlop
'MAXPLY'

Dunlop TENNIS BALLS
exclusively selected for this tournament

Καπνίζετε Σιγαρέττα
τῆς Καπνοβιομηχανίας

ΔΙΑΝΕΛΛΟΣ & ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΛΤΔ.

Διὰ τοὺς καπνιστὰς Ἑλληνικῶν
καπνῶν

- ΙΛΑΡΙΩΝ,
- ΙΛΑΡΙΩΝΑ.,
- ΕΛΛΑΣ.

Διὰ τοὺς καπνιστὰς Σιγαρέττων

VIRGINIA

**GOLDEN LEAF
LUCKY DREAM**

Ἐφάμιλλα τῶν εἰσαγομένων

*

ΜΕΤΑΛΛΙΝΑ ΕΠΙΠΛΑ ΓΡΑΦΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΥΓΡΑΦΟΙ

RONEO

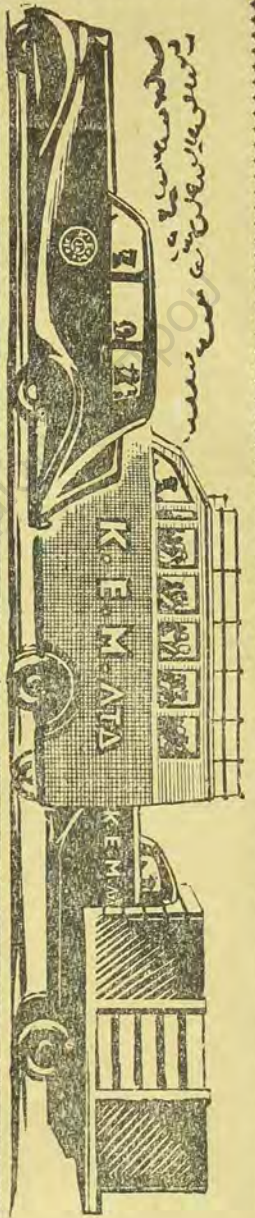
Ἀπαραίτητα διὰ κάθε Ἐμπορικὴν Ἐπιχεί-
ρησιν, Τραπεζιτικούς Οἴκους, Σχολεία, Σω-
ματεῖα κ.λ.π. κ.λ.π.

ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ :
ΠΙΕΡΙΔΗΣ & ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΛΤΔ.
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

*

باصات ك. ع. م. اتا
 ك. ع. م. اتا

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΑΤΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΕΝΔΕΥΚΩΣΙΑ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΤΑΞΙ

ΤΗΛ
891

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΕΜΚΑ

Το μεγαλύτερο δίκτυο συγκοινωνίας εν Κιπρώ
ΑΕΡΟΦΟΡΕΙΑ. ΦΟΡΤΗΓΑ - ΤΑΞΙ.

☆

ΠΡΟΤΙΜΑΤΕ

ΝΑ ΤΑΞΙΔΕΥΕΤΕ

μέ τὰ ταξί τῆς

K. E. M.

Τηλέφωνο :

891

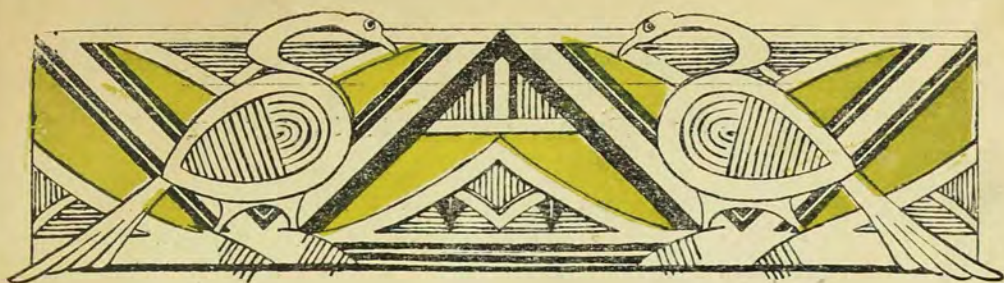
250

507

ΑΕΥΚΩΣΙΑ

☆

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ ΙΓ'

ΑΡ. 151-153

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Ι. ΔΙΑΝΕΛΛΟΥ ..... Εικοστή Πέμπτη Μαρτίου (ποίημα)
ΠΥΘΑΓΟΡΑ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗ .... Τ' Ώχρο Φεγγάρι (ποίημα)
ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ ..... 'Ο Λουλής (διήγημα)
Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ ..... Αί 'Αθηναί του Περικλέους (μελέτη)
Γ. Α. ΜΑΡΚΙΔΗ ..... Κύπρος (ποίηματα)
ΛΕΟΝΑΡΝΤΟ ΉΤΑ ΒΙΝΤΣΙ (Μετ. Α. Διαμαντή) 'Επιστολή
πρός τόν Δούκα του Μιλάνου.
Ν. ΒΟΣΤΑΝΤΖΗ Οί Γλωσσικές 'Ιδεες 'Ιωσήπου του Μοισιό-
δακος (μελέτη).
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΒΟΥΤΥΡΑ ..... Λέαινες (ἀφήγημα).
Κ. ΧΡΥΣ. .... Τριαντάφυλλα (ποίημα).
ΑΠΗ ΑΚΑΜΑ ..... 'Η Κληματαριά (παραβολή).
ΣΤΕΛΙΟΥ ΞΕΦΛΟΥΔΑ ..... 'Η Γενιά του 30 (μελέτη).

ΚΥΠΡΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ, ΜΑΡΤΙΟΣ 1948

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Έτησία συνδρομή για την Κύπρο . . . . . 15 σελίνια
» » » τὸ ἔξωτερικό . . . . . 1 λίρα

Οἱ συνδρομὲς ἀρχίζουν πάντα ἀπὸ τὴν 1ην Ἰανουαρίου ἢ τὴν 1ην Ἰουλίου κάθε χρόνου.

Τιμὴ τεύχους 2 σελίνια

Διευθυντής: **ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ**, Ὁδὸς Μυκηνῶν 3, Λευκοσία.

Ἰδρυτής: **ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ**

Τυπογραφεῖο: ΧΡ. ΣΤΑΥΡΙΝΙΔΗ καὶ Υἱῶν, Λοκούργου 7, Λευκοσία.

Συνεργασία, Συνδρομὲς, Ἐπιστολὲς καὶ Βιβλία νὰ στέλλονται στὴ διεύθυνση: Ν. Κρανιδιώτην, Μυκηνῶν, 3, Λευκοσία (Κύπρου).

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Νίκου Κρανιδιώτη: Ἡ Νέα Περίοδος τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων». Ἔτος Δέκατον Τρίτον. — **ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ:** **Κ. Ἰπυριδᾶκι:** Κ. Ι. Ἀμάντου: «Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, τόμ. Β', 867—1204». **Α. Διαμαντῆ:** Rubert Goldwater and Marco Trevis: «Artists on Art». — **Κ. Γρουσῆ:** Felix Salten (Μετ. Μαρίας Κροντηρᾶ): «Μπάμπι». — **ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ:** **Ἰτέφανου Βούλγαρι:** «Μία ἐπανάρθωσις». — **Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ:** **Α. Διαμαντῆ:** Edward Lear. — **ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ.** — **ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ:** **Ἄγγλία, Ἀμερική.** — **ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ Κ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.** — **ΕΙΔΗΣΕΙΣ:** **Κυπριακές, Ἀθηναϊκές.** — **ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΠΗΡΑΜΕ.** — **ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ.**

Στὰ ἐπόμενα τεύχη τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων»
θα δημοσιευθοῦν μεταξύ ἄλλων :

Θ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ : Ὁ Ι. Συκουτρῆς στὴν Κύπρο. — **Α. Α ΠΑΛΛΗ :** Ἡ Φραγκοκρατία στὴν Ἑλλάδα. — **Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗ :** Ἡ Νεοελληνικὴ ποίηση τοῦ 19ου αἰῶνα. — **ΑΝΤΡΕΑ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ :** Τὰ ὄρια τῆς Τρέλλας. — **ΠΑΥΛΟΥ ΦΛΩΡΟΥ :** Ὁ ποιητικὸς λόγος στὴν ἐποχὴ μας. — **ΜΑΓΔΑΣ ΠΑΣΧΑΛΙΔΟΥ :** Τὸ δραματικὸ στοιχεῖο στὸν Ἀγαμέμνονα. — **Ν. Σ. ΒΡΑΧΙΜΗ :** Νοσταλγία. — **ΑΡΗ ΔΙΚΤΑΙΟΥ :** Μεταφράσεις Γάλλων Συμβολικῶν. — **OSCAR WILDE:** Ὁ Ἐκατομμυριοῦχος Μοντέλο. (Διήγημα. Μεταφρ. Ν. Ἀπηλιώτη) — **ΡΩΜΟΥ ΦΙΛΥΡΑ :** Ἀνέκδοτα ποιήματα. (Ἀπὸ τῆ συλλογὴ τοῦ κ. Μήτσου Μαραγκοῦ). — **ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ :** Μία ἐπιστολὴ κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Κυπριακά Γράμματα

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΓ'
ΑΡ. 151—153

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ)

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ } 1948
ΜΑΡΤΙΟΣ

ΕΙΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ ΜΑΡΤΙΟΥ

Ἄπ' τὰ δασὰ τὰ φρύδια του καὶ Σήμερα
Γλυκοπερήφανο κυλάει τὸ ΝΑΙ τοῦ Δία
Γιὰ τὴν Ἑλλάδα του! Καὶ σιεῖται σύγκορμη
Ἄπο χαρὰ τοῦ Ὀλύμπου ἢ θεῖα κατοικία!

Καὶ σήμερα ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ λαμπροφορεῖ
Κρατώντας τὴ νικήτρα τῆς σοφίας ἀσπίδα·
Χτυπάει τὸ δόρυ τῆς! Φυτρώνει πάλι ἔλῃά!
Μὲ νέους κλάδους θὰ στολίσῃ τὴν Πατρίδα!

Μ' ἀρχάγγελου μορφή ὁ Ἀπόλλωνας, χρησιμοῦς
Ἴσιους, καθάριους στὴν Πυθία κρυφομιλάει.
Καὶ στῆς ἀθάνατῆς του λύρας τοὺς ἀχοῦς
Χοροὺς Ἑλληνικοὺς σ' τὶς Μοῦσες τραγουδάει.

Νὰ οἱ πολεμάρχοι! Οἱ κολλιτέχνες! Οἱ σοφοί!
Οἱ ἀρχαῖοι! . . . Ἀθάνατοι περνοῦν μπροστά μας πάλι!
Χεροπιαστοὶ μὲ σταυραητοῦς—βλαστάρια τους—
Εἰς οἰωνός! . . . θροντοφωνοῦν μ' ἀγέρωχο κεφάλι!

Καὶ πιὸ ψηλ' ἀπ' τὸν Ὀλυμπο, ψηλότερα
Κι' ἀπ' τ' ἄστρα! Ὁ Ναζωραῖος μὲ σπαραγμὸ κοιτάει,
Τοῦ γέρου τοῦ Μωρηὰ τὴ χαίτη ὀλόμαυρη
Ἄπο καπνοῦς καὶ κορνιαχτούς. . . καὶ τὴ βλογαί!

Καὶ τὴν Ἑλλάδα βλέποντας γιὰ δευτέρῃ
Φορὰ νὰ ξεμυχάει στὸν ἴδιο τὸ σταυρό του,
Πονεῖ ἢ καρδιά του. . . Ἀστράφτει! . . . Βγαίν' ἢ Ἐλευθεριά,
Πετάει καὶ φέρνει στὸν Κανάρη τὸ δαυλό του!

Νὰ κι' ἡ Σημαία! Ἡ προσάτρα, ἡ γαλανόλευκη!
 Προσευχηθῆτε! . . . Ἡ σούβλα ἔγινε κοντός της!
 Καὶ στὴ φωτιά ὁ σταυρός τοῦ Διάκου λιώνοντας,
 —Θεοῦ ἦταν θέλημα—ξανάγινε σταυρός της!

Ἡ Βαγγελίστρα κι' ἡ Ἑλλάδα Σήμερα
 Ἀλλάζουνε βιβλία μὲ θεῖο χαμογέλιο.
 Χαϊδεύει ἡ μιὰ τὰ ἰδανικά τοῦ Πλάτωνα
 Κι' ἡ ἄλλη σφίγγει στὴν καρδιά της τὸ Εὐαγγέλιο!

Ἡ Βαγγελίστρα κι' ἡ Ἑλλάδα Σήμερα
 Πλάϊ πλάϊ σ' ὀλόχρυσους δυὸ θρόνους ξαποσταίνουν
 Ἀπ' τὰ οὐράνια τους ταξείδια' κι' οἱ πιστοὶ
 Ὅλοι σκυφτοί, γιὰ τὸ προσκύνημα πηγαίνουν!

I. ΔΙΑΝΕΛΛΟΣ

Τ' ΩΧΡΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

Τ' ὠχρὸ φεγγάρι ἀπόψε στοίχειωσε
 Μέσ' στὰ γαλάζια του παλάτια
 Κι' ὄλο γυρνᾷ ρεμβὸ κι' ἀνήσυχο
 Γιὰ δυὸ γλυκὰ χαμένα μάτια.

Κι' ὄλο κοιτᾷ χλωμὸ κι' ἀνήσυχο
 Μέσ' ἀπ' τοῦ πλάτανου τὰ κλώνια
 Κι' ἀναρωτιέται κι' ἀφοκράζεται
 Καθὼς θρηνολαλοῦν τ' ἀηδόνια.

Καὶ κατεβαίνει μέσ' στὸν κῆπο μας
 Τ' ἀνήσυχο χλωμὸ φεγγάρι
 Κι' ὄλα ὁμορφαίνουνε περίγυρα
 Σὰν ἀπ' τῆς θλίψης του τῆ χάρη.

Καὶ μέσ' στῆς λίμνης τὰ κρυστάλλινα
 Κοιτᾷ νερὰ τὰ ἡσυχασμένα
 Ποῦ σὰν καθρέφτες κλείνουν μέσα τους
 Σκιεὺς σκιῶν τὰ περασμένα.....

Καὶ γυροφέρνει μέσ' στὰ τρίστρατα
 Καὶ στὰ βαθεῖα τὰ μονοπάτια
 Κι' ἀναζητᾷ μὲ δίχως λύτρωση
 Τὰ δυὸ γλυκὰ χαμένα μάτια.

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ

Ο ΛΟΥΛΗΣ

Ὁ Λουλῆς ἔρριξε στὸ τελευταῖο παχνὶ ἓνα κόσκινο ἀλεσμένα κουκιά, τ' ἀνακάτεψε μὲ τ' ἄχυρο κ' ἐτοιμάστηκε νὰ βγει. Ἐξω ἔβρεχε, καὶ μέσα στὸ σταῦλο τὸ φῶς ἔμπαινε θαμπὸ ἀπὸ μιὰ χαμηλὴ πόρτα, πού τὴν ἀνοιγόκλεινε μὲ θόρυβο ὁ ἄνεμος.

—«Ἐ, στὰ κομμάτια!», βλαστήμησε ἀπ' τὸ βάθος ἡ Κατερίνα. «Κουφὸς εἶσαι;».

Ὁ Λουλῆς βγῆκε ἔξω στὴ βροχὴ καὶ στερέωσε τὴν πόρτα. Ὕστερα γύρισε πάλι καὶ στάθηκε στὴν εἴσοδο.

Γιὰ δὲς, συλλογίστηκε, πόσο ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὸν κόσμον του. . . . Δὲν πρόφτασε καλὰ-καλὰ ἡ γῆς νὰ διψήσει, καὶ νάσου πάλι τὶς βροχές. Ἄν πάει ἔτσι ὁ καιρὸς δὲ θὰ προκάνουμε φέτο νὰ σηκώσουμε τ' ἀλώνια.... Εὐλογημένο νὰ εἶναι τ' ὄνομά Του.....

—«Τὶ βρωμοδουλεῖς μαγειρεύεις στὸ μυαλό σου;», τοῦ πέταξε καταπρόσωπο ἡ Κατερίνα, κι' ἄφησε χάμω τὸν κουβά μὲ τὸ γάλα πού κρατοῦσε.

—«Νά! Συλλογίζουμε τὸ στάρι πού θὰ σοδιάσει φέτο τ' ἀφεντικό».

—«Καὶ τὶ δουλεῖς ἔχεις ἐσὺ μὲ τὸ στάρι καὶ τὰ γεννήματα τ' ἀφεντικού. Δικὰ σου εἶναι, μωρὴ μαϊμού, καὶ κάθεσαι καὶ τὰ λογαριάζεις;»

—«Μὰ δὲν ἤθελα νὰ πῶ αὐτό. . . .»

—«Τὶ νὰ πεῖς καὶ νὰ ξεπείς, μωρὲ γρουσουζή. Καλὰ τὸ μάντεψα πὼς κάτι τέτοιο μαγειρεύεις. Λιχουδιάζεσαι τώρα τὸ θιὸς τοῦ Καμάκη, ὅπως λιχουδιάζεσαι ἔμένα. Χί, χί, χί.....».

Ἐσκυψε, πνιγμένη στὰ γέλια, σήκωσε τὸν κουβά, τέντωσε τὸν ὀλόρθο κόρφο τῆς καὶ πέρασε ἀπὸ μπρὸς του, ἀγγίζοντάς τον μὲ τὸ γυμνὸ μπράτσο τῆς.

—«Κατερίνα. . . .», ψέλλισε κείνος. «Γιὰ τὸ Θεό! Πῶς περνοῦν τέτοια πράματα ἀπὸ τὸ μυαλό σου. . . .»

Κεῖνη ὅμως στὸ ἀναμεταξὺ εἶχε φύγει μέσα στὴ βροχὴ, καὶ μονάχα τὸ γέλιο τῆς ἀκούστηκε, πού ἔσβυσε στὸ βάθος.

Ὁ Λουλῆς ἔμεινε ἀποσβλωμένος καὶ κοίταζε. Ἡ βροχὴ ἀνεμίζονταν μέσα στὰ γυμνά κλωνάρια τῶν ἀμυγδαλιῶν κ' ἔπεφτε στὴ γῆ. Πιο πέρα ἀκούονταν τὸ νερὸ πού θορυβοῦσε στὰ λούκια.

Ἐνα πλῆθος ιδέες, παράξενες, καινούργιες περνοῦσαν σὰ χεῖμαρος θολὸς ἀπ' τὸ μυαλό του, κ' ἔκαναν τὴν καρδιά του νὰ σκιρτᾷ ἀπὸ φόβο καὶ συγκίνηση: Ποτέ δὲν εἶχε σκεφτεῖ ὁ Λουλῆς ἓνα τέτοιο πρᾶμα. Πᾶνε τώρα δέκα χρόνια, πού ὀρφανὸς ἀπὸ πατέρα καὶ μητέρα, παιδάκι ἀκόμη ἔξη χρονῶν εἶχε πιάσει δουλειὰ στὸ ὑποστατικὸ τοῦ Χατζηπετρῆ Καμάκη, καὶ κανένας δὲν εἶχε νὰ τοῦ κατηγορήσει τίποτε. Πολλὲς φορές βέβαια

τις είχε φάει από τ' άφεντικό του, άκόμη κι' από τὸ γυιὸ τ' άφεντικού του, τὸ Στέφανο, μὰ ἡ αἰτία ἦτανε πάντα άσήμαντη: Εἶτε γιατί καμμιά φορά άργοῦσε νὰ ξυπνήσει τὸ πρωί, εἶτε γιατί δὲν πρόφτανε νὰ ταῖσει στὴν ὥρα τους ὅλες τις γελάδες, εἶτε κάτι ανάλογο.... Μὰ γιὰ τ' άφεντικό του ἔτρεφε πάντα μεγάλο σεβασμό. "Οχι! Δὲν εἶχε δίκαιο ἡ Κατερίνα....

"Όσο καὶ νὰ ἐξέταζε τὸν ἑαυτὸ του ὁ Λουλιῆς δὲν ἔβρισκε κανένα σημάδι άγνωμοσύνης καὶ κακίας. Κι' αὐτὸ δὰ τὸ ἄλλο; Πῶς τῶπε; Τὴ λιχουδιάζεται!.... Ξαναθυμήθηκε τὰ λόγια τῆς κ' ἔνιωσε τὸ αἶμα νὰ φουσκώνει στὶς φλέβες του. Τὸ καστανό του μάτι βυθίστηκε μέσα στὴν καταχνιά πὸν σχημάτιζε πέρα ἡ βροχή, κ' ἔμεινε ἔτσι νὰ συλλογίζεται. "Ενα σωρὸ συγκεχυμένα πράματα πέρασαν μέσ' ἅπ' τὸ κεφάλι του. "Υστερα ἔφερε στὸ μυαλό του τὴν εἰκόνα τῆς καὶ μέσα στὴν άέρινην ἐκείνην ὄπτασία εἶδε γιὰ πρώτη φορά, πόσον ὠραία ἦταν τὰ μενεξεδιὰ μάτια τῆς.

«Μπα! Τ' εἶν' αὐτὸ πὸν μурμηκιάζει στὸ αἶμα μου», συλλογίστηκε.

Σήκωσε βιαστικὰ τὰ χέρια του καὶ τεντώθηκε μὲ δύναμη.

«"Αἱ στὸ καλό, τέτοια μέρα. Χριστὸς καὶ Παναγία μου», σταυροκοπήθηκε. Χτύπησε δυνατὰ τὰ πόδια του στὸ χῶμα, πήρε ἕνα σιδερένιο φτιάρι καὶ γύρισε στὸ βάθος τοῦ σταύλου νὰ σηκώσει τὶς κοπριές.

«Αὔριο ἔχουμε Χριστούγεννα», συλλογίστηκε, γιὰ νὰ διώξει τὸ κακὸ ἀπὸ τὸ νοῦ του. «Θὰ ζητήσω ἀπὸ τὰ μιστὰ μου δέκα σελλίνια καὶ θὰ τὰ πάω τῆς Ἑλένης. Ἡ κακομοῖρα κι' αὐτὴ τὶ νὰ σοῦ κάνει μὲ τρία παιδιά.... Ἄδερφή μου εἶναι. Δὲν ἔχω ἄλλο στὸν κόσμῳ....»

Μὰ κεὶ πὸν τὰ συλλογίζονταν αὐτὰ, νάσου πάλι τὴν ὄπτασία τῆς Κατερίνας καὶ ξεπροβάλλει, μὲ κείνα τὰ μαργιόλα μάτια τῆς νὰ γελοῦν, καὶ τὸν άφράτο κόρφο τῆς νὰ φουσκώνει προκλητικὰ μπροστὰ στὰ μάτια του.

Ἡ ψυχὴ του γέμισε άνοιξιάτικη λιακάδα. Νά! "Ετσι: θ' άγαποῦσε καὶ τὴ μάνα του ἂν ζοῦσε. "Οχι θέβαια πῶς άγαπάει τὴν Κατερίνα! Μὰ κάτι εἶναι τέλος πάντων νὰ νιώθει κανένας στὴν ψυχὴ του λίγη τρυφεράδα....

ᾠ! "Ας μπορούσε μὲ τὴ δουλειὰ του νὰ γίνει κι' αὐτὸς ἄνθρωπος. Οὔτε πὸν πήγαινε θέβαια ὁ νοῦς του στὸ βιὸς τ' άφεντικού του. Μ' ἄς ἔφκιανε τέλος πάντων κι' αὐτὸς ἕνα περιβολάκι, ἕνα σπιτάκι, μιὰ γελάδα.... Τότε θὰ μπορούσε νὰ σκεφεῖ τὴν Κατερίνα. "Οχι τώρα. "Οχι τώρα. Τέτοια χρονιάρια μέρα... Κύριε ἐλέησον!

Ἡ βροχὴ εἶχε στὸ ἀναμεταξὺ σταματήσει, κι' άκούγονταν τώρα μοναχὰ τὸ ἤσυχο μασούλισμα τῶν ζῶων.

Ξάφνου τὰ σκυλιὰ ἄρχισαν νὰ γαβγίζουν δυνατὰ καὶ χύθηκαν μ' ὄρμη στὸ περιβόλι. Σὲ λίγο ἕνα αὐτοκίνητο σταμάτησε

ξέω στήν αὐλή, καί σχεδὸν ἀμέσως κατέβηκε ἀπὸ μέσα ἓνας νέος δεκαεφτά χρονῶν ντυμένος τῆ στολή τοῦ Λυκείου.

—«Ὁ κύριος Στέφανος! Ὁ κύριος Στέφανος!», φώναξε ἡ Κατερίνα καὶ χύθηκε στήν αὐλή. Ἐκεῖνος τῆς χαμογέλασε, τῆς πῆρε τὸ χέρι καὶ τῆ ρώτηξε γιὰ τὸν πατέρα του.

—«Εἶναι ἔξω στὰ χωράφια», εἶπε ἡ Κατερίνα μηχανικά, ἐνῶ ἐξακολουθοῦσε νὰ χεὶ προσηλωμένο τὸ βλέμμα τῆς ἀπάνω του. «Καὶ σεῖς, κύριε Στέφανε, πῶς περάσατε μὲ τὰ μαθήματά σας;»

—«Ἄ! Μὴ μὲ ρωτᾶς τέτοια πράματα», εἶπε κείνος μ' ἓνα ὕφος προσποιημένης σοβαρότητας.

Σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξὺ ὁ Λουλῆς ποῦχε δεῖ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Στέφανου, ἄφησε μιὰ στιγμὴ τῆ δουλειά του κ' ἔτρεξε, λάμποντας ἀπὸ χαρὰ, νὰ χαιρετίσει τὸ νεαρὸν ἀφέντη του.

—«Καλῶς ὤρισες, κ. Στέφανε!», τοῦ λέει, καὶ σφουγγαίει στὸ παντελόνι του τὸ χέρι του γιὰ νὰ τοῦ τὸ προτείνει.

—«Μπᾶ; Δὲν ἔχεις δουλειά ἐσύ;», τὸν ἀποπαίρνει κείνος.

—«Ναί... Μὰ εἶπα νὰ σᾶς καλωσορίσω...».

—«Τὸ καλύτερο πῶχεις νὰ κάνεις εἶναι νὰ γυρίσεις στὴ δουλειά σου».

Ὁ Λουλῆς ἔγινε κατακόκκινος ἀπ' τῆ ντροπὴ του. Γύρισε μὲ συνεσταμένα βήματα, κ' ἄρχισε πάλι νὰ καθαρίζει τὶς κομπιές. Πίσω του ἄκουσε τὸ πιχτὸ γέλιο τῆς Κατερίνας καὶ τοῦ Στέφανου, κ' ἡ ψυχὴ του πόνεσε. «Δὲν ἦταν σωστὸ νὰ πάρω τέτοιο θάρρος», συλλογίστηκε. «Δὲν ἔπρεπε νὰ παρατήσω τῆ δουλειά μου. Πολὺ παράξενα πράματα μοῦ συμβαίνουν ἀλήθεια σήμερα...».

Τῆ στιγμὴ ἐκείνη ἓνα δυνατὸ μουγγανητὸ τράθηξε διαμιᾶς τὴν προσοχὴ του. Μιὰ γελάδα ποῦχε λυθεῖ κλωθογύριζε ἔξω ἀπὸ τῆ μάντρα τῶν μοσχαριῶν κ' ἔκλαιγε σπαραχτικά. Ἀπὸ μέσα ἓνα λιγνὸ μελισσιὸ μοσχαράκι χοροπηδοῦσε ἴσα μὲ τὸ ὕψος τῆς μάντρας, προσπαθώντας νὰ φτάσει τῆ μάννα του.

Ὁ Λουλῆς εἶχε παρακολουθήσει πολλὰς φορὲς αὐτὴ τῆ σκηνή, σήμερα ὅμως τὴν ἔβλεπε σὰν κάτι ἀλοιώτικο. «Τὸ καημένο τὸ μοσχαράκι», συλλογίστηκε, «θὰ πεινᾶ βέβαια· καὶ μεις τὸ χωρίζουμε ἀπὸ τῆ μάννα του καὶ παίρνουμε τὸ γάλα του...».

—«Ἐλα, μπρὲ Μελισσε. Ἡ μέρα τὸχει σήμερα. Νὰ τὸ χρωστᾶς σὲ κείνο ποῦ σὰν ἀπόψε καταδέχτηκε νὰ γεννηθεῖ μὲς τὸ παχνί σας...».

Ὁ Λουλῆς πρόφερε τὰ τελευταῖα λόγια καὶ σταυροκοπήθηκε. Προχώρησε ὕστερα κ' ἄνοιξε μὲ προσοχὴ τῆ μάντρα.

Πεντέξη μοσχαράκια χύθηκαν διαμιᾶς χοροπηδώντας καὶ φωνάζοντας. Αὐτὸς κράτησε τ' ἄλλα κ' ἄφησε μονάχα τὸ μελισσιὸ. Ἐκεῖνο ἔτρεξε μὲ γρήγορα πηδήματα γύρω ἀπὸ τῆ μάννα του, κουτοῦ λησε δυνατὰ τὰ θυζιά τῆς, κ' ἀπλώνοντας τὰ μπροστινά του πόδια κάτω ἀπ' τὴν κοιλιὰ τῆς, τέντωσε ὅσο ψηλότερα μπορού-

σε τὰ μεριά του κι' ἄρχισε νὰ θυζαίνει. Ἡ μάνα του ἀνοιξε στὸ ἀναμεταξὺ τὰ σκέλια της καὶ τὸ ἔγλυφε, ἐνῶ τὸ σάλιο ἔτρεχε ἀφθονο ἀπὸ τὴ γλῶσσα καὶ τὰ ρουθούνια της.

Ὁ Λουλῆς κάθησε ἀπάνω στὴν κοπριά κ' ἔβλεπε σὰν ἀποσβλωμένος. "Ενωίωθε τὴν καρδιά του νὰ πλημμυρίζει ἀπὸ τὸ ἴδιο ἐκεῖνο αἶσθημα καλωσύνης κι' ἀγάπης, ποὺ εἶχε νιώσει λίγο πρῶτοτερα, ὅταν εἶχε θυμηθεῖ τὴν πεθαμένη μάνα του, τὴν ἀδερφή του ποὺ θὰ βοηθοῦσε, τὴν Κατερίνα...

«Γιὰ φαντάσου πόσο εὐκόλο εἶναι τὸ καλὸ στὸ κόσμο. Γιὰ φαντάσου... Εὐλογημένο νᾶναι τὸ ὄνομά σου, Κύριε!»

—«Βρὲ ἀναθεματισμένε!», ἄκουσε τὴ φωνὴ τῆς Κατερίνας. «Λύθηκαν ἀνωρὲ τὰ δαμάλια καὶ σὺ κάθεσαι καὶ τὰ βλέπεις; Καλὰ τὸ εἶπα πὼς δὲν πονᾶς ἐσὺ τ' ἀφεντικό.»

Καὶ χωρὶς νὰ περιμένει ὥρμησε κείνη, καὶ σέρνοντας ἀπὸ τὰ πόδια τὸ Μέλισσο τὸν ἔφερε πίσω στὴ μάντρα του.

Ὁ Λουλῆς εἶδε τὴ γελάδα ποὺ στάθηκε σὰ βουβή. "Υστερα ἄκουσε ὅλα μαζί τὰ μωσχάρικια νὰ κλαῖνε μέσα στὴ μάντρα, καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ἐνίωσε μιὰ θαθεῖα συμπόνια γιὰ τὶς γελάδες καὶ τὰ μωσχάρια.

"Εξω εἶχε πιᾶσει πάλι ἡ βροχή.

Ἡ Κατερίνα σήκωσε ψηλὰ τὰ μανίκια τῆς ρόμπας της, καὶ χωρὶς νὰ μιλήσει πέρασε ἀπὸ μπρὸς του καὶ βγῆκε στὴν αὐλή. Τὴν ἀκολούθησε μὲ τὸ βλέμμα. Τὸ μυαλό του εἶχε πιὰ σταματήσει νὰ δουλεύει, καὶ μόνο ἡ μορφή της περνοῦσε σὰ σκιά μέσ' ἀπ' τὰ μάτια του.

"Εμεινε κάμποση ὥρα ἔτσι. "Υστερα σηκώθηκε σὰ ναρκωμένος καὶ συνέχισε τὴ δουλειά του.

***

"Ὅταν τέλειωσε θάταν ἡ ὥρα δέκα τὸ πρῶτ. "Ερριξε ἕνα τελευταῖο βλέμμα στὶς γελάδες, ποὺ ἦτανε ξαπλωμένες καὶ χτυποῦσαν τὶς οὐρὲς τους στὸ χῶμα σηκώνοντας σύννεφα ἀπὸ μυῖγες. Κοντοστάθηκε μιὰ στιγμή στὴν πόρτα καὶ περπάτησε μέσα στὴ βροχή. Πέρασε ἀπὸ μιὰ μικρὴ θεράντα καὶ μπῆκε στὴν κουζίνα.

Μέσα σ' ἕνα μεγάλο τζάκι ἔκαιε μιὰ ζωηρὴ φωτιά σκορπώντας γύρω χρυσᾶ ἀντιφειγγίσματα. Ὁ Λουλῆς ἐνίωσε τὴ θαλπωρὴ νὰ εἰσχωρεῖ θαθεῖα στὴν καρδιά του, σὰν ἕνα κῶμα καλωσύνης, τῆς ἴδιας καλωσύνης ποῦχε δοκιμάσει λίγο πρῶτοτερα γιὰ τὴ μάνα του, τὴν ἀδερφή του, τὴν Κατερίνα, τὶς γελάδες καὶ τὰ μωσχάρια.

Τίναξε ἀπ' τὸ σακκάκι του τὴ βροχή, πῆρε ἀπὸ τὸ τραπέζι ἕνα κομμάτι ψωμί καὶ μιὰ χούφτα ἑληές καὶ προγευμάτισε.

—«Εὐλογημένο ἄς εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου!»

"Ἦτανε τώρα ἡ ψυχὴ τοῦ Λουλῆ δεμένη μὲ τὴ σάρκα του.

Τὸ αἷμα χτυποῦσε δυνατὰ στὶς ἀρτηρίες του καὶ κυλοῦσε μέσα στὴν καρδιά του σὰν τὸ κρασί τῆς θείας μετάληψης. Ὁλος ὁ κόσμος ἦτανε αὐτὸ πού ζοῦσε κείνη τὴν ὥρα: Ἀγαθωσύνη καὶ δύναμη, καλωσύνη καὶ ὑγεία, πρωτόγονη σκέψη κινημένη ἀπὸ τ' ὀρμέφυτο καὶ τὸ ξεχειλισμα τοῦ ζωϊκοῦ ἔνστιχτου. Ὁ Λουλῆς ἔνιωθε τὴν εὐτυχία τοῦ Θεοῦ νὰ κατεβαίνει μὲ τὴ βροχὴ στὰ χωράφια καὶ τὰ δέντρα, μὲ τὴ ζεστὴ φωτιά στὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων.....

Ἄξαφνα ἓνας δυνατὸς θόρυβος ἀκούστηκε ἀπὸ τὸ διπλανὸ δωμάτιο.

«Τὶ νᾶναι;», ἀναρωτήθηκε ὁ Λουλῆς κ' ἔκανε ν' ἀνοίξει τὴ μεσόπορτα. Ἀμέσως ὅμως ἀκούσε κάτι πνιγμένα ξεφωνητά, καὶ τὴ φωνὴ τοῦ Στέφανου π' ἀγκωμαχοῦσε. Τέντωσε τ' αὐτί του κι' ἀκουρμάστηκε.

—«Κατερίνα», ἔλεγε ὁ Στέφανος. «Κάνε μου αὐτὴ τὴ χάρη, Κατερίνα».

—«Θὰ μᾶς δοῦνε, Στέφανε, γιὰ τὸ Θεό!», ξεφώνιζε κείνη. «Θὰ μᾶς δοῦνε. Ὅπου νᾶναι φτάνει ὁ πατέρας σου».

Χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει ὁ Λουλῆς θρέθηκε μπροστὰ στὴν πόρτα. Κόλλησε τὸ μάτι του σὲ μιὰ μεγάλη χαραμάδα τοῦ ξύλου κ' εἶδε τὸ Στέφανο νὰ σφίγγει τὴν Κατερίνα καὶ κείνην νὰ προσπαθεῖ νὰ γλυστρήσει ἀπὸ τὰ χέρια του. Καθὼς τέντωνε τὸ κορμί της νὰ ξεφύγει, τὰ ρούχα της ἀνέβαιναν ψηλὰ στοὺς γοφούς της, καὶ τ' ἄσπρα πόδια της ἔλαμπαν μέσα στὸ θαμπὸ φῶς σὰν χιονάτος ἀφρός.

—«Μὴ, Στέφανε! Μὴ!», τοῦ ξανάλεγε. «Θὰ μᾶς δοῦνε».

Ἐκεῖνος θύθιζε ὀλοένα τὸ χέρι του μέσα στὸν κόρφο της καὶ πάλαιβε νὰ τὴ συγκρατήσῃ. Εἶχε γίνῃ κατακόκκινος καὶ τὰ μαλλιά του ἔπεφταν ἄταχτα στὸ μέτωπο καὶ τοὺς κροτάφους του.

Μιὰ στιγμή ἡ Κατερίνα λύγισε στὰ πόδια της κι' ὁ Στέφανος ἔπεσε ἀπάνω της σὰ λυσσασμένος.

Ὁ Λουλῆς ἔνιωσε διὰ μιᾶς μιὰ σκοτεινὴ δύναμη νὰ γεμίζει τὸ εἶναι του. Ἄνοιξε τὴν πόρτα, δρασκέλισε τὴν ἀπόσταση πού τοὺς χώριζε, καὶ χωρὶς νὰ μιλήσῃ κράτησε μὲ τὴν ἀγκώνα του σὲ ἀπόσταση τὸ Στέφανο, καὶ σήκωσε ἀπάνω τὴν Κατερίνα.

Ὅλ' αὐτὰ συνέβηκαν τόσο γρήγορα, πού κανένας δὲν πρόφτασε νὰ καταλάβει πὼς εἶχαν γίνῃ. Ἡ Κατερίνα στέκονταν ἀκόμη ἐκεῖ ἀναμαλλιασμένη, μὲ σκισμένη τὴ ρόμπα καὶ τὸ μεσοφόρι της. Ὁ Στέφανος ἔβλεπε σὰν ἀποσβωλωμένος.

Πέρασαν ἔτσι μερικὰ δευτερόλεπτα. Ὁ Λουλῆς ἐτοιμάζονταν κιόλας νὰ φύγει, ὅταν ὁ Στέφανος ἀρπάζοντας μιὰ σιδερένια μασιὰ τὴν ἔρριξε μὲ μανία στὸ κεφάλι του. Ἡ μασιὰ πέρασε πάνω ἀπὸ τὸν ὄμο τοῦ Λουλῆ χωρὶς νὰ τὸν ἀγγίξει.

—«Βρωμιάρη», ξεφώνισε ὁ Στέφανος, καὶ τὸ μῖσος ἔλαμπε

στά μάτια του. «Έξω από δω.»

—«Έξω από δω», τοῦ ἐπανάλαβε στὸν ἴδιο τόνο ἡ Κατερίνα, καὶ σηκώνοντας τὴ σιδερένια μασιά, τὸν χτύπησε δυνατὰ στὶς πλάτες καὶ τὰ πόδια του.

Μόλις εἶδε αὐτὸ ὁ Στέφανος σήκωσε καὶ κείνος ἀπὸ χάμω ἓνα χοντρὸ ξύλο, κι' ἄρχισε νὰ τὸν βαρᾶ. Ὁ Λουλῆς ἔκανε νὰ πάρει τὸ ξύλο ἀπὸ τὸ χέρι του, ἡ Κατερίνα ὅμως πρόφτασε καὶ τοῦ κατάφερε ἓνα δυνατὸ χτύπημα, ποῦ τὸν στρίμωξε στὴ γωνιά. Ἐνα θογγυτὸ ξέφυγε ἀπὸ τὰ στήθη τοῦ Λουλῆ καὶ τὰ μάτια του γέμισαν δάκρυα. Ἀκούμπησε στὸν τοῖχο, καὶ τοὺς ἄφησε νὰ ξεθυμάνουν ἀπάνω του μὲ θρισιὲς καὶ χτυπήματα.

Συνέχισαν ἔτσι, μέχρις ὅτου μπῆκε ξαφνικὰ ὁ Καμάκης.

—«Τὶ γίνεται δω;», ρώτησε μὲ συγκρατημένο θυμὸ.

Στὸ ἄκουσμα τῆς φωνῆς του ἔμειναν ὅλοι σιωπηλοὶ κι' ἀκίνητοι.

—«Τὶ γίνεται δω;», ξαναρώτησε. «Στέφανε τί σοῦ συμβαίνει μόλις ἦρθες;»

—«Νά, αὐτὸς ὁ βρωμιάρης δοκίμασε νὰ χτυπήσει τὸν ἀφέντη», εἶπε μὲ ἔξαψη ἡ Κατερίνα.

—«Τὶ μοῦ ψάλλει μωρὲ αὐτῆ;», ρώτησε πάλι ὁ Καμάκης καὶ κάρφωσε τὸ βλέμμα του ἀπάνω στὸ Λουλῆ.

Ὁ Στέφανος ἔκανε κάτι νὰ ψελλίσει, ὁ γερο-Καμάκης ὅμως τὸν παραμέρισε ἀπότομα, κι' ὀρμώντας ἀπάνω στὸ Λουλῆ, μὲ μιὰ δυνατὴ κλωτσιὰ τὸ σώριασε στὸ πάτωμα.

—«Κάθαρμα! Νὰ πάρεις τὰ λερωμένα σου καὶ νὰ μοῦ ἀδειᾶσεις ἀμέσως τὴ γωνιά.»

—«Ἀφεντικό!», πρόφερε ὁ Λουλῆς. «Ἀφεντικό! Δὲν ἔφταιξα σὲ τίποτε.»

—«Σκασμός», βρυχήθηκε ὁ Καμάκης. «Νὰ φύγεις ἀπὸ δω ἀμέσως. Ἀρκετὸν καιρὸ σ' ἔντυσα καὶ σὲ τάισα. Ἀχάριστε...»

Ἐφυγαν ὅλοι κι' ἄφησαν μονάχο τὸ Λουλῆ. Ἐκεῖνος σηκώθηκε κρατώντας τὰ πλευρά του, στηρίχτηκε πάνω στὸν τοῖχο καὶ σκούπισε μὲ τὸ μανίκι του τὰ μάτια του.

«Δὲ θὰ τὸ λέει στὰ σοβαρά», συλλογίστηκε. «Δὲν ἔκανα τίποτε κακό. Ὅχι, μὰ τὸ Θεό! Δὲν εἶναι δυνατὸ στ' ἀλήθεια νὰ μοῦ λέει νὰ φύγω. Κ' οἱ γελάδες, τὰ δαμαλάκια, ἡ Κατερίνα, ὄλ' αὐτὰ τὰ ὠμορφα πράματα; Θεούλη μου!»

Τὰ μάτια του ὑγραίνονταν διαρκῶς. Ἐνας λυγμὸς σκάλωσε στὸ λαιμὸ του καὶ τὸν ἔπνιγε. Τὸ πρόσωπό του ἔκαιε, καὶ τὰ χέρια του ἦταν ματωμένα. «Πῶς ἔγινε πάλι τοῦτο;», συλλογίστηκε. Μὰ ὁ νοῦς του πέταξε γρήγορα ἄλλοῦ: Στὴν πεθαμένη μάννα του, τὴν ἀδελφῆ του τὴν Ἐλένη, τὸ μελισσιὸ μοσχάρáκι ποῦχε ἀφήσει νὰ θυζάξει τὸ γάλα τῆς μάνας του.

—«Εὐλογημένο ἄς εἶναι τ' ὄνομα τοῦ Κυρίου.»

Περπάτησε μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο, διάσχισε τὴ θεράντα καὶ

βγήκε στην αύλη. Ὁ άνεμος εἶχε σταματήσει τώρα κ' ἡ βροχὴ ἔπεφτε σιγανὴ καὶ μονότονη. Ὁ Λουλιῆς ἔνωσε τὸ νερὸ ποῦ γλυστροῦσε στὸ σβέρκο του, καὶ δοκίμασε μιὰ παράξενη ἀνατριχίλα. Ἔσυρε τὰ πόδια του μέσα στὶς λάσπες καὶ μπήκε στὸ σταῦλο.

Ἡ ὥρα θάτανε περίπου ἔντεκα, κ' οἱ γελάδες ὄρθιες περιμεναν φαῖ. Πέρασε ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς πρῶτες καὶ τὶς χἀίδεψε. Ὑστερα πῆγε κι' ἀκούμπησε στὰ κάγκελλα τῆς μάντρας. Μόλις τὸν εἶδανε τὰ μοσχαράκια, τρέξανε ὄλα κοντὰ του χοροπηδώντας καὶ φωνάζοντας. Ἐκαναν πρῶτα νὰ πηδήξουν πάνω ἀπὸ τὰ κάγκελλα, ὕστερα ὁμως ἄρχισαν νὰ τρίβουν ἀνυπόμονα τὶς μουσοῦδες τους ἀπάνω στὰ ξύλα καὶ τὰ χέρια τοῦ Λουλιῆ, καὶ νὰ κλαῖνε δυνατὰ. Ὁ Λουλιῆς ἔνωσε τὴ νοτερὴ θέρμη τῆς ἀνάσας τους ν' ἀνεβαίνει ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ νὰ μπαίνει στὴ καρδιά του. Στὸ ἀναμεταξύ οἱ γελάδες ἀκούοντας τὰ μικρὰ τους νὰ κλαῖνε ἄρχισαν ἕνα δυνατὸ κι' ἐπίμονο μουγκανητὸ.

—«Καλά, καλά, σὰς ἄκουσα», εἶπε ὁ Λουλιῆς μονολογώντας καὶ πῆγε στὸν ἀχυρώνα γιὰ νὰ τοὺς φέρει ἄχυρο.

—«Βρὲ σύ!», ἀκουσε τότε τὴ φωνὴ τῆς Κατερίνας. «Ἐδῶ κάθεσαι ἀκόμη; Τ' ἀφεντικὸ εἶπε πῶς θὰ σὲ τσακίσει ἂν σὲ ξαναἰδεῖ μπροστὰ του».

—«Κατερίνα, γιὰ τὸ Θεό!», παρακάλεσε ὁ Λουλιῆς. «Πές του πῶς δὲν ἔκανα τίποτε. Μ' ἂν πάλι ἔφταιξα σὲ τίποτε, πές του νὰ με συγχωρέσει χρονιάρα μέρα...».

Τὰ τελευταῖα λόγια του τ' ἀκουσε, μπαίνοντας στὸ σταῦλο ὁ Καμάκης.

—«Νὰ ξεκουμπιστεῖς ἀμέσως ἀπ' τὸ σπίτι μου, βρωμιάρη. Δὲ θέλω ἐγὼ νὰ ζεσταίνω φίδια στὸν κόρφο μου. Ὅσο γιὰ τὸ μιστὸ ποῦ ἐσκόπευα νὰ σοῦ δώσω, ὕστερ' ἀπὸ τὰ τελευταῖα σου καμώματα δὲ θὰ πάρεις τίποτε. Ἀρκετὰ εἶναι τὰ ψωμιά ποῦ μοῦ κατάλυσε».

—«Ἀφεντικὸ», ψέλλισε.

—«Ἐξω κερρατᾶ, ἄλλοιῶς σὲ σκότωσα».

***

Ἔτσι ὁ Λουλιῆς θρέθηκε στὸ δρόμο. Τ' ἀφτιά του βουίζαν δυνατὰ, κ' οἱ σκέψεις περνοῦσαν χωρὶς ἀλληλουχία μέσ' ἀπ' τὸ κεφάλι του.

Περπάτησε μέσα στὴ βροχὴ μὲ μικρὰ σερνάμενα θήματα. Πέρασε τὸν Τουρκομαχαλλᾶ καὶ πῆρε τὸ στενὸ δρομάκι τῆς Ἀγίας Εἰρήνης. Ἐκεῖ ἔμενε ἡ ἀδερφή του ἡ Ἐλένη μὲ τὸν ἄντρα της, τὸ Μιχάλη τὸν ταλιαδῶρο, καὶ τὰ τρία τους παιδιά, τὴν Ἄννα, τὴ Χρυσὴ καὶ τὴ Μαρία.

Ὁ Λουλιῆς σταμάτησε ἔξω ἀπ' τὸ μαντρότοιχο τοῦ σπιτιοῦ τους κι' ἀκουρμάστηκε.

«Βρὲ σεις μυξιάρικα, θὰ σκάσετε;», ἄκουσε μέσα τὸ γαμπρό του, πὺ ἀπειλοῦσε καὶ ξεφώνιζε.

—«Μάμα, μάμα!», φώναζαν ταυτόχρονα καὶ τὰ τρία παιδιά, κ' ἔκλαιαν μ' ἀναφυλλητά.

—«Μιχάλη, λυπήσου τὰ παιδιά μας», παρακαλοῦσε ἡ ἀδερφή του.

—«Ἐχεις ἀκόμη κουράγιο νὰ μιλάς; Νά, μωρὴ στραβομούρα!».

Ἄκουσε τρία ἀλλεπάλληλα χτυπήματα καὶ τὴν ἀδερφή του νὰ πνίγει μὲ μικρὲς κομμένες κραυγὲς τὴν ὀδύνη καὶ τὸν πόνο της.

—«Κί' ἂν σοῦ ἀρέσει, μαγεῖρεψε πάλι φακὲς νερόβραστες».

Ἐδωσε μιὰ κλωτσιὰ στὴν πόρτα καὶ θῆκε. Ὁ Λουλῆς τὸν εἶδε ν' ἀνηφορίζει μ' ἓνα μαντὸ ριγμένο στὶς πλάτες του, καὶ τὴν ἴδια στιγμή ἄκουσε μέσα στοῦ σπίτι νὰ ξεσπᾷ ἓνα δυνατὸ κλάμα, ἀνακατωμένο μὲ παιδικὲς κραυγὲς καὶ γυναικεία ἀναφυλλητά.

Ἐψαξε μηχανικὰ τὸν κόρφο του.

Κρατοῦσε τρία ἀσημένια σελλίνια, πὺ τοῦχαν δώσει ρεγάλο οἱ πελάτες πὺ τοὺς πήγαινε τὸ γάλα. Μπήκε γρήγορα μέσα κ' ἔδωσε στὰ μικρὰ ἀπὸ ἓνα. Ἐκεῖνα σώπασαν μονομιᾶς καὶ τραβήχτηκαν στὴ γωνιά.

—«Πῶς ἀπὸ δῶ, Λουλῆ;», τὸν ρώτηξε ἡ ἀδερφή του.

—«Περνώντας, εἶπα νὰ ρίξω μιὰ ματιὰ στὰ παιδιά. Καὶ σεις; . . .»

—«Τὰ ἴδια, ἀδερφέ μου, τὰ ἴδια. Μεθυσμένος μᾶς ἦρθε πάλι σήμερα ὁ προκομένος».

Κούνησαν κ' οἱ δυὸ τὰ κεφάλια τους μὲ νόημα. Καὶ χωρὶς ν' ἀνταλλάξουνε κανένα χαιρετισμό, χωρίστηκαν.

Ὁ Λουλῆς πῆρε πάλι τὸν ἀνήφορο. Περπατοῦσε μέσα στοὺς δρόμους, χωρὶς ν' ἀκούει καὶ χωρὶς νὰ βλέπει τίποτε. Τὰ πράματα γλυστροῦσαν μέσ' ἀπ' τὶς αἰσθήσεις του, σὰ φαντάσματα. Τὸ κεφάλι του τὸν πονοῦσε ὀδυνηρά.

Ἀξάφνα θυμήθηκε τὸ μπάρμπα του τὸν Ἀχιλλῆ. Στάθηκε μιὰ στιγμή κ' ὕστερα πῆρε πάλι τὸ δρόμο πίσω πρὸς τὸν Ἄη Λουκά. Ὁ θεῖος του εἶχεν ἐκεῖ ἓνα μικρὸ ραφτάδικο. Θὰ πήγαινε καὶ θὰ τοῦ τάλεγε ὄλα. Καὶ κείνου θὰ λύγιζε ἡ καρδιά του καὶ θὰ τὸν βοηθοῦσε. Γιατὶ εἶχε τὸ δικό του ὁ θεῖός του. Σὲ ποιούς θὰ τάδινε; Κ' ἔτσι ὁ Λουλῆς θ' ἀγόραζε μιὰ γελάδα (ἴσως καὶ δυὸ), κ' ἓνα μικρὸ περιβολάκι, νὰ θάζει μέσα τὸ τριφύλλι καὶ τὸ καλαμπόκι του. . . . Θάπαιρνε καὶ τὴν Κατερίνα κοντά του, βοηθὸ του καὶ γυναίκα του, κ' ὄλα θάταν, ὠραία καὶ καλά. Ὠραία καὶ καλά, σὰν ὄλα τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ, πὺ ζοῦνε κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο, καὶ κάτω ἀπ' τὴ βροχή, καὶ κάτω ἀπ' τὴ σκέπη καὶ τὴ δύναμη Ἐκείνου.

Ἔτσι ἔφτασε μπροστά στο ραφτάδικο τοῦ θείου του. Τόση ὁμως ἦταν ἡ ταραχή του, πού δὲν πρόσεξε ἀμέσως πὼς ἦταν κλειστό.

—«Τὸν Ἀχιλλὴ ζητᾶς;», τοῦ εἶπε κάποιος .

—«Ναί».

—«Πῆγε στὴν ἐκκλησιά νὰ βοηθήσει τὸν παπᾶ».

Τὸ εἶχε ξεχάσει πὼς ὁ θεῖος του ἦταν καὶ ψάλτης στὴν ἐνορία του, τὸν Ἀη Λουκά.

Κίνησε λοιπὸν πάλι γιὰ τὴν ἐκκλησιά.

Πέρασε γρήγορα τὸ κατώφλι τῆς καὶ μπῆκε. Ἐκανε τὸ σταυρό του μὲ βαθεῖα κατάνυξη, καὶ προσευχήθηκε ἀπ' τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του, νὰ τὸν ἀκούσει ὁ καλὸς Θεός, καὶ νὰ τοῦ στείλει αὐτὰ πού τόση ὥρα τώρα κλωθογυρνοῦσαν μέσα στο κεφάλι του.

Προχώρησε καὶ προσκύνησε τὶς ἅγιες εἰκόνες, κ' ἐνίωσε μονομιᾶς μιὰ γαλήνη καὶ μιὰ καλωσύνη ἀνείπωτη ν' ἀπλώνεται σὰν κύμα ζεστό καὶ νὰ σκεπάζει τὴν ψυχὴ του.

Γύρισε ὕστερα πίσω κ' εἶδε τὸ μπάρμπα του νὰ κουβεντιάζει μὲ τὸν καστελλάνο.

—«Σκόλη ἔχετε σήμερα;», τὸν ρώτηξε μόλις τὸν εἶδε.

—«Ὅχι, μπάρμπα. Ἦθελα νὰ σοῦ μιλήσω».

—«Νὰ μοῦ μιλήσεις; Τί συμβαίνει; Λέγε».

—«Ἄν ἤθελες νὰ τραθηχτοῦμε λιγάκι παράμερα».

—«Τ' εἶν' αὐτὰ τὰ καμώματα. Ἐλα!», τοῦκανε καὶ προχώρησε μερικὰ βήματα παρατέρα.

—«Μπάρμπα», ἄρχισε νὰ τοῦ λέει ὁ Λουλιῆς. «Δὲν ἔχω στὸν κόσμο ἄλλον ἀπὸ σένα. Τόσα χρόνια ἐργάστηκα τίμια στοὺς Καμάκηδες, χωρὶς νὰ συλλογίζουμαι τίποτε ἄλλο ἀπ' τὴ δουλειά μου. Σήμερα μὲ διώχνουνε χωρὶς νὰ μοῦ δώσουν μιὰ πεντάρρα».

—«Σὲ διώχνουνε εἶπες; Ἄκουσα καλά; Ὁ Χατζηπετρῆς Καμάκης σὲ διώχνει;»

—«Ναί, θεῖε μου».

—«Καὶ γιατί;»

—«Γιατὶ θέλησα νὰ κάμω τὸ καλό».

—«Ἄς τα αὐτά. Ὁ Χατζηπετρῆς εἶν' ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. Ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησιᾶς, νοικοκύρης μὲ τ' ὄνομα. Δὲ γίνονται τέτοια πράματα. Λέγε μοῦ τὴ ζαβολιὰ πού ἔκανες».

—«Μὰ θεῖε μου, σὶ ὀρκίζουμαι, δὲν ἔκανα τίποτε. Θέλησα μονάχα νὰ γλυτώσω τὴν Κατερίνα ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Στέφανου».

—«Γυναικοδουλειές, ρε θεομπαίχτη. Καὶ δὲ ντράπηκες κ' ἦρθες νὰ μοῦ τὰ πεις μέσα στὴν ἐκκλησιά. Φτοῦ σου, χαμένε».

Τὸν ἔφτυσε κατὰ πρόσωπο, κ' ὕστερα γυρίζοντας ἀνοιχτὴ τὴν παλάμη του, τὸ σκούνηξε μακριὰ προφέροντας μέσ' ἀπ' τὰ δόντια του:

—«Νὰ χρωστᾶς χάρη, μωρέ, στὸν ἅγιο τοῦτο χῶρο, εἰδ' ἄλλοιῶς...»

Τὸν ἄφησε ἀναυδο καὶ πῆγε πάλι νὰ συναντήσῃ τὸν καστελλάνο. Ὑστερα ὅμως, παίρνοντας μι' ἀπότομη ἀπόφαση γύρισε πίσω καὶ σπρώχνοντας τὸ Λουλή ἀπὸ τὸ μπράτσο τὸν ἔσυρε ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά.

—«Πᾶμε», τοῦ λέει, «ἀμέσως τώρα νὰ ζητήσῃς συγγνώμη ἀπὸ τοὺς Καμάκηδες. Νὰ γονατίσῃς, μωρέ, μπροστά τους καὶ νὰ τοὺς προσκυνήσῃς τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια. Ἴσως ἢ καλὴ τους καρδιά σὲ συγχωρέσει καὶ σὲ δεχτοῦν».

Ὁ Λουλῆς τάχε χαμένα. Περατοῦσε πλάι στὸ θεῖο του, σὰν ἄνθρωπος ποὺ ἔχασε πιά τὴ δύναμη ν' ἀντιδρᾷ. Μιά σκέψη μονάχα κλωθογύριζε σὰν ἐναγώνιο ἐρώτημα μὲς τὸ μυαλό του. «Τὶ ἔκανα λοιπόν; Γιατί ὅλ' αὐτά; Γιατί;»

Ἡ βροχὴ ὕστερα ἀπὸ ἀλλεπάλληλες διακοπὲς εἶχε ἀραιώσῃ τώρα ἀρκετά, κ' οἱ σταγόνες μετεωρίζονταν ἀνάλαφρα καὶ κυλοῦσαν φωτεινὲς μέσα στὸ νοτερό φύσημα τῆς ὄστριας.

—«Ἐλα, μωρὲ γουρουνί».

Τὸν ἔσερνε στὸ δρόμο ὁ θεῖος του καὶ μινολογοῦσε:—«Ἐσὺ μωρὲ θὰ τὰ θάλεις μὲ τοὺς Καμάκηδες; Δὲ ξέρεις πὼς αὐτοὶ ἔχουν τὸ χρῆμα, καὶ μποροῦν νὰ μᾶς χαλάσουν ὅλους ἂν τὸ θελήσουνε; Καὶ τοὺς παπάδες, μωρὲ, καὶ τοὺς ψαλτάδες κι' ὅλους μαθὲ, αὐτοὶ μᾶς διορίζουν καὶ μᾶς παύουνε. Φτοῦ σου, κανάγια...»

Ὁ Λουλῆς οὔτε ποὺ ἄκουε. Ἀκολοῦσε σκυφτός, καὶ τὸ μεγάλο ἐρώτημα ἄπλωνε κυριαρχικὰ μέσα του, τρύπωνε ἀκόμη καὶ στίς πιὸ ἐνδόμυχες πτυχὲς τῆς ζωῆς του, περπατοῦσε σὰν μυρμηκιά μέσα στὸ αἷμα του, πρόβαλλε πίσω ἀπὸ κάθε σπίτι, ἀπὸ κάθε γωνιά, ἀπὸ κάθε λιθάρι τοῦ δρόμου ποὺ περνοῦσανε. «Γιατί; Γιατί;»

Καὶ κεῖ ποὺ μάταια καρτεροῦσε τὴν ἀπάντηση θρέθηκε πάλι στὸ γνῶριμο περιβάλλον τοῦ ὑποστατικοῦ τῶν Καμάκηδων.

Μέσα στὸ δίχωρο ὁ Χατζηπετρῆς καθόνταν στὸ σοφᾶ καὶ μιλοῦσε μὲ τὸ γυιό του.

—«Νὰ μὲ συμπαθάει ἢ ἀφεντιά σας...», στάθηκε στὴν πόρτα καὶ πρόφερε ὅσο πιὸ ὑποτακτικὰ μποροῦσε ὁ Ἀχιλλῆς. Καὶ χωρὶς νὰ περιμένει ἀπάντηση ἔσυρε ἀπὸ τ' αὐτὶ τὸ Λουλή καὶ μὲ μιὰ κλωτσιὰ τὸν ἀνάγκασε νὰ πέσει στὰ πόδια τοῦ Καμάκη.

—«Μὴ τὸν ξεσυνερίζεσαι, ἀφέντη. Ἄγουρος εἶν' ἀκόμα κι' ἄμυαλος, καὶ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἐκτιμῆσῃ τὸ καλὸ ποὺ τοῦ κάνετε. Μ' ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς τὸ παίρνω ἀπάνω μου πὼς θὰ δουλέψῃ σὰ σκυλλὶ νὰ ξεπλερώσῃ τὸ κακὸ ποὺ ἔκανε».

Ὁ Χατζηπετρῆς σοῦφρωνε τὰ φρύδια του κ' ἔβλεπε δίχως νὰ μιλά.

—«Φίλησε, μωρὲ, τὸ χέρι τ' ἀφεντικοῦ σου καὶ παρακάλεσέ τον νὰ σὲ συμπαθήσῃ. Βρωμόπαιδο. Νά!»

Τοῦ κατέβασε ἓνα δυνατὸ χαστούκι. Τὸ κεφάλι τοῦ Λουλή

ταλαντεύτηκε μιὰ στιγμή καὶ κόλλησε στὰ παπούτσια τ' ἀφεντικού του.

—«Ὁχι, κύρ Ἀχίλλη. Τὸ χατήρι σου εἶναι μεγάλο, μὰ δὲ μπορῶ νὰ πάρω στή δουλειά μου ἕνα ρεμάλι σὰν κι' αὐτόν».

—«Ἀφέντη Χατζηπετρῆ. Στὸ ξαναλέω πὼς τὸ παίρνω ἀπάνω μου. Κι' ὅσο γιὰ τὸ μιστό, μὴν τὸν πληρώνεις ὅσο πού νὰ σ' ἀφήσει εὐχαριστημένο. Τὸν φτάνει πού θὰ τρώει, πού νὰν' χαράμι του, τὸ παληόπαιδο...»

Σ' ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ Στέφανος πηγαινοέρχονταν νευρικά μέσα στὸ δωμάτιο.

—«Ἐλα», τὸν πρόσταξε πάλι ὁ θεῖος του. «Ὁ ἀφέντης σου σὲ δέχεται. Πήγαινε τώρα νὰ ζητήσεις συγγνώμη κι' ἀπὸ τὸν κύριο Στέφανο».

Ὁ Λουλῆς ἀνακάθησε στὰ πόδια του καὶ γύρισε πρὸς τὸ μέρος τοῦ νέου Καμάκη.

—«Καλά, καλά!», θιάστηκε κείνος ν' ἀπαντήσει γιὰ νὰ τὸν ἀπαλλαγεῖ. «Ἄς πιάσει δουλειά κι' ἄς κοιτάξει νὰ φέρει τὸ νοῦ του.»

***

Κατέθηκε πάλι στὸ σταῦλο. Πέρασε μέσα ἀπὸ τὶς γελάδες καὶ μύρισε τὴ βαρειά γνῶριμην ἀτμόσφαιρα. Δὲν εἶχε λείψει περισσότερο ἀπὸ λίγες ὄρες, κι' ὅμως νόμιζε πὼς εἶχε φύγει ἀπὸ δῶ πρὶν ἀπὸ χρόνια.

Ἐφερε γύρω τὸ βλέμμα του ἀνυπόμονα: «Ὅλα ἦτανε ὅπως τάχε ἀφήσει. Ὅλα, θαρρεῖς, εἶχαν σταθεῖ ἐκεῖ καὶ τὸν περίμεναν. Κι' ὅμως! Πίσω ἀπὸ τὴ φυσιογνωμία τῶν γνῶριμων αὐτῶν πραγμάτων ὁ Λουλῆς ἔνιωθε τώρα νὰ ξεπροβάλλει ἕνα στοιχεῖο καινούργιο κι' ἀκαθάριστο. Τὰ μάτια τῶν βωδιῶν πού τὸν κοίταζαν στοχαστικά, τὸ μουγγανητὸ τῶν ἀγελάδων, τὸ κλάμα τῶν μικρῶν, τὸ σκοτάδι πού ἔπεφτε θολὸ μέσα στὴ ζεστὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ σταύλου, τὰ τινάγματα κ' οἱ πνιγμένοι θόρυβοι ἔμπαιναν μέσα στὴν ψυχὴ του σὰν ἀπηχῆσεις ἑνὸς κόσμου μακρινοῦ καὶ ἀγνώστου.

Ἀκούμπησε σ' ἕνα στῦλο, κ' ἔμεινε κάμποση ὥρα βυθισμένος. Πέταξε ὕστερα ἀπότομα τὸ σακάκι του καὶ μοίρασε τροφὴ στὰ ζῶα. Δούλευε χωρὶς νὰ βλέπει καὶ χωρὶς νὰ σκέπτεται. Τὸ μυαλό του εἶχε βυθιστεῖ σὲ πυκνὴ καταχνιά καὶ μονάχα τὰ χέρια του κινόντουσαν νευρικά, σχεδὸν αὐτόματα.

Ὅταν τέλειωσε σύρθηκε μὲ βαρειά θήματα πρὸς τὴν ἔξοδο. Ὁ οὐρανὸς εἶχε τώρα ἀνοίξει κι' ὁ ἥλιος ἔβαφε χρυσᾶ τὰ τελευταῖα σύννεφα. Τὸ δειλινὸ ἀπλώνονταν γύρω νοτερό, γιομάτο πνιγμένους θόρυβους καὶ βαρειῆς ἀναθυμιάσεις.

Ὁ Λουλῆς στάθηκε στὴν πόρτα κι' ἀνάσανε βαθειά. Ρούφηξε ἄπληστα τὴ μυρωδιὰ τῆς θρεμένης γῆς, καὶ γέμισε τὰ

μάτια του με τις χρυσές ανταύγειες τῆς δύσης. Περιπάτησε ὕστερα ἀπάνω στοῦ μαλακὸ χῶμα, καὶ δρόσισε τὰ πόδια του μέσα στις ἀτέλειωτες λίμνες ποῦ εἶχε σχηματίσει τὸ νερὸ τῆς βροχῆς. Προχώρησε ἔτσι βαθειὰ μέσα στοῦ περιβόλι, ὅταν ξαφνικὰ πίσω ἀπὸ μιὰ μεγάλη λεμονιά εἶδε τὸ Στέφανο καὶ τὴν Κατερίνα νὰ κρύβονται με προφύλαξη καὶ νὰ προσπαθοῦν νὰ τοῦ ξεφύγουν.

Στάθηκε ἀκίνητος καὶ τοὺς κοίταξε. Ἐκείνοι γλύστρησαν κάτω ἀπὸ μιὰ θαλανιδιὰ καὶ περίμεναν. Ὁ Λουλῆς ἔρριξε ἓνα τελευταῖο ἐπιβλητικὸ βλέμμα. Ὑστερα πῆρε ἀτάραχος τὸ δρόμο τοῦ ὑποστατικού, ἐνῶ τὸ πλατὺ σαρκαστικὸ γέλιο του ἀντηχοῦσε ἀβίαστο μέσα στὴ βαδυνὴ νηνεμία, κ' ἔσβυνε με τοὺς τελευταίους θόρυβους τῆς μέρας.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

(Τὸ θέμα τοῦ κατωτέρω ἀρθροῦ ἀναπτύσσω ἐπὶ τῇ θάσει τῶν γραμμῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνελύθησαν εἰς διάλεξίν μου ἐν Λάρνακι πρὸ 7 ἐτῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου. Ἡ διάλεξις ἐκείνη ἐγένετο ὡς συμβολὴ εἰς τὸν πνευματικὸν ἔθνικόν συναγεμῶν, ὁ ὁποῖος προεκηρύχθη τότε πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγωνιζομένου τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα ἔθνους. Αἱ προϋποθέσεις τῶν τότε χρόνων δὲν διαφέρουσι, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, ἀπὸ τὰς σημερινὰς ἢ μᾶλλον αἱ σημερινὰ καθιστῶσιν ἐπιτακτικωτέραν τὴν διαφώτισιν ἐπὶ τῶν μεγάλων προβλημάτων τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος. Αἱ ἐκτεθεῖσαι τότε ἀπόψεις φρονοῦμεν ὅτι εἶναι χρήσιμοι καὶ διὰ τὴν σημερινὴν μεγάλην ἔθνικὴν περιπέτειαν, διότι ὀρμώμενοι ἐκ τοῦ λαμπροῦ ἱστορικοῦ μας παρελθόντος δυνάμεθα νὰ διαρρυθμίσωμεν ἐπωφελῶς τὸ παρὸν μας καὶ δι' αὐτοῦ τὸ μέλλον μας. Ἀμφότερα διέρχονται σήμερον τὴν κρισιμωτάτην περίοδον τοῦ ἔθνικοῦ μας βίου).

Κ. Σ.

Ἐὰν ἐδιάλεξα ὡς θέμα, τὸ ὁποῖον πρόκειται κατωτέρω νὰ ἀναπτύξω, τὰς ΑΘΗΝΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ, δὲν τὸ ἔκαμα, διὰ νὰ ἐπαναλάβω ὅσα οἱ πλείστοι, ἂν μὴ καὶ πάντες, γνωρίζουσιν ἀπὸ τὰ μαθητικά των χρόνια, οὐδὲ νὰ εἶπω διὰ τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τῆς αἰωνίου πόλεως με τὰ καλλιτεχνικά της ἔργα, τὴν πνευματικὴν τῆς κίνησιν, τοὺς θεατρικοὺς τῆς διαγωνισμούς, τὸν δημόσιον καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν πολιτῶν τῆς, δ' ὅλα αὐτὰ ποῦ κατέστησαν τύπος καὶ ὑπογραμμὸς παντός, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται κλασσικόν. Θὰ με ἐνδιαφέρῃ περισσότερο νὰ δεῖξω, ποῖον ὑπῆρξε τὸ πνεῦμα τῆς πόλεως ἐκείνης, ἢ ὁποῖα ἐδέσμευσε τὸν κόσμον

σύμπαντα, καὶ νὰ ἀναλύσω σύντομα, πῶς τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἐκαλλιέργηθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου τῆς τέκνου, τοῦ Περικλέους. Θὰ με ἐνδιαφέρουν περισσότερο ὄχι τὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἀκροπόλεως, ὁ Παρθενῶν, τὸ Ἐρέχθειον καὶ τὰ Προπύλαια, ἢ τὰ θεατρικὰ ἔργα τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου ἢ ἡ κωμῳδία τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πρωταγόρου. Εἶναι πράγματα αὐτὰ διαπιστωμένα κατὰ τὴν μακρὰν διέλευσιν τοῦ χρόνου καὶ μαρτυρημένα εἰς πλεῖστα εἰδικὰ συγγράμματα ἀπὸ ὄλους τοὺς σοφοὺς τοῦ κόσμου τῆς σημερινῆς ἀνθρωπότητος, ἢ ὅποια στρέφει πάντοτε εὐλαβητικὰ τὰ βλέμματα πρὸς τὸν ἱερὸν βράχον πού ἐφύτρωσεν εἰς τὸ κέντρον τῆς καρδιάς τῶν Ἀθηνῶν, αἱ ὅποια κατέστησαν οὕτω ὁ ὄμφαλός τῆς γῆς, τῆς οἰκουμένης.

Ἐνώπιον παντός μορφωμένου ἀνθρώπου διέρχονται σήμερον αἱ μορφαὶ ἐκεῖναι, αἱ ὅποια ἐδημιούργησαν τὸν αἰώνιον καὶ ἀθάνατον πολιτισμὸν πού ἐφώτισε τὸν κόσμον σύμπαντα. Ἄλλὰ παραλλήλως πρὸς τὴν κοινὴν αὐτὴν ἀντίληψιν καὶ γινῶσιν πολὺ ὀλίγοι σκέπτονται ὅτι ὅλος ἐκεῖνος ὁ πολιτισμὸς πού ἀντιπροσωπεύουν οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς, ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι εἶναι ἀπόρροια μιᾶς μοναδικῆς πνευματικῆς δυνάμεως τῆς πόλεως ἐκείνης, ἢ ὅποια ἐδημιουργήθη ὕστερα ἀπὸ μακρὰν παράδοσιν καὶ ἐξαιρετικὰ γεγονότα. Ἀκόμη ὀλιγώτερον σκέπτονται ὅτι ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἠτύχησεν ἡ πόλις νὰ ἔχη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, ἦτο ἡ συνισταμένη ὄλων τῶν μεγάλων δυνάμεων, αἱ ὅποια ἀνεπτύχθησαν κατὰ μοναδικὸν τρόπον εἰς τὴν γῆν πού ἐδιάλεξεν ἡ Ἀθηνᾶ, ἢ θεὰ τῆς σοφίας, ὡς κατοικίαν τῆς.

Ἄλλὰ διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν πλήρως τὰ γενεσιουργὰ αἷτια τῆς μεγάλης ταύτης δημιουργίας, πρέπει νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὰ μόλις προηγηθέντα τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους γεγονότα καὶ τὰ ὅποια ἐνέκρυπτον ἐν ἑαυτοῖς τὸν σπόρον τῆς κατόπιν ἀναπτύξεως. Ἄς μεταφερθῶμεν λοιπὸν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ε' αἰ. π.Χ. Εἶναι ἡ ἐποχὴ πού συνηνωμένη ἢ Ἐλλάς ἀντίκρουζε τὴν ἐξ Ἀνατολῶν βαρβαρικὴν ἐπιδρομὴν, ἐναντίον τῆς ὁποίας ἠμύνθη μὲ τὴν ἠθικὴν ἀνωτερότητα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς καὶ μὲ τὴν εὐψυχίαν τῶν τέκνων τῆς. Ἡ συμβολὴ τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸν μέγαν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα ὑπῆρξε πολὺ μεγάλη. Ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἡ συμβολὴ εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος καὶ ἔκρινε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς γιγαντιαίας συγκρούσεως. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνος, τὸν ὁποῖον ἐνεφάνισαν νικηφόρον ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων τὰ στενά τῆς Σαλαμῖνος, ἔδειξαν εἰς τὸν κόσμον ἕνα νέον ἰσχυρὸν παράγοντα στρατιωτικῆς ἐπιτυχίας, ὁ ὁποῖος παραμένει μέχρι σήμερον ἀδιάσειστος καὶ θὰ παραμείνῃ ἴσως ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὁ μοναδικὸς κριτὴς πάσης ἐπιτυχίας τοῦ μέλλοντος. Τὸ ἔργον τοῦτο

ὑπῆρξε τὸ δημιούργημα τοῦ μεγάλου τέκνου τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Θεμιστοκλέους, καὶ τῶν λοιπῶν Ἀθηναίων δημοκρατικῶν. Ἀλλὰ τὸ σημαντικώτερον ἀποτέλεσμα τῆς λαμπρᾶς νίκης δὲν ὑπῆρξε μόνον ἡ ἀπόκρουσις ἐνὸς μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ ἐπιδρομέως, ὁ ὁποῖος ὅπως ὁ σύγχρονος ἐκ Δυσμῶν ὀρμηθεὶς ἠπειλήσεν ἄνευ οὐδεμιᾶς προφάσεως τὰ ἱερώτερα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀλλ' ἡ πραγματικὴ αὐτοσυνείδησις, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ὁ Ἀθηναῖος καὶ ἡ ἐνδόμυχός του ἀναγνώρισις ὅτι ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα ἀρετῆς καὶ δυναμικότητος προηγουμένως παραγνωριζομένης. Καὶ αἱ πολιτικαὶ ἀντιθέσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχον λείψει ποτὲ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὑπεχώρησαν πρὸ τοῦ γενικωτέρου κινδύνου. Οὕτω ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τῆς σωφροσύνης ποῦ διέκρινε κατ' ἐξοχὴν τοὺς Ἀθηναίους ἐξεφύτρωσεν ἡ μεγάλη ὀρμὴ πρὸς δρᾶσιν. Ἐνας νέος κόσμος ἐδημιουργήθη, ὁ ὁποῖος ἠλαύνετο ἰδίᾳ ἀπὸ τὴν ζωτικότητα, εἰς τὴν πίστιν πρὸς τὴν ὁποίαν ὠδήγησεν ἡ ἐπιτυχία τοῦ μεγάλου παρελθόντος καὶ ἡ ἀνάμνησις τῆς λαμπρᾶς νίκης.

Καὶ οὕτω ἡ πρῶν ἰσοτίμος πόλις καθίσταται ἡγεμονίς. Ἄλλα περιστατικὰ καὶ συγκυρίαὶ ἐστέρησαν τὴν Σπάρτην τῆς πρωτεύουσης θέσεως, τὴν ὁποίαν ἡ πόλις ἐκείνη εἶχεν, αἱ δὲ Ἀθηναὶ χάρις εἰς τὴν θαλασσοκρατίαν των καὶ εἰς τὴν ἀγαθὴν διοίκησιν, τὴν ὁποίαν εἰσηγήθη ὁ Ἀριστείδης, ἐλκύουν τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐκτίμησιν πασῶν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Μόναί των προσφέρουν τὴν ὑπαρξίν των καὶ τὰ ἀγαθὰ των αἱ διάφοροι ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ γονυκλινεῖς καταθέτουσιν αὐτὰ εἰς τὸ βωμὸν τῆς μεγάλης πόλεως, ἡ ὁποία ἐμπνεόμενη ὑπὸ τῶν μεγάλων ἔργων τοῦ παρελθόντος καὶ συγκινημένη ἀπὸ τὴν εὐγενῆ χειρονομίαν τῶν ἀδελφῶν πόλεων ἐγκαινίζει νέαν πολιτικὴν, πρωτοφανῆ καὶ ἄγνωστον μέχρι τότε εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ὀρμὴ ποῦ ὠδήγησεν εἰς τὴν νίκην τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Σαλαμίνας καὶ τῶν Πλαταιῶν ἐπροκάλεσε τόσην αὐτοσυνείδησιν, ὥστε ἡ αἰωνία πόλις τῆς Παλλάδος νὰ ἀναλάβῃ γιγαντιαῖον ἔργον, τὴν ἀπελευθέρωσιν πασῶν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἀπὸ τὸν βαρβαρικὸν ζυγὸν καὶ τὴν δημιουργίαν ἐνὸς μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ πανελληνίου κράτους. Οὕτω ἔπλευσαν νικηφόροι αἱ ἄττικαὶ νῆες εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον καὶ ἔφεραν τὴν ἐλευθερίαν εἰς ὀμαίμονας ἀδελφοὺς ἐπὶ μακροὺς χρόνους στεναζόντας ὑπὸ τὸν βαρβαρικὸν ζυγόν, ἐν οἷς καὶ εἰς τοὺς κατοικοῦντας τὴν ἡμετέραν νῆσον. Ἡ πόλις τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους δὲν εἶναι πλέον μόνον ἡ κηρύσσουσα τὴν εὐνομίαν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν ἢ ἡ ἀποκρούουσα βαρβάρους ἐπιδρομείς, ἡ σώζουσα τὴν Ἑλλάδα, ὅπως λέγει ὁ Πλάτων (Νόμ. 707) καὶ ὁ Ἡρόδοτος (VII, 139), ἀλλ' εἶναι ἡ νικήτρια τοῦ Εὐρυμέδοντος, ἡ περιάγουσα τὰ πλοῖα τῆς μέχρι τοῦ Νείλου ποταμοῦ καὶ τῶν ἁκτῶν τῆς Κύπρου καὶ τῆς Παλαιστίνης. Τὴν ἀποστολὴν τῆς ἀντιλαμβάνεται ἤδη ἡ πόλις πολὺ εὐρύτεραν. Εἶναι τὸ δαιμόνιον πτολίεθρον, τὸ ἔρεισμα τῆς Ἑλλάδος

κατὰ τὸν ποιητὴν Πίνδαρον. Καὶ ἂν αἱ ἐσωτερικαὶ ἀντιθέσεις ἔφεραν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πόλεως πότε τοὺς ἀριστοκρατικούς καὶ πότε τοὺς δημοκρατικούς, ἂν τὰς τύχας τῆς πόλεως διηύθυνε πότε ὁ Θεμιστοκλῆς ἢ ὁ Ἀριστείδης πότε ὁ Περικλῆς ἢ ὁ Κίμων, ἕνας κοινὸς παραμένει πάντοτε ὁ σκοπός, ἡ δημιουργία μιᾶς πανελληνίου κινήσεως ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν.

Συνεργασία τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος παρετηρήθη προηγουμένως μὲ ἀγαθώτατα ἀποτελέσματα κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν περσικῶν πολέμων. Παρ' ὅλον δὲ ὅτι πόλεις τινὲς ἀπετέλεσαν τὸ κέντρον, γύρω ἀπὸ τὸ ὁποῖον συνεσπειρώθησαν αἱ ἄλλαι, καμμιά πόλις δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἡγηθῆ πραγματικῶς μιᾶς πανελληνίου κινήσεως, ὅσονδήποτε ἰσχυρὰ καὶ ἂν ἦτο αὕτη. Ἀκόμα καὶ τὰ γεγονότα τὰ περὶ τὸν Πausανίαν, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν ἀφορμὴ νὰ ἀπομακρυνθῆ τῆς ἡγεμονίας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἡ Σπάρτη, ἂν δὲν συνέβαιναν, ἀσφαλῶς ἡ πόλις ἐκείνη δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ συγκρατήσῃ τὰς λοιπὰς ἑλληνικὰς πόλεις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῆς, εὐθύς ὡς ὁ πρῶτος ἐνθουσιασμὸς ἐκ τῆς μεγάλης κατὰ τῶν βαρβάρων ἐπιτυχίας ἤθελε παρέλθει. Ὁ λόγος, ὁ ὁποῖος θὰ ἠμπόδιζε τὴν ἐξέλιξιν ταύτην εἶναι ἡ ἔλλειψις ἀπὸ τὴν πόλιν ἐκείνην τῶν βασικῶν προϋποθέσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύνατο νὰ καταστήσουν αὐτὴν φύσει ἡγεμονίδα τῆς Ἑλλάδος. Ἡ στρατιωτικὴ δύναμις καὶ μόνη δὲν εἶναι ποτὲ ἰκανὴ νὰ ἐνθουσιάσῃ τὰς μάζας, αἱ ὁποῖαι ζητοῦν πάντοτε ιδέας. Αὐταὶ εἶναι μονιμώτερος σύνδεσμος, αὐταὶ συγκρατοῦν τὸ πλῆθος, τὸ ὁποῖον εἶναι τότε διατεθειμένον νὰ θυσιάσῃ τὴν ἀτομικότητά του καὶ νὰ τὴν παραδώσῃ εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῶν ὠραιότερων ιδανικῶν, ὅταν βλέπῃ ὅτι ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἐμπιστευθῆ τὸν ἑαυτόν του, ἀξίζει τὴν τιμὴν ταύτην ἄνευ συζητήσεως. Τὴν ἀνυπόλητον αὐτὴν τῶν ιδανικῶν καὶ τῶν θλέψεων τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων εἶχον διαπιστώσει οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν περσικῶν πολέμων. Εἶναι γνωστὴ ἡ ἀπάντησις, τὴν ὁποῖαν ἔδωσαν εἰς τὰς δελεαστικὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου περὶ συνεργασίας πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰς ὁποίας ἀπηύθυναν πρὸς τοὺς ἀμφιβάλλοντας περὶ τῆς σταθερότητός των Σπαρτιάτας. «Οὔτε χρυσὸς ἐστὶ γῆς οὐδαμόθι τοσοῦτος οὔτε χώρη κάλλει καὶ ἀρετῇ μέγα ὑπερφέρουσα, τὰ ἡμεῖς δεξάμενοι ἐθέλοισιν ἂν μηδίσαντες καταδουλώσῃαι τὴν Ἑλλάδα. Πολλὰ τε γὰρ καὶ μεγάλα ἐστὶ τὰ διακωλύοντα ταῦτα μὴ ποιέειν μηδ' ἂν ἐθέλωμεν πρῶτα μὲν καὶ μέγιστα τῶν θεῶν τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ οἰκήματα ἐμπεπρημένα τε καὶ συγκεχωσμένα, τοῖσι ἡμέας ἀναγκάως ἔχει τιμωρέειν εἰς τὰ μέγιστα μᾶλλον ἢ περ ὁμολογέειν τῶ ταῦτα ἐργασασμένῳ, αὐτίς δὲ τὸ ἑλληνικόν, ἐὼν ὁμαιμόν τε καὶ ὁμόγλωσσον, καὶ θεῶν ἰδρύματά τε κοινὰ καὶ θυσίαι ἡθεὰ τε ὁμότροπα, τῶν προδοτὰς γενέσθαι Ἀθηναίους οὐκ ἂν εἶ ἔχοι». (Ἡρόδ. VIII, 144). Τοιοῦτοτρόπως ἀντελήφθη τοὺς Ἀθηναίους ὁ Ἡρόδοτος γράφων

τὴν ἱστορίαν του, ὡς ἀνθρώπους ἀφωσιωμένους εἰς τὰ κοινὰ ἰδανικά καὶ εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας τῶν λοιπῶν ὁμαιμόνων ἀδελφῶν καὶ μὴ θυσιάζοντας τὰ κοινὰ ὑπὲρ ἰδιωτικῆς ἰδιοτελείας.

Ἡ κατόπιν των πολιτικῆ ὑπῆρξε σύμφωνος πρὸς τὰς ἀρχὰς ταύτας. Δι' αὐτὸ καὶ μετὰ τὴν λήξιν τῶν πολέμων ἐκείνων ἀνέλαβον τὸ γιγαντιαῖον ἔργον τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Αἱ Ἀθηναῖοι ἐγνώριζον ἄλλως τε ὅτι ὡς μέτρον προνοίας ἐπεβάλλετο εἰς αὐτοὺς ἡ ἐνέργεια αὐτῆ, διότι ἡ ἰσχύς τοῦ περσικοῦ κράτους δὲν εἶχε παραλύσει καὶ μετὰ τὰς συντριπτικὰς ἤττας τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῶν Πλατειῶν. Οὕτω ἔχομεν ἀντιμετώπους δύο διαφορετικούς κόσμους μὲ ἐντελῶς διαφορετικὰς ἀρχὰς καὶ ἰδεώδη, τῶν ὁποίων ἡ σύγκρουσις δὲν ἦτο μόνον στιγμιαία, ἀλλὰ ἐσυνεχίσθη ἐπὶ ὀλόκληρον αἰῶνα μέχρι τῆς καταρρεύσεως τῆς δυνάμεως τῆς πόλεως ταύτης οὐχὶ ὑπὸ τῆς ἀντιπάλου δυνάμεως, ἀλλ' ὑπὸ τῆς πόλεως ἐκείνης, μετὰ τῆς ὁποίας εἶχε πρὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων ἀγωνισθῆ πρὸς σωτηρίαν καὶ ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ χειρότερον τῆ συνειργασίᾳ αὐτῶν τούτων τῶν βαρβάρων. Αἱ Ἀθηναῖοι τὸνναντίον παρουσιάζονται καθ' ὅλον τὸν ε' αἰ. π. Χ. ὡς ἐπιδιώξασαι τὴν δημιουργίαν μιᾶς μεγάλης πανελληνίου ἐνώσεως ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἡγεμονίαν πρὸς κραταίωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ φρονήματος καὶ τὴν δημιουργίαν μιᾶς μεγάλης ἐπικρατείας, ἡ ὁποία θὰ ἀντεμετώπιζε τὴν περσικὴν κυριαρχίαν διὰ παντὸς ἀπαλλάσσουσα τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας τῶν περσικῶν πλοίων καὶ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς ἡπείρου καὶ τὰς ἑλληνικὰς νήσους τοῦ ξενικοῦ ζυγοῦ.

Ἀλλὰ ποία ὑπῆρξεν ἡ βασικὴ αἰτία, διερωτᾶται τις, ἡ προκάλεσα τὴν τοιαύτην δημιουργίαν ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνης πόλεως; Διὰ τί, ἐνῶ ἡ αὐτὴ ἡ συγγενεὶς ἑλληνικαὶ φυλαὶ κατώκου εἰς τὰ λοιπὰ τμήματα τῆς Ἑλλάδος, ἐνῶ ὁ αὐτὸς γαλανὸς οὐρανὸς σκορπίζει τὸ φῶς του εἰς ὅλα τὰ ἑλληνικὰ μέρη ἐξ ἴσου, ἐνῶ ἡ αὐτὴ θαλερὰ φύσις παρέχει τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς εἰς ὅλους τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ ἡ ἰδία θάλασσα περιβάλλει τὰ δαντελωτὰ κράσπεδα πάσης τῆς ἑλληνικῆς γῆς, μόνον εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν ποὺ ἀπλώνετο γύρω ἀπὸ τῶν θράκων, τὸν ὁποῖον καθηγίασεν ἡ ἐλιά τῆς Ἀθηναῖς καὶ ἡ πολιτικὴν ἡγεμονίαν πάσης σχεδὸν ἑλληνικῆς γωνίας καὶ ὕστερα νὰ τυραννεύσῃ ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου; Μήπως ἦσαν αἱ ἐξαιρετικαὶ συνθήκαι, τὰς ὁποίας ἐξεμεταλλεύθη ἡ πόλις ἐρχομένης ἔξωθεν, ἡ μήπως ἦσαν συνθήκαι, τὰς ὁποίας ἐδημιούργει αὐτὴ ἡ ψυχὴ τῆς πόλεως; Ὁ μέγας ἀρχαιολόγος Φουρτβαίγκλερ μᾶς λέγει πῶς ὅτι ἐδημιουργήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν ε' αἰ. π.Χ. ὑπῆρξε μοναδικὸν εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν καὶ δὲν ξανάρχεται πλέον. Σύμπτωσις τόσον εὐνοϊκῶν περιστάσεων καὶ ὄρων, λέγει, πολιτεύματος, οἰκονομίας πλοῦτου, καλλιτεχνῶν, ποιητῶν καὶ φιλοσόφων καὶ τοῦ διευθύ-

νοντος Νοῦ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν περίοδον εἶναι κάτι τὸ μοναδικόν. Εἶναι ἐπομένως ἔργον τῆς συμπτώσεως αὐτῶν τῶν παραγόντων ὁ ἀθηναϊκὸς πολιτισμὸς; Εἶναι ἡ εὐνοια τῶν θεῶν, οἱ ὅποιοι ἠγάπησαν τὴν πόλιν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ κατέβησαν ὅλοι ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Ὀλύμπου, διὰ νὰ περιβάλωσιν μὲ τὴν ἀγάπην των τὴν ἱερὰν πόλιν, ἡ αἰτία τῆς τόσης ἀκμῆς;

Ἄν ρίψωμεν ἓνα βλέμμα εἰς τὴν παλαιότεραν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν, θὰ ἰδῶμεν μίαν μεγάλην ἐσωτερικὴν πάλην, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Δράκοντα, ἀνυψοῦται εἰς τὸ Σόλωνα καὶ τὸν Πεισίστρατον, κορυφοῦται εἰς τὸν Κλεισθένη, διὰ νὰ συνεχισθῇ καὶ πάλιν εἰς τὸν Μιλτιάδην καὶ τὸν Θεμιστοκλέα, διὰ νὰ ὀλοκληρωθῇ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ε' π. Χ. αἰ. εἰς τὸν μεγαλύτερον ἄνδρα τῆς ἀρχαιότητος, τὸν Περικλέα, ὁ ὁποῖος ἔθεσε τέρμα ὀριστικόν εἰς τὰς ὑπαρχούσας ἀντιθέσεις. Εἶναι ἡ πάλαι μετὰ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ δημοκρατικοῦ πού δημιουργεῖται ἀπὸ τὸν λαόν, μὲ τὴν ἰδίαν θέλησιν καὶ τὴν ἰδίαν δύναμιν νὰ κυβερνᾷ τὴν χώραν. Τὸ φύσει σπινθηροβόλον πνεῦμα τῶν Ἰώνων πού ἐμεγαλοῦργησεν ὀλίγας δεκάδας ἐτῶν προηγουμένως εἰς τὴν Ἰωνίαν, κάτω ἀπὸ τὸν καταγάλανον οὐρανὸν τῆς Ἀττικῆς ζητεῖ νὰ θραύσῃ τὰ δεσμὰ τῆς παραδόσεως. Δὲν εἶναι τὸ αἷμα καὶ ἡ καταγωγὴ πού δημιουργοῦσι τὸν πολιτισμόν, εἶναι ἡ προσωπικότης τοῦ ἀτόμου πού διανοίγει νέας λεωφόρους, διὰ νὰ χυθῇ ἡ κοχλάζουσα δύναμις τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ψυχῆς τῶν πολιτῶν. Μὲ τὸν Κλεισθένη εἶχε σχεδὸν τὸ πρόβλημα λυθῆ. Μὲ τὸν Περικλέα ὀριστικῶς ἡ ἄσημος μᾶζα, ἡ ἐστερημένη τῶν μεγάλων εἰσοδημάτων καὶ τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὴν πολιτικὴν ἡγεσίαν. Ὅλοι γίνονται ἴσοι ἀπέναντι τοῦ νόμου, ὅλοι δικαιοῦνται νὰ ἐκφράσουν τὴν γνώμην των διὰ τὰ κοινά, ὅλοι νὰ συνέλθουν εἰς τὸν λόφον τῆς Πυκνός, καὶ ὅταν ὁ κήρυξ ἠρώτα «τίς ἀγορεύειν θούλεται;» νὰ ὀμιλήσωσι πρὸς τοὺς συμπολίτας των, νὰ ἐκθέσωσι τὰς ἀπόψεις των, καὶ ἂν ἦτο ἀνάγκη, νὰ ἀναλάβωσι τὰ ἤνία τῆς πόλεως. Ἡ ἰσονομία εἶναι ἡ θάσις τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας καὶ ἡ τιμὴ ἐκάστου δὲν εἶναι ἡ καταγωγὴ του, καὶ ἡ ἀνάμειξις του εἰς τὰ κοινὰ δὲν συνδέεται πρὸς ταύτην ἢ πρὸς τὸν πλοῦτον, ἀλλ' ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ προσωπικὴ ἀξία εἶναι οἱ βασικοὶ παράγοντες τῆς ἐνεργείας του. Αὐτὰ μᾶς λέγει ὁ Θουκυδίδης εἰς τὸν περίφημόν ἐπιτάφιον ἐρμηνεύων τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐδημιούργησαν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ κατόπιν μακρῶν ἀγώνων ἓνα πολίτευμα, ὅμοιον πρὸς τὸ ὅποιον δὲν ὑπῆρξε ποτὲ εἰς τὸν κόσμον. Εἰς ἓνα ἐπίπεδον λόφον, τὸν λόφον τῆς Πυκνός, ἐμαζεύοντο ὅλοι οἱ ἄρρενες κάτοικοι τῆς πόλεως καὶ τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς κάθε ὀλίγας ἡμέρας, ὅταν ἡ φωνὴ τῶν κηρύκων ἐκάλει αὐτοὺς κατ' ἐντολὴν τῶν στρατηγῶν, διὰ νὰ ἀκούσουν τὴν ἔκθεσιν περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, περὶ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τῶν ἐξω-

τερικῶν πραγμάτων τῆς πόλεως. Αἱ ιδιωτικαὶ ὑποθέσεις καὶ ἐργασίαι ὑπεχώρουν πρὸ τῆς φωνῆς τῆς πατρίδος καλούσης τὰ τέκνα τῆς νὰ ἀκούσουν ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ἀρχηγῶν των τὰ φλέγοντα προβλήματα, εἰς τὴν λύσιν τῶν ὁποίων εἶχον ὑποχρέωσιν ἀτομικῶς νὰ συμβάλουν μὲ τὴν ἰδίαν των κρίσιν καὶ τὸν ἴδιον των λόγον.

Μία παράδοξος ἀντινομία οὕτω μᾶς ἐμφανίζεται. Τὸ ἄτομον, ὁ κάθε Ἀθηναῖος, ὁ ὁποῖος ἐθεώρησε τὴν μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν τῆς ζωῆς του ὅτι ἔθραυσε τὰ δεσμὰ τῆς φυλῆς καὶ τοῦ αἵματος ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κλεισθένου καὶ εἰσηλθεν εἰς τὴν ὀλότηα μὲ ἴσα δικαιώματα καὶ ἐπῆρε τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν βῶμόν τῆς πατρίδος, γνωρίζει τῶρα νὰ ὑποτάσῃ τὸν ἑαυτόν του πειθαρχημένος εἰς αὐτήν, νὰ ἀφήνῃ κάθε προσωπικὴν ἐνασχόλησιν καὶ ἰδιωτικὸν συμφέρον ἢ ἐπιχείρησιν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐμπιστεύεται εἰς τοὺς δούλους του, καὶ σπεύδει ὡς ἐλεύθερος πολίτης εἰς τὸν ἱερὸν λόφον, ὅπου ἀντήχησε τῶν ἐνδοξοτέρων ἀρχηγῶν του ἢ φωνὴ καὶ οἱ λόγοι, χάνει πρὸς στιγμὴν τὴν ἀτομικὴν του ὑπαρξιν καὶ θέτει τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ συνόλου. Αὐτὴ ἡ φαινομενικὴ ἀντινομία καὶ ἀντίθεσις βλέψων σκοπῶν καὶ ἐνεργείας, ἀλλὰ παρ' ὅλον τοῦτο συνδυασμένη καὶ ἄρμονικὴ κατεύθυνσις, ἀποτελεῖ τὸ μέγαλον μυστικὸν τῆς ἐπιτυχίας εἰς πάσας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἀθηναϊκῆς ζωῆς. Ὁ ἀθηναῖος, ὁ ὁποῖος ἐπάλαισε νὰ ἀποκτήσῃ ἴσα δικαιώματα εἴτε πτωχὸς εἴτε πλούσιος ἦτο, εἴτε ὑψηλὸν ἀριστοκρατικὸν αἷμα ἔρρεεν εἰς τὰς φλέβας του εἴτε ταπεινόν, ἐγνώριζε νὰ ὑποτάσῃ τὸ ἄτομόν του εἰς τὸ σύνολον καὶ χάριν αὐτοῦ νὰ ἐνεργῇ καὶ νὰ πάσχη. Ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς τῶν ἀντιθέσεων, ἡ ἐναρμόνισις τῶν ἀντιμαχομένων, ἦτο τὸ μέγα μυστικὸν τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας καὶ τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ ἄτομον ὕφιστατο διὰ τὸ σύνολον καὶ τὸ σύνολον διὰ τὸ ἄτομον. Ἐφ' ὅσον δὲν ἐτηρεῖτο αὐτὴ ἡ ἰσορροπία καὶ τὸ ἄτομον ὑπερίσχυε, διεσαλεύετο ἡ κρατούσα τάξις πρὸς ζημίαν αὐτοῦ τοῦ ἀτόμου. Ἔτσι τοὺς εἶχε ψάλλει εἰς τὴν Ἀντιγόνην τοῦ ὁ θεῖος τραγικὸς Σοφοκλῆς, ὅταν ἔθετεν εἰς τὸ στόμα τοῦ Κρέοντος τὰς κρατούσας πολιτικὰς ἀπόψεις τῆς ἐποχῆς του, ἔτσι τοὺς εἶχεν ὑποδείξει ὁ μέγαλος πολιτικὸς Περικλῆς εἰς τὴν περίφημον δημηγορίαν πού ἀποτελεῖ αὐτόχρημα πολιτικὴν διαθήκην διὰ πάντας τοὺς χρόνους καὶ πάντα τὰ κράτη. «Καλῶς μὲν γὰρ φερόμενος ἀνὴρ τὸ καθ' ἑαυτόν διαφθειρόμενης τῆς πατρίδος οὐδὲν ἦσαν ξυναπόλλυται, κακοτυχῶν δὲ ἐν εὐτυχούσῃ πολλῶ μᾶλλον διασώζεται» Σύμφωνα πρὸς ταῦτα γνωρίζει ὁ ἀθηναῖος νὰ ἐπιτυχάνῃ τὸ ὀρθὸν μέτρον εἰς πᾶσαν του ἐκδήλωσιν καὶ δὴ εἰς τὴν πολιτικὴν. Γνωρίζει νὰ συνδέῃ εἰς ἓνα ἄρμονικὸν σύνολον πᾶσαν ἀντίρροπον καὶ ἀντιτιθεμένην κατεύθυνσιν. Γνωρίζει νὰ μὴ παραγνώ-

ρίξη τὸ ἄτομον καὶ συγχρόνως νὰ καταπνίγη τὴν ἀτομικότητά του. Γνωρίζει νὰ ἀσκήῃ παραλλήλως τὴν δημοσίαν ζωὴν πρὸς τὰς ἀτομικὰς του ἀσχολίας. Γνωρίζει νὰ συνδυάζῃ, γνωρίζει νὰ ἑναρμονίζῃ. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀθηναϊκὴ δημοκρατία ἀποτελεῖ τὸ κορύφωμα δημοκρατικοῦ ιδεώδους πραγματοποιηθέντος ποτὲ εἰς τὴν μακρὰν πάροδον τῶν αἰώνων.

Εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοιούτων ἀρχῶν ἤχθησαν οἱ Ἀθηναῖοι ἑλευθέρως σκεπτόμενοι καὶ ἑλευθέρως ἐνεργοῦντες. Εἶχον πραγματώσει ὅσον κανένας ἄλλος λαὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλευθερίας, τῆς ὀρθῆς ἐλευθερίας εἰς πᾶσαν τὴν ἰδίαν καὶ τὴν κοινὴν ζωὴν. Ἡ ἔννοια αὕτη τῆς ἐλευθερίας εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ θάσις τοῦ ἑλληνικοῦ, τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἐλευθερίαν δὲ ὅταν λέγωμεν, δὲν ἐννοοῦμεν ἀπλῶς τὴν κοινωνικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν. Ἐννοοῦμεν κάτι τὸ πολὺ εὐρύτερον, τὸ ὁποῖον ἰδίᾳ κυριαρχεῖ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Ἐννοοῦμεν τὸ ἑλευθέρως σκέπτεσθαι, ἥτοι ἄνευ περιορισμοῦ τοῦ πνεύματος, καὶ ἑλευθέρως ἐνεργεῖν, ἥτοι ἄνευ περιορισμοῦ τῆς δράσεως. Σκέψις καὶ ἐνέργεια λοιπὸν εὐρίσκονται εἰς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, τὸ ἐγώ του, καὶ οὐχὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, οὐδ' ἐπιβάλλονται εἰς αὐτὸν ὑπὸ ἐξωτερικῆς δυνάμεως. Τοῦναντίον ὁ ἄνθρωπος ὁ σκεπτόμενος σύμφωνα πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ λογικὴν καὶ πρὸς τὴν αὐτὴν λογικὴν ἐνεργῶν, αὐτὸς εἶναι ὁ ἑλεύθερος ἄνθρωπος. Τὸ ἑλεύθερον πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐκυριαρχεῖ τῶν Ἀθηναίων. Ἡ βία καὶ ἡ δέσμευσις, τὴν ὁποῖαν ἐξήσκει ἐπὶ τῶν ὑποκόων του ὁ Πέρσης βασιλεύς, εἶναι ξένη καὶ ἀποβάλλεται ὡς μὴ προσαρμοζομένη πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνονται οἱ Ἕλληνες καὶ δι' οὗτοῦ οἱ Ἀθηναῖοι. Δικαίως ὁ τραγικὸς Αἰσχύλος ἀνεγνώρισε τὴν ἀρετὴν ταύτην καὶ ἀντιπαρέταξε πρὸς τὰ περσικὰ ἔθιμα εἰς τὸ περίπυστόν του δράμα, τοὺς Πέρσας. Ἐκεῖ λέγει πρὸς τὸν ἀπορῶντα Πέρσην καὶ ἐρωτῶντα, τίνος ὑπήκοοι εἶναι αὐτὸς ὁ λαός, ὅτι δὲν εἶναι ὑπήκοοι οὐδενός, διότι εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν κατοικοῦσιν ὑπήκοοι οὐδενός, ἀλλὰ πολῖται.

Τὸ πνεῦμα τὸ ἑλεύθερον εἶναι ἡ κυριωτέρα ἐκδήλωσις καὶ αἰτία συγχρόνως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ τοῦ ἑλευθέρου πνεύματος δημιουργοῦσιν οἱ μεγάλοι ποιηταί, οἱ σοφισταὶ καὶ φιλόσοφοι καὶ οἱ λοιποὶ μεγάλοι συγγραφεῖς τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ τέχνη λύει δι' αὐτοῦ τὰ δεσμὰ τῆς προηγουμένης δουλικῆς ἀκαμψίας καὶ στερεοτυπίας, τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀποκτῶσιν ἑλευθέρας κινήσεις μέσα εἰς τὸν χῶρον, καὶ οὕτω ἔχομεν δημιουργήματα, ὅπως ὁ δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος, μὲ ἀπόλυτον ἑλευθερίαν κινήσεως καὶ συγκεντρώσεως δυνάμεως εἰς μίαν στιγμιαίαν κίνησιν. Ὁ καλλιτέχνης ἐχρησιμοποίησε τὴν ἑλευθερίαν ὡς πηγὴν δημιουργίας καὶ οὕτω ἐπέτυχεν. Ὑστερα δὲ ἄλλοι καλλιτέχνην περισσότερο ἐξειλιγμένοι ἢ ὁ Μύρων, ὁ ὁποῖος ἔστρεφε τὴν προσοχὴν του περισσότερο εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ σώ-

ματος, ἐν γένει τῆς φυσικῆς ζωῆς, ἐκαλλιέργησαν τὴν ἔκφρασιν τοῦ πνευματικοῦ κάλλους, τοῦ ὁποίου κύριον χαρακτηριστικὸν ἦτο ἡ ἐλευθερία. Αὐτὸ θέωρουν ὡς πραγματικὴν ζωὴν καὶ δημιουργίαν. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐντύπωσις π.χ. ἡ ὁποία ἐγεννᾶτο ἀπὸ τὴν θεάν τῆς Λημνίας Ἀθηνᾶς τοῦ Φειδίου, μιᾶς θεότητος, ἡ ὁποία συνεδύαζε τὰς πνευματικὰς ἀρετὰς μὲ τὸν ἀγωνιζόμενον τὸν τίμιον καὶ ἱερὸν ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεως, τῆς δημιουργίας καὶ τῆς ἐν γένει ἀρετῆς. Καὶ ὅταν τις ἠτένιζε τὸν Ὀλύμπιον Δία τοῦ Φειδίου, δὲν προσέβλεπε τὸν θεόν, ὁ ὁποῖος ἐπιθλέπων ἐπὶ τὴν γῆς ἐποίει αὐτὴν τρέμειν, κατὰ τὴν ἐβραϊκὴν ποίησιν, ἀλλ' ἦτο ὁ θεός, ὁ ὁποῖος ἐνέπνεε τὸν ἄνθρωπον εἰς νέαν δημιουργίαν πρὸς κατίσχυσιν ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ ἐπικράτησιν εἰς τὸν κόσμον, ὅχι διότι ὁ ἄνθρωπος εἶναι μόνον ὕλη, ἀλλὰ τούναντίον, ἵνα τὴν ὕλην ταύτην χρησιμοποίησιν πρὸς περαιτέρω αὐτοῦ ἀνάπτυξιν ὡς ἄνθρωπος περιέχων κατ' ἐξοχὴν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον εἶναι αἰώνιον καὶ αἰώνως δημιουργικόν.

Μὲ τὸ ἐλεύθερον τοῦτο πνεῦμα ἐδημιούργησαν οἱ καλλιτέχνηαι συγγραφεῖς τοῦ ε' αἰ. π.Χ. Αὐτοὶ ἠρέυνησαν τὸν ἄνθρωπον ὡς ἄνθρωπον, ἠθέλησαν νὰ ἀντικρύσωσιν αὐτὸν μὲ ὅλα τὰ προβλήματα, τὰ κρυπτόμενα ἐντὸς αὐτοῦ, ἠρέυνησαν τὸν κόσμον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνεκάλυψαν τὸν Νοῦν, τὸν τὰ πάντα διακοσμήσαντα, ὑπέβαλον εἰς ἑαυτοὺς τὰ διαρκῆ ἐρωτηματικά, τὰ ὁποῖα εἶναι ἡ ἀρχὴ πάσης δημιουργίας καὶ ἐπιστήμης. Εἶτε ὡς φιλόσοφοι εἶτε ὡς ποιηταὶ ἀντίκρυσαν δι' αὐτοῦ τοῦ ἐλευθέρου των πνεύματος κατ' ἐξοχὴν οἱ Ἀθηναῖοι πάντα τὰ προβλήματα, ὅσα συνέδεον τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὡς ἄτομον ἢ ὡς σύνολον καὶ μέλος τῆς πόλεως, ἢ τὰ προβλήματα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ θεῖον. Ἐν τῇ ἐρέυνῃ των ταύτῃ ἐπεδίωξαν τὴν ἀνεύρεσιν τῶν λύσεων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο νὰ ἀνυψώσωσιν τὸν ἄνθρωπον εἰς ὑψηλότερα ἐπίπεδα, γὰ διακρίνωσιν αὐτὸν τῶν λοιπῶν δημιουργημάτων τῆς φύσεως, καὶ νὰ τὸν καταστήσωσιν ἰκανὸν νὰ γίνῃ αὐτὸς βασιλεὺς τοῦ σύμπαντος. Ἀντίκρυσαν τὸ θεῖον ὅχι ὡς δύνάμιν ἐμβάλλουσαν τὸν φόβον εἰς τοὺς θνητούς, ἀλλ' ὡς δύνάμιν γνωρίζουσαν νὰ πατάσῃ τοὺς ὑπερφιάλους καὶ τοὺς ὑβριστάς. Ἀνεῦρον εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα τὴν ὑπαρξιν τῆς σωφροσύνης, τῆς ἀρετῆς ἐκείνης, ἡ ὁποία ἐπιφέρει τὴν ἰσορροπῆσιν τῶν ἀντιμαχομένων δυνάμεων καὶ δημιουργοῦσαν ἓνα ἁρμονικὸν σύνολον, αὐτὸ τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται ἄνθρωπος. Καὶ ἠθέλησαν αὐτὴν τὴν σωφροσύνην, τὸ ὀρθὸν δηλ. μέτρον νὰ ἐπιβάλλωσιν ὡς ἀπαραίτητον ὅρον τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, εἶτε ἐπρόκειτο περὶ τέχνης, εἶτε περὶ ἄλλης πνευματικῆς δημιουργίας, εἶτε ἐπρόκειτο περὶ ἰδιωτικῆς εἶτε ἐπρόκειτο περὶ δημοσίας ζωῆς. Νέα πάλιν ἀντινομία μᾶς παρουσιάζεται ἐδῶ. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀνακαλύπτει ἐν ἑαυτῷ τὸ ἐλεύθερον πνεῦμα ὡς αἰτίαν δημιουργόν, αὐτὸς οὗτος ὁ ἄνθρωπος

θέτει εἰς ἑαυτὸν τὰ ὄρια τῆς ἐλευθερίας, ταύτης, αὐτὸς οὗτος καθορίζει εἰς ἑαυτὸν τοὺς νόμους, οἱ ὅποιοι θὰ τὸν διέπουν, καθιστᾷ τὸν νόμον βασιλέα τῶν πάντων, θνητῶν καὶ ἀθανάτων κατὰ τὸν ποιητὴν, θέτει ὁ ἴδιος φραγμοὺς εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἀναγνωρίζει τὴν δέσμευσιν πάσης ἀναρχικῆς ἐκδηλώσεως, διότι ἡ δέσμευσις αὕτη ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος. Ἐλευθερία δὲν εἶναι, ὅπως λέγει ὁ Ξενοφῶν, τὸ νὰ κάμνη ἓνας ὅ,τι θέλει, ἀλλὰ ἐλευθερία εἶναι τὸ νὰ κάμνη ὅ,τι πρέπει, αὐτὸ τὸ πρέπει, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἔθεσεν εἰς ἑαυτὸν κατὸ πιν ἰδίας καὶ ἐλευθέρως ἐκλογῆς καὶ ἐρεύνης. Κανεὶς δὲν τὸν ἐβίασεν εἰς τὴν λῆψιν τοιαύτης ἀποφάσεως, ἀλλὰ διείδεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν ὁ ἀθηναῖος διανοούμενος ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἐπιτυχίας, μέσα εἰς τὴν ὁποῖαν ἐγκρύπτεται αὐτὸ τὸ μυστικὸν καὶ τὸ μυστικὸν ἦτο ἡ ἐναρμόνισις τῶν ἀντιθέσεων. Ἐπιτυχᾶνεῖς τὴν ἐναρμόνισιν αὐτὴν εἰς τὴν ζωὴν σου, γίνεσαι κύριος αὐτῆς, γίνεσαι ὁ ἄρχων τῆς φύσεως. Ἀφήνεις τούναντίον μίαν ἐκ τῶν ἀντιμαχομένων δυνάμεων νὰ ὑπερισχύσῃ, κύπτεις ὑπὸ τὸ βάρος αὐτῆς, ταλαντεύεσαι καὶ πίπτεις, διὰ νὰ μὴ σηκωθῆς πλέον. Αὐτὸ εἶναι ὅ,τι ὀνομάζομεν κλασσικὸν καὶ αὐτὸ εἶναι ὅτι ἐκαλλιέργησαν οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς, ποιηταί, καλλιτέχναι καὶ φιλόσοφοι τῆς ἐποχῆς, τὴν ὁποῖαν ὀνομάζομεν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους.

(Τὸ τέλος στὸ ἐπόμενο)

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Κ Υ Π Ρ Ο Σ

(ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ)

ΣΚΟΤΕΙΝΙΑ

Ἵντας κανένα πλάϊ σου σιγοδρομαεὶ καράβι,
μὲ πόνο καὶ μ' εὐλάβεια τὸ κύμα σου φιλεῖ,
καί, σὰ νυχτώσει γύρα σου, κάθε του φῶς τ' ἀνάβει
γιατ' εἶν' στίς νύχτες τῆς σκλαβιάς ἡ σκοτεινιά διπλή.

Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Μανδύα Σαλαμίνιο, στὰ χρόνια τὰ παλιά,
καὶ μάχαιρα Κιτιακὴ χάρισαμε σ' ἐσένα.
Σὰ ρθεῖς, κείνον στὰ μαῦρά μας θ' ἀπλώσεις περασμένα,
μὲ τούτη κάποιον γόρδιο θὰ κόψεις, Βασιλιᾷ.

ΝΥΝ ΑΠΟΛΥΕΙΣ

Σὰ νικητὴ τὸν πόθο σου πιά δεῖς ὀλόγουρά του,
τότε πιά, γέρο, πέθανε, «νῦν ἀπολύεις» λαλώντας,
σὰν πέθανε κι' ὁ Χίλωνας ἀπ' τὴν πολλὴ χαρὰ του,
τὸν ὄριο γυιό του νικητὴ στὴν Ὀλυμπία κυττώντας.

ΠΑΝΤΟΤΕΙΝΑ ΠΑΝΕΥΩΔΟΣ

Τὸν πόθο σου πάνευώδο κρατώντας, Κύπρος σκλάβα,
τῆς Βόννης μοιάξεις τὸ παλιὸ τ' ἀγγεῖο ποῦ τὰ μύρα
τὰ κράτησ' ἀκατάλυτα μὲς στῶν καιρῶν τὸ διάβα,
σκορπώντας, σὰν τὸ ξέθαψαν, τὶς εὐωδιές του γύρα.

ΑΝΑΛΛΑΓΟΣ Ο ΠΟΝΟΣ ΣΟΥ

Ὁ πόνος τῆς μεγάλης σου ψυχῆς ἦνε μέγας,
Ἄκαρτερας κάποι' Ἄνοιξη νὰ ρθεῖ σ' ἐσένα τάχα,
μὰ τὸν παλιὸ δεσπότη σου τὸν διαδέχετ' ἄλλος
καὶ στέκει πάντ' ἀνάλλαγος ὁ πόνος σου μονάχα.

ΠΙΟ ΔΥΝΑΤΟ

Πιὸ κόμα κι' ἀπ' τοὺς θώρακες, ποῦχες ἐσὺ χαρίσει
σὲ βασιλιάδες κι' ἄρχοντες, κάθε καταχτητῆς σου
πάντα πιὸ κόμα δυνατὸ τὸν εἶχεν ἀντικρύσει
τὸ θώρακα τῆς πάγκαλης κι' ἀδούλωτης ψυχῆς σου.

ΣΕ ΛΙΓΟ

Τὴν ὄρια κείνη χρυσαυγὴ, π' ἀγάλι ἀργοχαράζει,
ν' ἀντιθωρᾶνε τῆς ψυχῆς τὰ μάτια δὲν κουράζονται,
καὶ μὲς στ' ἀχνὸ τὸ δάκρυ σου, ποῦ δροσοστάλα μοιάζει,
τῆς πλάσης ὅλης οἱ χαρὲς σὲ λίγο θ' ἀντηλιάζουνται.

ΣΙΜΩΣΕΝ Η ΘΕΑΙΝΑ

Ἄνεμοπόδα σίμωςες, σὰν αὔρα ποῦ φουντώνει,
καὶ νίκης ἀπ' τὸ κράνος σου χαρὲς σπιθοβολᾶνε,
κι' ἀπὸ τὴν ἄμβη τῆς χρυσῆς ἀσπίδας σου γλυστράνε
γιὰ μᾶς ἐλπίδων ἀστραπὲς στὴ νύχτα ποῦ μᾶς ζώνει.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΟΥΚΑ ΤΟΥ ΜΙΛΑΝΟΥ

Τὸ 1482 ὁ Λορέντζο ὁ Μεγαλοπρεπὴς τῆς Φλωρεντίας ἔστειλε τὸν Λεονάρντο στὸ Δούκα Λουντοβίκο γιὰ νὰ τοῦ χαρίσῃ μιὰ λύρα καμωμένη στὸ σχῆμα τοῦ κρανίου ἑνὸς ἀλόγου. Θέλοντας ὁ Λεονάρντο νὰ θρῆ δουλειὰ στὴν ὑπηρεσία τοῦ Δούκα ἔστειλε μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴ τὴν παρακάτω ἐπιστολὴ, στὴν ὁποίαν ἀναφέρει τὶς ποικίλες ἱκανότητές του. Ἡ ἐπιστολὴ ἐπέτυχε τὸν ἐπιδιωκόμενο σκοπό, καὶ ὁ Λεονάρντο ντὰ Βίντσι προσελήφθηκε στὴν ὑπηρεσία τοῦ μεγάλου Δούκα Λουντοβίκο ἢ Μόρο τοῦ Μιλάνου.

Ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ πλῆθος ἄλλα ντοκουμέντα, δὲν ὑπάρχει καμμιά ὑπερβολὴ στὸ γράμμα τοῦ Λεονάρντο. Ἀπεναντίας πολλές ἀπὸ τὶς γνωστὲς του ἱκανότητες δὲν ἀναφέρονται. Ἡ ἐπιστολὴ ἐν τούτοις, ὅπως ἔχει, μᾶς δίνει μιὰν εἰκόνα τῶν πολυμερῶν ἐνδιαφερόντων καὶ τεραστίων ἱκανοτήτων τοῦ Λεονάρντο, τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ αὐτοῦ ἐγκεφάλου τῆς Ἀναγέννησης, πού ἐξυπηρέτησε ὅσον οἰοσδήποτε ἄλλος τὴν Ζωγραφικὴν, Γλυπτικὴν, Ἀρχιτεκτονικὴν, Μηχανικὴν καὶ γενικὰ ἔβαλε τὶς βάσεις τῆς νεώτερης ἐπιστήμης.

Ἡ ἐπιστολὴ μεταφράστηκε ἀπὸ τὸ βιβλίον Artists in Art τοῦ ὁποίου κριτικὴ δημοσιεύεται σὲ ἄλλο μέρος τοῦ περιοδικοῦ.

A. Δ.

Πρὸς τὸν Δούκα τοῦ Μιλάνου Λουντοβίκο ἢ Μόρο.

Ἄφου ἔχω δεῖ καὶ ἐξετάσει ἀρκετὰ δείγματα τῆς ἐργασίας ὅσων λογαριάζουν τοὺς ἑαυτοὺς των μαστόρους καὶ ἐφευρέτες πολεμικῶν ἐργαλείων καὶ ἀφού θρῆκα πῶς οἱ ἐφευρέσεις των καὶ οἱ χρήσεις τῶν ἀναφερθέντων ἐργαλείων δὲν εἶναι διάφορες ἀπὸ ὅσες εὐρίσκονται σὲ κοινὴ χρῆση, λαμβάνω τὸ θάρρος, χωρὶς προκατάληψη ἐναντίον οὐδενός, νὰ ἔλθω σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα, γιὰ νὰ σᾶς καταστήσω γνωστὰ τὰ μουσικά μου, καὶ κατόπιν προσφέροντας τὸν ἑαυτὸ μου, ὅταν θὰ εὐαρεστηθῆτε, νὰ ἐπιδείξω ἀποτελεσματικὰ καὶ σ' ὁποιοδήποτε κατάλληλο χρόνο, ὅλα ὅσα ἐν μέρει ἀναφέρονται παρακάτω μὲ λίγα λόγια.

1. Ἐχω σχέδια γιὰ γεφύρια πολὺ ἐλαφρά, δυνατὰ καὶ εὐμετακόμιστα μὲ τὰ ὁποῖα νὰ καταδιώκεις καὶ καμμιά φορὰ νὰ νικᾷς τὸν ἐχθρό· καὶ ἄλλα στερεὰ (γεφύρια) πού δὲν καταστρέφονται ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ τὴν ἐπίθεση, καὶ πού εἶναι βολικὰ γιὰ νὰ τὰ μεταφέρει κανεὶς καὶ νὰ τὰ ἐφαρμόζει ἐπὶ τόπου. Καὶ σχέδια διὰ νὰ καίεις καὶ καταστρέφεις ἐκεῖνα τοῦ ἐχθροῦ.

2. Ὅταν πολιορκεῖται ἓνα μέρος ξέρω πῶς νὰ κόβω τὸ νερὸ ἀπὸ τὴν τάφρο καὶ πῶς νὰ κτίζω ἓνα ἀπειρο ἀριθμὸ ἀπὸ γεφύρια, προκαλύμματα, σκάλες καὶ ἄλλα ἐργαλεῖα πού σχετίζονται μὲ τὴν ἴδιαν ἐπιχείρησιν.

3. Ἐπίσης ἂν μιὰ θέσῃ δὲν μπορεῖ νὰ καταβληθῆι μὲ τὴ

μεθὰ τοῦ βομβαρδισμοῦ εἴτε γιὰ τὸ ὕψος εἴτε γιὰ τὴ δύνα-
 θέτει εἰς ἑαυτὸν τὰ ὅρια τῆς ἐλευθερίας ταύτης, αὐτὸς οὗτος κα-
 μη τῆς θέσης αὐτῆς, ἔχω σχέδιο γιὰ νὰ καταστρέψω κάθε φρού-
 ριο ἢ ἄλλο ὄχυρό ἐκτὸς ἂν αὐτὸ εἶναι κτισμένο πάνω σὲ βράχο.

4. Ἔχω ἐπίσης σχέδια γιὰ νὰ κάμνω κανόνια πολὺ βολι-
 κά καὶ εὐκόλα νὰ μεταφερθοῦν, μὲ τὰ ὁποῖα νὰ ρίχνεις μικρὲς
 πέτρες σὰν τὸ χαλάζι, πού νὰ δημιουργοῦν μεγάλον τρόμον
 στὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τὸν καπνόν, τὶς ἀπώλειες καὶ τὴ σύγχυση.

5. Ἔχω ἀκόμη τρόπους γιὰ νὰ φθάνω σὲ ὠρισμένα σημεῖα
 μὲ ὑπόγειους καὶ μυστικούς ἐλικοειδεῖς διαδρόμους, πού κατα-
 σκευάζονται χωρὶς θόρυβο, καὶ ἂν ἀκόμα εἶναι ἀνάγκη νὰ πε-
 ράσουν κάτω ἀπὸ χαρακώματα ἢ ἀπὸ ποταμόν.

6. Ἀκόμα μπορῶ νὰ κατασκευάσω θωρακισμένα ὀχήματα
 ἀσφαλισμένα καὶ ἀπρόσβλητα, πού θὰ μπαίνουν στὶς πυκνὲς
 γραμμὲς τοῦ ἐχθροῦ μὲ τὸ πυροβολικόν των, καὶ δὲν ὑπάρχει
 ὁμάδα ὀπλισμένων ἀνδρῶν τόσο μεγάλη πού νὰ μὴ τὴν δια-
 σπάζουν. Κατόπιν δὲ ἀπὸ αὐτὰ τὸ πεζικόν θὰ μπορούσε νὰ ἀ-
 κολουθεῖ ἐντελῶς ἀνενόχλητο καὶ χωρὶς ἀντίσταση.

7. Ἐπίσης, ἂν χρειασθεῖ, μπορῶ νὰ κατασκευάζω κανόνια,
 ὄλμους καὶ ἔλαφρά τηλεβόλα πολὺ ὠραίων καὶ χρησίμων σχε-
 δίων, ἐντελῶς διαφόρων ἀπὸ τὰ εὕρισκόμενα σὲ κοινὴ χρῆση.

8. Ὅπου δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ χρησιμοποιοῦσιν κανόνια,
 μπορῶ νὰ προμηθεύσω καταπέλτες, μάγκανα, μηχανὲς πού ρί-
 χουν πέτρες καὶ ἄλλες μηχανὲς θαυμασίας ἱκανότητος, πού
 δὲν θρῖσκονται σὲ γενικὴ χρῆση. Μὲ λίγα λόγια, ὅπως ἡ ποι-
 κιλία τῶν περιστάσεων ἀπαιτῆσει, μπορῶ νὰ προμηθεύσω ἕνα
 ἀπεριόριστο ἀριθμὸ διαφόρων μηχανῶν ἐπιθέσεως καὶ ἀμύνης.

9. Καὶ ἂν συμβεῖ ὥστε ἡ συμπλοκὴ νὰ εἶναι στὴ θάλασσα,
 ἔχω σχέδια γιὰ νὰ κατασκευάσω πολλὰς μηχανὲς κατάλληλες
 εἴτε γιὰ ἐπίθεση εἴτε γιὰ ἀμυνα, καὶ πλοῖα πού θὰ μποροῦν
 νὰ ἀντέχουν στὴ φωτιά τῶν βαρυτέρων τηλεβόλων τοῦ παρου-
 τιοῦ καὶ τοῦ καπνοῦ.

10. Ἐν καιρῷ εἰρήνης πιστεύω πὼς μπορῶ νὰ σᾶς ἱκανο-
 ποιήσω ἐντελῶς ὅσον οἰοσθήποτε ἄλλος στὴν Ἀρχιτεκτονικὴ,
 κτίζοντας ἰδρύματα δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ καὶ μεταφέροντας
 νερὸ ἀπὸ τὴ μιὰ θέσιν στὴν ἄλλη.

Ἐπίσης μπορῶ νὰ ἐκτελέσω γλυπτικὴ σὲ μάρμαρο, ὄρει-
 χαλκο ἢ πηλό, καὶ ἀκόμα ζωγραφικὴ στὴν ὁποῖαν ἡ δουλειά
 μου μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ ὅποιονδήποτε ἄλλον, ὅποιος καὶ
 ἂν εἶναι αὐτός.

Ἐπὶ πλέον θὰ ἀναλάμβανα τὴν κατασκευὴ τοῦ ὀρειχαλκί-
 νου ἀλόγου, πού θὰ διαγωνίσει μὲ ἀθάνατη δόξα καὶ αἰωνία τιμὴ
 τὴν αἰσία μνήμη τοῦ πρίγκηπος πατρός σας καὶ τὸν ἔνδοξον οἴ-
 κον τοῦ Σφόρτζα.

Καὶ ἂν μερικὰ ἀπὸ τὰ προλεχθέντα φανοῦν ἀδύνατα ἢ ἀ-
 πραγματοποιήτα προσφέρω τὸν ἑαυτό μου πάντοτε ἔτοιμον νὰ

ἐκτελέσω δοκιμές στὸ πάρκο σας ἢ σὲ ὁποιοδήποτε μέρος ποῦ θὰ εὐχαριστήσῃ τὴν Ἐξοχότητά σας, πρὸς τὴν ὁποῖαν ὑποβάλλω τὸν ἑαυτὸν μου μὲ κάθε δυνατὴν ταπεινοσύνη.

ΛΕΟΝΑΡΝΤΟ ΝΤΑ ΒΙΝΤΣΙ

(Μετάφραση Α. Διαμαντῆ)

ΟΙ ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΙΔΕΕΣ ΙΩΣΗΠΟΥ ΤΟΥ ΜΟΙΣΙΟΔΑΚΟΣ

Ὁ Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ, γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ ὁποίου ἀσχοληθήκαμε ἄλλοτε μὲ λεπτομέρειες, ἀνήκει στὰ φωτεινὰ τῆς ἐκκλησίας μας πνεύματα τοῦ 18ου αἰώνα, ποῦ ἀφιερώθηκαν μὲ ζέση στὴ μελέτῃ τοῦ κλασσικοῦ πολιτισμοῦ, χωρὶς νὰ ὑποτιμοῦν τὰ πνευματικὰ προϊόντα τῆς ἀναγέννησης καὶ χωρὶς νὰ παραβλέπουν τὰ σύγχρονά τους πνευματικὰ ρεύματα.

Εἶναι τοῦ Μοισιόδακος ἡ δουλειὰ πραγματικὰ μεγάλη καὶ ἐθνική, ὅπως εἶναι καὶ ὁ θάνατός του ὁ πρόωρος θυσία ἀνώτερη γιὰ τὰ ἰδανικά τῆς Παιδείας, μέσα στὰ ὁποῖα ἐξέχουσα θέση ἔχει ὁ ἀγώνας του γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς ἐθνικῆς δημοτικῆς μας γλώσσας στὸν ἄμβωνα, στὸ σχολεῖο, στὴν κοινωνία. Στὸν σημερινὸ μελετητὴ τῆς ἱστορίας «τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος» ἀποβαίνει ἀδύνατη ἡ ἀξιολόγησις τοῦ ἔργου ὅλων ἐκείνων τῶν μεγάλων τοῦ Γένους μας Δασκάλων, ποῦ ἀγωνίστηκαν γιὰ τὴν ἐπικράτησι, τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν ὀριστικὴν νίκη τῆς δημοτικῆς, χωρὶς τὴ μελέτη τῶν γλωσσικῶν ιδεῶν τοῦ Μοισιόδακος.

Τοῦ πρωτοπόρου τούτου τοῦ Γένους μας Δασκάλου τὶς γλωσσικὲς ιδέες ἀναλύομε στὴν παρούσα μας ἐργασία:

1. Ὁ Μοισιόδαξ λέγοντας δημοτικὴ γλῶσσα ἐννοεῖ «ῦφος σαφές. ... ἀπλοῦν ῦφος καθαρὸν ἀπὸ ξένων εἴτε λέξεων, εἴτε φράσεων» (Γεωγρ. XII). Ἐννοεῖ δηλαδὴ μιὰ γλῶσσα μὲ ὁμοίομορφο τυπικὸ, χωρὶς ἀρχαϊότητες ἐκφράσεις, τέτοια ποῦ νὰναι καταληπτὴ σ' ὄλους καὶ ὄργανο κατάλληλο γιὰ τὴ διδασκαλία τοῦ σκλαβωμένου ἑλληνόπουλου. Ζητάει μ' ἄλλα λόγια κάτι πολὺ δύσκολο γιὰ τὰ χρόνια του, κάτι ποῦ καὶ ὁ ἴδιος δὲν εἶχε τὴ δύναμιν νὰ τὸ φέρῃ σὲ πέρας· ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ ἀργότερα ὁ Ἄδ. Κορραῖς, γιὰ νὰ κάμῃ πραγματικὸτητα τὸ ὄνειρο τοῦ Μοισιόδακος.

Ὁ ἴδιος στὴ γλῶσσα τῶν βιβλίων του συχνὰ χρησιμοποιεῖ λέξεις καὶ φθογγολογικὰ συμπλέγματα παρμένα ἀπὸ τὴ λογία καθαρῆς καὶ ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ γλῶσσα καὶ ἀναγνωρίζει πὼς «ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἀπλοῦ ῦφους (=τῆς καλλιέργειας καὶ κάθαρσης τῆς ὁμι-

λουμένης), ὡς ὑπόθεσις καθ' ἑαυτὴν διεξοδική, ζητεῖ μίαν πραγματεῖαν ὄλως ἰδιαιτέραν» (Γεωγρ. XI). Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἀγωνίζεται μὲ φανατισμὸ νὰ πείσῃ τοὺς συγχρόνους τοῦ πὼς πρέπει ὄλοι οἱ σοφοὶ νὰ συνεργασθοῦν, γιὰ νὰ κάμουν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τὴ γλῶσσα καλλιεργημένη καὶ πλούσια (Φιλοσ. κζ'). Γιὰ νὰ ἀποδείξῃ ὁ Μοισιόδαξ στοὺς δύσπιστους καὶ κακόβουλους, πὼς ἡ ὀμιλουμένη τότε ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ λαὸ γλῶσσα μποροῦσε νὰ ἐξυπηρετήσῃ καὶ τὸν ἐπιστήμονα ἀκόμα, καταπίαστηκε μὲ τὴν συγγραφὴ γραμματικῆς τῆς νεοελληνικῆς. Ἀπὸ τοῦ ἀντλήσῃ τὸ ὕλικό; Μᾶς τὸ λέει ὁ ἴδιος (Προοίμιον Φιλοσ. ιθ' κ.έ.) :

α) Μελέτησε τὴν καθομιλουμένη καθὼς καὶ τὴ γραπτὴ δημοτικὴ μας γλῶσσα, πού ἄλλοι πρὶν ἀπ' αὐτὸν ἢ καὶ σύγχρονοὶ τοῦ χρησιμοποίησαν στὶς συγγραφές τους.

β) Πῆρε καὶ μελέτησε ὄλους τοὺς λιβέλλους, πού γράφτηκαν κατὰ τῆς δημοτικῆς ἀπὸ ἐχθρούς τῆς.

γ) Πέταξεν ἔπειτα ξένες λέξεις, ξενικὲς φράσεις καὶ ἀρχαιότροπες συντάξεις καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀντικατέστησε μὲ ὕλικὸ παρμένον ἀπὸ «τὴν μητέρα ἑλληνικὴν».

δ) Ἀκόμα ἔκαμε καὶ λέξεις δικές του ἀντλώντας πάντα ὕλικὸ ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα («εὐρέθηκα ἠναγκασμένος νὰ λεξοποιήσω»).

ε) Καὶ τελικὰ ἔβαλε τὸ γλωσσικὸ ὕλικό, πού μάζεψε, σὲ ὀρισμένους γραμματικὸς κανόνες. Ἔτσι «τοῦ ἐφάνη, ὅτι αὐτὸ τὸ ἰδίωμα, ἐὰν διορθωθῇ, ἠμπορεῖ νὰ ἀποβῇ μιὰ Γλῶσσα πληρεστάτη... ἀξία νὰ συγκριθῇ μὲ τὰς πλέον στωμυλωτέρας Διαλέκτους τῆς Εὐρώπης» (Φιλοσ. ιθ').

Ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ γραμματικοὶ κανόνες; Ἄγνωστο, γιὰτὶ ὁ Μοισιόδαξ πέθανε πρόωρα, πρὶν προφτάσῃ νὰ δημοσιεύσῃ τὴν νεοελληνικὴν γραμματικὴν του. Ὅλο του τὸ σχετικὸ ἔργο, πού ἐθνικὰ θὰ ἦταν πολῦτιμο, χάθηκε. Δυστυχῶς δὲ πούθενά ἄλλοῦ, στὰ δημοσιευμένα ἔργα του, δὲ θρίσκομε γινῶμες του σχετικὰ μὲ τὴ μορφολογία καὶ τὴ φθογγολογικὴ σύσταση τῶν λέξεων, πού ἔπρεπε κατὰ τὴ γνώμη του νὰ χρησιμοποιῆ ἢ ἑλληνικὴ γλῶσσα.

2. Δὲν περιορίζει ὁ Μοισιόδαξ τίς προσπάθειές του ὡς ἐδῶ. Ἐφ' ὅσον βρῆκε καὶ ἐζησεν ὁ ἴδιος τὴν ὁμορφίαν τῆς δημοτικῆς, θεωρεῖ χρέος του ἱερὸ νὰ τὴ χρησιμοποιήσῃ καὶ στὰ βιβλία του. Ὅ,τι ἔγραψε εἶναι στὴ δημοτικὴ. Τὸ βιβλίον τότε μόνον ἀξίζει καὶ ἐπιβάλλεται καὶ ὠφελεῖ κατὰ τὸν Μοισιόδακα, ὅταν γράφεται σὲ ἀπλὴ δημοτικὴ, πού μὲ τὴ σαφήνεια καὶ τὴ δύναμίν τῆς κάνει κάθε ἰδέα νοητὴ ἀκόμα «καὶ αὐτοῖς τοῖς μὴ ἀψαμένοις Γραμματικῆς» (Γεωγρ. X—XI). Στὴ δημοτικὴ ἢ ἀλήθεια γίνεται «τοῖς πᾶσι θεατὴ, ὅπερ ἐστίν, ἐκπεφρασμένη ἐν λέξει τετριμμένη, ὥστε νὰ εἶναι τοῖς πᾶσιν καταληπτὴ» (Γεωγρ. XI,—Φιλοσ. κγ').

“Όπως ήταν φυσικό, αἱ ἰδέες αὐτὲς τοῦ Μοισιόδακος γέννησαν σοβαρὴ ἀντίδραση, πού κορυφώθηκεν, ὅταν τὸν ἀγῶνα ἀνέλαθεν ὁ δάσκαλος τοῦ Μοισιόδακος, ὁ σοφὸς Εὐγένιος Βούλγαρις. Αὐτὸς ἐσύστησε τὸ «ἐκσυρικτέον τὰ χυδαῖστί (1) φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλόμενα βιβλιδάρια», γιατίι κατὰ τὸν Βούλγαριν, ὅσοι γράφουν καὶ διδάσκουν χρησιμοποιώντας τὴ δημοτικὴ «φιλοσοφοῦσιν μὲ ἀπαιδεύτως, ἀνοηταίνουσιν δὲ νεανικῶς» (Γεωγρ. ΧΙΙ, Πρόλογος Λογικῆς τοῦ Ε. Βουλγάρεως).

Μὰ ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις στὸ πρόσωπο τοῦ Μοισιόδακος βρῆκε τὸν πραγματικὸ ἀντίπαλο καὶ γρήγορα πῆρε ἀποστομωτικὴ τὴν ἀπάντησιν: «Φιλοσοφοῦσιν ἀπαιδεύτως», τοῦ λέγει ὁ Μοισιόδαξ, οἱ φιλοσοφικὰ ἀμόρφωτοι· καὶ τέτοιοι εἶναι ἡ πλειονότης τῶν καθαρευουσιάνων, πού ἴσα-ἴσα χρησιμοποιοῦν μιὰ γλῶσσα ἀκατανόητη γιὰ τὸν πολὺν λαό, γιὰ νὰ καλύπτουν μ' αὐτὴ τὴν ἀμάθειά τους. Ἄφου «ἡ ἀλήθεια εἶναι κοινὴ πᾶσιν τοῖς ἀνθρώποις ἀπλῶς, ἐπομένως δὲ καὶ πάσαις ταῖς διαλέκτοις», γιατίι νὰ τὴν κρύβουμε βαθειὰ καὶ νὰ τὴν συσκοτιζόμε χρησιμοποιώντας γλῶσσα γριφώδη καὶ ἀκατάληπτη; (Γεωγρ. ΧΙ-ΧΙΙ).

3. Ὁ Μοισιόδοξ στρέφεται ταυτόχρονα καὶ πρὸς τοὺς δασκάλους, ζητώντας ἀπὸ ὅλους «νὰ ἀλλάξουσιν ὕφος παραδόσεως. . . νὰ ἀφήσωσι τὴν τετριμμένην ὁδόν» (Παιδ. 109). “Ὅλα τὰ μαθήματα στὸ σχολεῖο πρέπει νὰ διδάσκωνται στὴ δημοτικὴ κατὰ τὸν Μοισιόδακα (Παιδ. 59—60, 81—84.—Ἀπολ. 24), ἰδιαίτερα δὲ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά. Κι' ἀκόμα: Ἡ ὁμιλουμένη γλῶσσα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ ἔθνικὴ, πρέπει νὰ διδάσκεται ΣΑΝ ΞΕΧΩΡΙΣΤΟ μάθημα. (Παιδ. 107—165). Ἔτσι ὁ Μοισιόδαξ παρουσιάζεται ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τῆς διδασκαλίας τῆς νεοελληνικῆς σὰν αὐτοτελοῦς μαθήματος στὰ σχολεῖα μας. Πιστεύει μάλιστα πὼς μονάχα ἔτσι θὰ κατορθώσουν οἱ ἡγέτες νὰ ξεσηκώσουν τὸν ὑπόδοξο ἑλληνισμό, μονάχα, ὅταν τοῦ μιλήσουν στὴ γλῶσσα του, πού γι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὴν μάθουν καλὰ στὸ σχολεῖο. «Ἡ χρεια τοῦ ἡμετέρου κοινοῦ ἀπαιτεῖ πάντως. . . καλὰ Τουρκικά, διότι εἶναι ἡ διάλεκτος τῶν ἡμετέρων Κρατούντων, καλὰ Ἰταλικά ἢ Γαλλικά, καλὰ ΑΠΛΑ ἑλληνικά, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ. . . (2) (ἐννοεῖ τοὺς ἡγέτας τοῦ ἀγῶνα μας πιθανώτατα) ἐν καιρῷ θέλουσι δημηγορήσει, θέλουσι κρίνει, θέλουσιν ἐκφράσει ἐν μέσῳ τῶν ὁμοφύλων πᾶσαν χρεια πᾶσαν ἔννοιαν αὐτῶν» (Παιδ. 158 σὲ ὑποσημείωσιν).

Ἦς πρὸς τὸ μάθημα τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν, τὸ ἀρχαῖο κείμενο δὲν πρέπει κατὰ τὴ σοφὴ γνώμη τοῦ Μοισιόδακος νὰ μεταφράζεται στὴν ἀκατάληπτη στοὺς μαθητὲς ἀρχαῖζουσα, γιατίι

1. Πού γράφονται στὴ δημοτικὴ.

2. Τὰ ἀποσιωπητικά εἶναι καὶ μέσα στὸ πρωτότυπο.

ἔτσι ἡ δουλειὰ γίνεται ἄσκοπα, ἀφοῦ ἐρμηνεύεται τὸ ἄγνωστο «διὰ τοῦ ἀγνώστου». «Ὁ ζηλωτὴς πεπαιδευμένος» λόγια τοῦ Μοισιόδακος—κατὰ τὴ μετάφραση ἑνὸς ἀρχαίου κειμένου «ὡσάκις ἀπαντᾷ ἀρχαιοτροπίας, οὔτε πρέπει ποτὲ ποσῶς νὰ ἐπιτρέπη τῷ μαθητῇ, ὥστε νὰ μεταχειρίζεται αὐτάς» (Παιδ. 134-135)· ἡ μετάφραση πρέπει νὰ γίνεται στὴν ἀπλῆ καθομιλουμένη καὶ αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ «νόμος» στὰ σχολεῖα μας, τονίζει ὁ Μοισιόδαξ. Θὰ προτιμᾶμε τὴν κυριολεξία, τὴ δὲ περίφραση μονάχα σὲ ἐσχάτη ἀνάγκη. «Ὅσο γιὰ τὸ λεκτικὸ τῆς μετάφρασης, «τουρκικαί, ἰταλικά, μολδαυικά, ὄσαι, ἐτερόγλωσσοι ἄλλαι συνηθίζονται κοινῶς, ὅμως, ὥστε νὰ ἀμαυρῶσι ΤΗΝ ΕΥΕΠΕΙΑΝ ΤΟΥ ΑΠΛΟΥ ὕφους, ὥστε νὰ κωλύωσι τὴν ἐπίδοσιν αὐτοῦ, μήτε πρέπει νὰ λέγωνται, ἐκτὸς μόνον, ὡσάκις αἱ λέξεις αἱ ἐξηγητικαὶ δὲν φαίνονται καταληπταί» (Παιδ. 139).

4. Ὁ Μοισιόδαξ τέλος θέλοντας νὰ ἀποδείξῃ ὅτι σφάλλουν ὄσοι «δειλιῶσιν, ὅτι, ἂν ἐπικρατήσῃ τὸ ὕφος τὸ ἀπλοῦν, μέλλει νὰ καταργηθῇ τὸ ἑλληνικόν» (Γεωγρ. XIII), ζητεῖ νὰ ἐπιβάλῃ τὴ δημοτικὴ καὶ στὸν ἀμβωνα τῆς ἐκκλησίας πιστεύοντας πῶς ἔτσι θὰ καταπολεμηθῇ ἀποτελεσματικώτερα «ἡ ἀμάθεια» καὶ «ἡ ἀγροικία».

*

Δὲν πέρασαν πολλὰ χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Μοισιόδακος—πέθανε νέος ἀπὸ φθίση—καὶ τὰ φωτεινότερα ἀπὸ τὰ φωτεινὰ μυαλὰ τοῦ Γένους μας γίνηκαν οἱ πρῶτοι φανατικοὶ ὄπαδοὶ τοῦ Δασκάλου. Ἄρχισε νὰ γίνεται σιγά-σιγά πίστη κοινὴ τὸ ὅτι ἡ δημοτικὴ μας γλῶσσα ἔχει «κομψότητα, ἔμφασιν, σαφήνειαν περιοδικήν» (Γεωγρ. XIII). Ἄναψεν ὁ ἀγῶνας μεταξὺ καθαρουσιάνων καὶ δημοτικιστῶν. Πάνω σ' αὐτὸ χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ λόγια τοῦ Παναγιωτάκη Καγκελλαρίου ΚΟΔΡΙΚΑ: «ΠΡΩΤΟΣ, ὅπου ἐδοκίμασε νὰ ἐκθέσῃ εἰς φράσιν Δημοτικὴν τὰ Φιλοσοφικὰ Μαθήματα, ἐπὶ κεθέδρας Σχολαρχικῆς, ἐχρημάτισεν Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ... ἐπόμενον φυσικῶς ἦτον ἡ μεταξὺ τῶν εἰδημονεστέρων συζητήσις τοῦ, ποῖον ἄρα ὕφος ἐκφράσεως εἶναι τὸ γνησιώτερον, καὶ ἀκολουθῶς τὸ ὀρθότερον καὶ ἀρμοδιώτερον πρὸς κοινήν ἐν γένει χρῆσιν τῶν συγγραφέων. Καθένας τῶν Φιλολόγων καὶ Γραμματικῶν ἀπὸ τὴν ἰδίαν του δοξασίαν αὐθεντικῶς ὀδηγούμενος, ἐφώναζεν ὡς ἄλλος Ἀρχιμήδης: Εὖρον, εὖρον...» (Μελέτη τῆς Κοινῆς Ἑλληνικῆς Διαλέκτου. Ἐν Παρισίῳ, 1818' σελ. κδ' — κγ').

Μεταξὺ τῶν «Φιλολόγων καὶ Γραμματικῶν», πού ὠρκίστηκαν νὰ διαδώσουν τὶς γλωσσικὲς ἰδέες τοῦ Μοισιόδακος, ἦταν: Ὁ Λάμπρος Φωτιάδης, ὁ Γρ. Κωνσταντᾶς, ὁ Κ. Κούμας καὶ ἐκτὸς ἄλλων ὁ Ἄρχων τῆς Μολδαβίας ΔΗΜ. ΚΑΤΑΡΤΖΗΣ καὶ

οί φίλοι τοῦ Ἄδ. Κοραῆ, πού ἐξέδιδαν τὸν «Λόγιον Ἑρμῆν». «Εἰς τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ἔθεωροῦσαν τὴν ὀμιλουμένην ὡς θάρβαρον, ὡς φανεράν καταισχύνην τῶν Ἑλλήνων· οἱ πρῶτοι δέ, ὅπου ἐπολέμησαν αὐτὴν τὴν πρόληψιν, καὶ ἐκίνησαν τὴν ἐναντίαν γνώμην, ἐστάθησαν Ἰωσήπος ὁ Μοισιόδαξ καὶ ὁ Καταρτζῆς» (Λόγιος Ἑρμῆς 1819, σελ. 475. Κοίτα καὶ στή σελ. 498). Καὶ ὅταν ἡ φήμη τοῦ Μοισιόδακος ἔφτασε μέχρι τοῦ Κοραῆ, ὁ τελευταῖος δικαίωσε τὸν πρωτοπόρο Δάσκαλο καὶ σὲ πολλὰ οὐσιώδη σημεία υἱοθέτησε τὶς γνώμεις του (Κοίτα στὸ ἔργο: *Εργα*. *Hanbuch der Pädagogik* τοῦ W. Rein. Τόμο γι, σελ. 180—230) (1).

N. A. ΒΟΣΤΑΝΤΖΗΣ

Λ Ε Α Ι Ν Ε Σ

Μέσα στὴν ἱστορία τοῦ Ἀρμόδιου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονα, ὑπάρχει καὶ μιὰ γυναίκα, πού τὴ λένε Λέαινα. Αὐτὴ ἡ γυναίκα, πολὺ ἀνώτερη κι' ἀπὸ τοὺς δυό, εἶνε ἡ κορυφὴ τῆς ἱστορίας. Γιὰ νὰ κόψει τὴ γλῶσσα τῆς μήπως ἀπ' τὰ βασανιστήρια μιλήσει, εἶνε κάτι, πού δύσκολο νὰ βρεθεῖ ἄντρας νὰ τὸ κάνει.

Νὰ ὅμως, τώρα μέσ' στὴ θρωμιὰ πού τυλίγει κ' ἓνα μεγάλο μέρος Ἑλληνίδων, νὰ κάτι λάμπες δυνατὲς τιμῆς, δύναμης μεγάλης, μεγάλου πατριωτισμοῦ! Νὰ Λέαινες, νὰ γυναῖκες πού μὲ κατάπληξη θὰ μάθει μεθαῦριο ὁ κόσμος τὰ μαρτύριά τους, καὶ μὲ τι καρτερία καὶ δύναμη τὰ ὑπόφεραν, χωρὶς λέξη νὰ ξεφύγει ἀπ' τὸ στόμα τους.

Οἱ μάρτυρες τῆς θρησκείας χάνουν τὸ χρῶμα τους μπροστὰ στοὺς μάρτυρες τῆς πατρίδας...

Μιὰ γειτόνισά μου, ἀπ' τὴ χαρὰ τῆς φαίνεται, πού πῆγε στὸ σπίτι τῆς ἓνας μεγαλόσχημος τῆς εἰδικῆς ἀσφάλειας καὶ μαζί μ' αὐτὸν κι' ὁ δεῦτερος, ὁ ὑπαρχηγός, καὶ φάγανε κι' ἤπιανε, ἔτρεξε τὸ πρῶτ, στὶς γνωστὲς τῆς στῆ γειτονιά, καὶ τὸ εἶπε.

Τῶπε καὶ στῆ γυναίκα μου. Ἐφερε μάλιστα αὐτὴ μᾶς γιὰ ἀπόδειξη τοῦ γλεντιοῦ, καὶ μιὰ πιατέλα κόκκαλα ἀρνιοῦ, γιὰ τὸ σκύ-

1. Γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ παιδαγωγικὸ ἔργο Ἰωσήπου τοῦ Μοισιόδακος παραπέμπουμε στὶς μελέτες μας: N. Βοστάντζη: *Παιδαγωγικαὶ Ἰδέαι Ἰωσήπου τοῦ Μοισιόδακος* (Ἱστορικὴ Παιδαγωγικὴ μελέτη). Ἀθῆναι 1941.—*Τοῦ αὐτοῦ*: *The influence of John Locke's thoughts concerning education on the Greek teacher Ios. Moisiadax and through him on Greek educational thought and practice*. London. (Τυπῶνεται προσεχῶς).

λο μου, τὸν Τσαλίμη. .

Ἄρνι κρέας στὴν κατοχή!

Ἐγὼ μόλις ἐκείνη τάφερνε ἔφευγα.

Ὅταν κάποτε γύρισα, ἢ γυναίκα μου ἄρχισε νὰ μοῦ λέει γιὰ τὴ διασκέδαση ποῦχε γίνει στὸ σπίτι τῆς γειτόνισας.

Ὁ διευθυντὴς ἢ διοικητὴς τῆς Ἀσφάλειας κι' ὁ ὑποδιοικητὴς, ὁ καθένας μὲ τοὺς μπράβους του, ἔμειναν ὄρες καὶ ἤπιαν, ἤπιαν καὶ γλέντησαν. Εἶπανε πολλὰ, καὶ μὴ ἔχοντας ἄλλα νὰ ποῦν διηγήθηκαν καὶ κάμποσα ἀπ' ἐκείνα ποῦ γίνονταν στὴν Ἀσφάλεια. Ἀνάμεσα σ' ἄλλα μίλησαν καὶ γιὰ μιὰν κόρη, ποῦ ὅσα κι' ἂν τῆς ἔκαναν δὲ μπόρεσαν νὰ τῆς βγάλουν λέξη, δὲ μπόρεσαν νὰ τὴν κάνουν νὰ τοὺς μαρτυρήσει τὰ πρόσωπα ποῦ θέλανε.

Καὶ διηγήθηκε ὁ διοικητὴς πῶς τὴ βασάνισαν στὸ τέλος:

Τὴν εἶχαν γδύσει ὀλόγυμνη, τὴν κρέμασαν ἀπ' τὴ μασχάλη κι' ἄρχισαν νὰ τὴ χτυποῦν μὲ συρματένιο ἀγκαθωτὸ βούρδουλα.

—Θὰ πεῖς, θὰ μιλήσεις;

Μιλιά αὐτή.

Ἄπ' τὰ χτυπήματα τὸ αἷμα ἀπ' τὸ σῶμα τῆς πετιόταν σὰν ἀπὸ μικροσκοπικὰ ἄπειρα συντριβανάκια. Μὰ ποῦ νὰ μιλήσει. Ἀδύνατον!

Στὸ τέλος ἔμεινε νεκρή.

Τὴν κατέβασαν καὶ τὴν ἔρριξαν κάτω στὶς πλάκες. Κ' ἔτσι νεκρὴ τὴ χτύπησαν πάλι μὲ τὸ βούρδουλα.

***

Κάποτε ἓνας περίφημος διπλωμάτης εἶχε πεῖ στὸν κατακτητὴ:

—Στὴ χώρα ποῦ θὰ κατακτήσεις ψάξε νὰ βρεῖς τοὺς ἀτιμούς καὶ σ' αὐτοὺς δόσε ἐξουσία. Κι' αὐτοὶ οἱ ἀτιμοὶ θὰ κάνουν τέτοια κακὰ στοὺς πατριῶτες τους, ποῦ οἱ πιὸ αἰμοβόροι δικοὶ σου στρατιῶτες δὲ θὰ μποροῦσαν νὰ τὰ κάνουν. . . .

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΒΟΥΤΥΡΑΣ

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑ . . .

III

Ζωγραφισμένα σχήματα στὸν τοῖχο,
χιλιάδες ἴσκιοι λουλουδιῶν, καὶ διάλεξα τὸ πιὸ γλυκὸ
τ' ἀχάριστο τριαντάφυλλο ποῦ κάθε φύλλο, στίχο
ξαμῶνει μελιχρότατο μὲς τὸ γαλάζιον οὐρανό.

*

Μ' αἰχμαλωτίζει ἡ χάρη του, σᾶμπως ὠραίοκεφάλι,
καὶ κολακεύω μὲ ἄσματα τὴ λατρεμένη του στολή.
Δὲν τῶκοψα. Μὲ φώτισε μιὰ σκέψη πιὸ μεγάλη:
«Ὠραῖο νὰ ζεῖς μοιράζοντας μὲ τοὺς ὠραίους τὴ ζωή».

Κ. ΧΡΥΣ.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ

Η ΚΛΗΜΑΤΑΡΙΑ

Στή γωνιά κάποιου απόμερου κήπου φύτρωσε μονάχη της μιὰ κληματαριά. Κανένας δὲν τὴν πρόσεξε, μὰ οὔτε καὶ τὴν προστάτεψε στὰ «πρῶτα τῆς θήματα». Ἴσως μάλιστα καὶ γι' αὐτὸ νὰ γλύτωσε τότες ἀπ' τὴν καταστροφή. Στὸ κατάφωτο κι' ἀπὸ ἄερα ἐλεύθερο μέρους πού θλάστηκε εἶχε τὰ φύλλα καταπράσινα καὶ μεγάλα καὶ οἱ καρποὶ τῆς ἦσαν πάντα μπόλικοι, ζουμεροὶ καὶ γλυκύτατοι.

Μὲ τὸν καιρὸ καὶ σὰν κάπως μεγάλωσε καὶ στὴν προσταγὴ τῆς φύσης ἀκούοντας, ἄπλωσε τοὺς τρυφεροὺς τῆς πλοκάμους πρὸς κάποιο διπλανὸ δέντρο, τοῦ σφικταγκάλιασε τὸν κορμὸ καὶ σιγά-σιγά σκαρφάλωσε στὰ καλά καὶ στηρίχτηκε γιὰ πάντα ἀπάνω του.

Στὴν ἀρχὴ ὄλα πήγαιναν ὁμαλὰ καὶ θαυμάσια. Δὲν ἤξερε ἡ κληματαριά πῶς νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ δέντρο γιὰ τὴν προστασία καὶ τὴν ὑποστήριξη πού τῆς πρόσφερε. Δὲν πέρασε ὅμως πολὺς καιρὸς καὶ ἡ προστασία τούτῃ τῆς γινόταν βραχνᾶς καὶ ἡ ὑποστήριξη κίνδυνος γι' αὐτὴ τῆς τὴν ὑπαρξή. Γιατί γιὰ τὴν κληματαριά τὸ «ἀπὸ ἕξει δέντρο, ἔχει σκιόσ» εἶχε ἀκριβῶς ἔννοια ἀνάποδη ἀπ' τὴ γνωστὴ καὶ ἀποτελέσμα τελείως ἀντίθετο.

Αὐτὴ ἡ ὑπερβολικὴ σκιά καὶ προστασία, πού τὸ δέντρο τῆς ἔκανε μὲ τὰ φύλλα του, τῆς κατάστρεφε κάθε ἰκμάδα καὶ τοὺς καρπούς τῆς. Καὶ κάτι χειρότερο: Τῆς ὑπονόμευε κυριολεκτικὰ αὐτὴ τὴ ζωὴ! Τὰ σταφύλια τῆς δὲν ὠριμάζαν τώρα φυσιολογικά. Ἦσαν ὑπερβολικὰ εὐπρόσβλητα στὶς διάφορες ἀρώστιες, ἐλάχιστα μπορούσαν νὰ δοῦν τὸ φῶς, νὰ ὠριμάσουν κανονικά καὶ νὰ πάρουν τὴν ὄψη, τὸ χρῶμα καὶ τὴ γεύση τοῦ μεστωμένου καὶ ὠριμου καρποῦ, ὅπως ἄλλοτε.

Κιτρινίζε συνεχῶς ἡ κληματαριά, ἔχανε ἀπὸ τὴν υἰεία τῆς καὶ σταμάτησε νὰ κάνει ἔστω καὶ ξυνοστάφυλα. Ἐκεῖνο πού ἀπόμεινε τώρα σφικτὰ σκαρφαλωμένο ἀπάνω στὸ δέντρο δὲν ἤτανε ἡ γεμάτῃ ζωὴ καὶ χάρῃ κληματαριά, μὰ κάτι πού ἔμοιαζε τρομακτικὰ καὶ ἀπίστευτα μ' ἕνα τεράστιο κταπόδι, πού λὲς καὶ εἶχε ἀπλώσει τὰ γιγάντια πόδια του γιὰ νὰ πνίξει αὐτόν, πού τὸν φαντάστηκε κάποτε—στὰ νεανικά κι' ἀνήξερα ἀπ' τὴ ζωὴ χρόνια τῆς—γιὰ προστάτῃ τῆς!

ΑΠΗΣ ΑΚΑΜΑΣ

Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ 30

Ἡ γενιά τοῦ μεσοπόλεμου ἢ ὅπως καθιερώθηκε νὰ λέγεται ἢ γενιά τοῦ 30 ἐμφανίστηκε στὸν τόπο μας τὴν ἐποχὴ πού ἡ λογοτεχνία καὶ γενικὰ ἡ σκέψη στὶς μεγάλες χώρες τῆς Εὐρώπης εἶχαν δοκιμάσει ὅλες τὶς περιπέτειες τῆς ἀνανέωσής τους κι' εἶχαν κάνει τὶς πιὸ τολμηρὲς ἀπόπειρες γιὰ νὰ μᾶς δώσουν μιὰ καινούργια μορφή τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτὴ ἡ καθυστέρηση δὲν πρέπει νὰ φανεῖ περίεργη. Χρειαζόταν κάποια πίστωση χρόνου γιὰ νὰ γνωρίσουν οἱ συγγραφεῖς μας τὰ προβλήματα πού ἀπασχολοῦσαν τὴν Εὐρώπη καὶ νὰ κάνουν σάρκα καὶ αἷμα τὶς ἀνησυχίες πού βασάνιζαν τοὺς συναδέλφους τους στὶς χώρες πού ἀποτελοῦσαν τὴν πνευματικὴ πρωτοπορία τοῦ κόσμου.

Ἡ πρόθεση τῆς ἀνανέωσης τῆς λογοτεχνίας μας δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ σὰ μιὰ καθυστερημένη μίμηση. Ὁ κάθε ἀληθινὸς δημιουργὸς ἐνοιωθε μέσα του αὐτὴ τὴν ἀνάγκη νὰ κοιτάξει διαφορετικὰ τὸν κόσμο, τὸν ἀνθρώπο, τὸν ἑαυτό του.

Ὅταν τέλειωσε ὁ ἄλλος πόλεμος, οἱ συγγραφεῖς τῆς Εὐρώπης, ὕστερα ἀπὸ τέσσερα χρόνια τρομερῆς ἀνθρωποσφαγῆς γεμάτοι ἀηδία καὶ μῖσος γι' αὐτὸ τὸ πιὸ φριχτὸ ἔγκλημα τὸν πόλεμο, ἀρνῆθηκαν ὅτι ὑπῆρχε, καθιερωμένες ἀξίες, ἀλήθειες, ἀπομακρύνθηκαν ἀπ' τὴν παράδοση, παραδέχτηκαν ὅτι ὅλα ἔπρεπε νὰ γίνουν ἀπ' τὴν ἀρχή. Σύμφωνοι μὲ τὸν ἑαυτό τους καὶ γεμάτοι εἰλικρίνεια προχώρησαν σ' αὐτὸ τὸ δρόμο. Μᾶς ἀποκάλυψαν, χωρὶς κανένα φόβο, ὅτι ἦταν κρυμμένο μέσα τους καὶ δὲν τολμοῦσε ναρθεῖ στὸ φῶς, ἔδωκαν στὸν ἐσωτερικὸ μονόλογο ὅλη τὴν ποικιλία του, κατέβηκαν στοὺς σκοτεινοὺς διαδρόμους τοῦ ἐσωτερικοῦ μας κόσμου, πλανήθηκαν στὴ σκοτεινὴ καὶ ἀδιαπέραστη νύχτα τῆς ψυχῆς, ἀπεικόνισαν ὡς τὶς τελευταῖες λεπτομέρειές τους κάθε στιγμή τῆς ἐσωτερικῆς μας ζωῆς, χρησιμοποίησαν τὶς πιὸ τολμηρὲς κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας.

Ὅταν ἐμφανίστηκε ἡ γενιά τοῦ 30 εἶχε κι' ὅλας ζήσει αὐτὲς τὶς ἀνησυχίες καὶ τὶς περιπέτειες τῆς εὐρωπαϊκῆς σκέψης, ἀφοῦ μάλιστα ἀρκετοὶ ἀπ' τοὺς συγγραφεῖς τῆς γνώρισαν ἀπὸ κοντὰ τὰ διάφορα πνευματικὰ ρεύματα στὶς μεγάλες πόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ παρακολούθησαν ὅλες τὶς λογοτεχνικὲς ἐκδηλώσεις. Οἱ συγγραφεῖς τῆς γενιᾶς αὐτῆς ἐκείνο πού ζήτησαν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή δὲν ἦταν μονάχα νὰ ἀνανεώσουν τὴ λογοτεχνία μας, μὰ θέλησαν νὰ ξεπεράσουν αὐτὸ πού ὑπῆρχε καὶ νὰ δημιουργήσουν ἔργα πνευματικώτερα, καθολικώτερα.

Ἐπόμενο λοιπὸν ἦταν νὰ ἀρνηθοῦν τὴν παράδοση καὶ νὰ ζητήσουν στὶς μεγάλες λογοτεχνίες τὰ πρότυπά τους θέλοντας νὰ δώσουν κυρίως στὴν πεζογραφία μας, πού στὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς δὲ μπορούσε νὰ ξεπεράσει τὰ ὄρια τῆς στενῆς ἠθογραφίας, πλάτος καὶ βάθος, ἓνα πνευματικὸ περιεχόμενο, μιὰ ἀνθρώπινη καθολικότητα. Ἐνα ξεχωριστὸ βιβλίον, πού δείχνει τὶς τάσεις αὐτές, εἶναι «Τὸ Ἐλεύθερο Πνεῦμα» τοῦ Γιώργου Θεοτοκά, πού προκάλεσε, ὅπως ἦταν φυσικόν, μεγάλες συζητήσεις καὶ πού μπορεῖ νὰ πεῖ κανεῖς, θορύβησε ὄλους ἐκείνους πού ἦταν τυφλὰ προσκολλημένοι στὴν παράδοση.

Ὅ,τι κυρίως τοὺς ἀπασχόλησε ἦταν τὸ μυθιστόρημα. Ἄλλωστε ἦταν ἡ ἐποχὴ πού παντοῦ τὸ μυθιστόρημα ἀποτελοῦσε τὸ εἶδος ἐκείνο τῆς λογοτεχνίας πού εἶχε ἀπορροφήσει σχεδὸν ὅλα τὰ ἄλλα εἶδη. Τὸ μυθιστόρημα ἀπευθυνόταν στὸ μεγάλο κοινόν. Ἦταν τὸ εἶδος πού ἐπέτρεπε τὶς μεγαλύτερες ἐλευθερίες καὶ γι' αὐτὸ ἦταν πολὺ δύσκολο καὶ μαζὶ πολὺ εὐκολο. Στὴν Εὐρώπῃ γραφόταν ἄπειρα μυθιστορήματα χωρὶς ἀξία μονάχα γιὰ ἐμπορικὴ κατανάλωση καὶ πολὺ λιγώτερα ἀληθινὰ μυθιστορήματα.

Οἱ πεζογράφοι τῆς γενιᾶς τοῦ 30 ζητοῦσαν νὰ δημιουργήσουν ἀληθινὸ μυθιστόρημα, ἐπιχειροῦσαν πραγματικὰ ἓνα ἔργο δύσκολο. Τὰ μυθιστορήματα τοῦ Καστανάκη, τοῦ Τερζάκη, τοῦ Θεοτοκά, τοῦ Πετσάλη, τοῦ Βενέζη, τοῦ Καραγάτση, τοῦ Κοσμᾶ Πολίτη κ.ἄ. δείχνουν τὶς μεγάλες ἐπιτεύξεις τοῦ εἴδους αὐτοῦ στὴ λογοτεχνία μας.

Μὰ κ' ἡ ποίηση ἔκανε μιὰ πραγματικὴ στροφή καὶ χρησιμοποίησε καινούργιους τρόπους καὶ μέσα ἐκφράσεως. Ἄρκει νὰ ἀναφέρουμε τὸ ἔργο τοῦ Σεφέρη, τοῦ Ἐλύτη, τοῦ Ρίτσου καὶ τόσων ἄλλων νέων ποιητῶν πού περιέχει τὶς πιὸ τολμηρὲς ἀποπειρές γιὰ μιὰ ἀνανέωση τῆς ποίησης.

***

Μπορεῖ ἡ γενιά τοῦ 30 νὰ μὴν ἔδωκε ἀκόμη τὸ ἔργο πού ζητοῦσε. Μπορεῖ τὰ «πεζογραφήματα» πού κυκλοφόρησε ὡς τώρα νὰ ἦταν τὶς πιὸ πολλές φορές λυρικά νὰ τοὺς ἔλειπε ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, νὰ παρουσίαζαν ἀκαταστασία ὕλης, νὰ ἦταν πιὸ πολὺ ὑποκειμενικά, νὰ μὴν ἀπεικόνιζαν μεγάλους πίνακες τῆς ζωῆς, νὰ μὴ δημιουργήσαν ὀλοκληρωμένους ἥρωες ὅπως τὸ ὀρθόδοξο μυθιστόρημα. Στὴν ποίηση παραμένει ἀκόμα ὁ μεγαλύτερος λυρικός μας, ὁ Ἄγγελος Σικελιανός. Ὅμως κανεῖς δὲ μπορεῖ νὰ ἀρνηθεῖ ὅτι οἱ συγγραφεῖς τῆς γενιᾶς τοῦ 30, αὐτοὶ πού ἐπεβλήθησαν στὰ γράμματα, δὲ μᾶς ἔδωκαν ὡς σήμερα ἔργα ἀξιόλογα πού στέκουν ἀναντίρρητα κοντὰ σὲ κείνα τῶν Εὐρωπαίων συναδέλφων

τους, δὲν ἀνοιξαν δρόμους ἄγνωστους στὴ λογοτεχνία μας, δὲν πλούτισαν τὴν εὐαισθησία καὶ τὴ σκέψη μας, δὲ μᾶς χάρισαν τέλος καινούργιες συγκινήσεις.

Μερικὰ ἀπ' τὰ ἔργα αὐτά, ὅπως τὸ «Δαιμόνιο» καὶ ἡ «Ἀργώ» τοῦ Θεοδοκᾶ, τὸ «Νούμερο» τοῦ Βενέζη, ποιήματα τοῦ Σεφέρη καὶ τοῦ Ἐλύτη ἔχουν μεταφραστεῖ κ' ἔχουν κριθεῖ ἐπαινετικώτατα, ἄλλα πρόκειται νὰ μεταφραστοῦν.

Εἶνε πρόωρο λοιπὸν νὰ ζητήσῃ κανεὶς ἀπὸ τώρα νὰ θγάλει τελειωτικὰ συμπεράσματα γιὰ τοὺς συγγραφεῖς τῆς γενιᾶς αὐτῆς ποὺ συνεχίζουν τὴν ἐργασία τους καὶ δὲν ἀνήκουν ἀκόμα στὴν ἱστορία.

Ἐπειτα, τὴν ὥρα αὐτή, μᾶς θασανίζουν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, προβλήματα ποὺ δὲν εἶνε εὐκόλο νὰ τοὺς δώσουμε μιὰ λύση, ἐρωτήματα γιὰ τὴν ἴδια μας τὴ μοῖρα, γιὰ τὴ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ μένουν χωρὶς ἀπάντηση, ζοῦμε μέσα σὲ μιὰ ἀγωνία χωρὶς γαλήνη. Ἡ ψυχὴ μας καὶ τὸ σῶμα μας δοκιμάστηκαν, ὅσο ποτὲ ἄλλοτε, ἀπ' τὸν πόλεμο καὶ τὴν κατοχὴ, ἕναν πόλεμο σκληρὸ καὶ ἀπάνθρωπο, ὅπως ὅλοι οἱ πόλεμοι, ποὺ πότισε τὴ γῆ μὲ τόσο δάκρυα καὶ τόσο αἷμα, μιὰ κατοχὴ πιὸ φριχτὴ ἀπ' τὴν κόλαση. Γνωρίσαμε τὴν πείνα, τὸν τρόμο, τὸ θάνατο, τοὺς τουφεκισμούς, τὴν ἐξορία, τὰ στρατόπεδα, ὅμως οὔτε στιγμή δὲ σταματήσαμε νὰ προβάλλουμε στὸν κατακτητὴ τὴν ἀντίστασή μας. Ὁ λαὸς μας, ὁ πιὸ ἡρωϊκὸς λαὸς τῆς Εὐρώπης, πολέμησε καὶ νίκησε τὶς λεγεῶνες τοῦ φασισμού πάνω στὰ θουνὰ τῆς Ἀλβανίας, ἀντιστάθηκε περήφανος καὶ νίκησε τὸν κατακτητὴ. Κάτι τὸ τραγικὸ καὶ τὸ ἐπικὸ μᾶς συγκλόνησε ὀλόκληρους.

Ἄλλα αὐτὰ ἔδωκαν στοὺς συγγραφεῖς καινούργιο ὕλικὸ ποὺ ἄρχισαν κί' ὅλας νὰ τὸ χρησιμοποιοῦν στὰ ἔργα τους.

Πάντως, τὴ στιγμή αὐτὴ ἐκείνο ποὺ μποροῦμε νὰ διαπιστώσουμε εἶναι ὅτι ἡ γενιὰ τοῦ 30 ἔχει δημιουργήσει ἕνα ἔργο ἀξιόλογο, τολμηρὸ, ποικίλο, ποὺ εἶνε δυνατὸ νὰ πάρει κάθε προέκταση. Στάθηκαν συγγραφεῖς μὲ μεγάλες ἀνησυχίες καὶ προθέσεις. Δὲν τρώμαξαν μπροστὰ στὸ καινούργιο, τὸ ἄλλο. Στέκουν μὲ τὴν ὄραση καὶ τὴν ἀκοὴ στραμμένες πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἔτοιμοι ν' ἀκολουθήσουν στοὺς καιροὺς ποὺ θαρθοῦν τὶς νέες ἐπιδιώξεις τῆς λογοτεχνίας.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Η ΝΕΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΩΝ
«ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ»
—ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ—

Με τὸ σημερινὸ τεύχος τὰ «Κυπριακά Γράμματα» μπαίνουν στὸ 13ο χρόνο τους, κ' ἐγκαينιάζουν μιὰ νέαν περίοδο μηνιαίας ἐκδόσης.

Οἱ πρὸ παλαιοὶ ἀναγνώστες μας θὰ θυμοῦνται ἴσως πὼς τὰ «Κυπριακά Γράμματα» πρωτοβγήκανε σὰ δεκαπενθήμερο περιοδικὸ μελέτης καὶ τέχνης στὶς 15 τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1934. Ἀφοῦ συμπληρώσανε ἕνα χρόνο ζωῆς, γίνανε ἀπ' τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1935 μηνιαία, γιὰ νὰ διακόψουν τὴν ἐκδόσή τους μετ' ἡμέρας τὸ τεύχος τοῦ τρίτου ἔτους τὸν Ἰούλιο τοῦ 1937.

Ἐπιπλέον ἀπὸ τὸν περὶ τοῦ ἐτῶν διακοπὴν, ἢ προσπάθεια ἐπαναλήψης, καὶ τὸ Μῆνι τοῦ 1939 τὰ «Κυπριακά Γράμματα» ἐπανεκδόθηκαν σὰ μηνιαῖο περιοδικό. Ἀπὸ τότε ἡ ἐκδόσή τους συνεχίστηκε κανονικά ὡς τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1941, ὅποτε τὸ περιοδικὸ ἀναγκάστηκε νὰ τυπῶνται κάθε δυὸ μῆνες. Μετ' ἡμέρας αὐτὴ διατηρήθηκε μέχρι σήμερα.

Σίγουρα πολὺ λίγοι ἀναγνώστες μαντεύουνε τοὺς συνεχεῖς ἀγῶνες καὶ τὶς προσπάθειες, τὶς ἀπογοητεύσεις καὶ τὶς οικονομικὲς δυσχέρειες, πολὺ κρύβονται πίσω ἀπὸ τὴν ἀπλὴν αὐτὴν ἀναγραφή τῶν γεγονότων.

Ἐπιπλέον ἀπὸ τὴν «Ἀβγὴ» τῆς Λεμεσοῦ, τὰ «Κυπριακά Γράμματα» ὑπῆρξαν—χωρὶς ἀμφιβολία— ἡ πρώτη σοβαρὴ προσπάθεια γιὰ τὴν περισυλλογή, τὴν ὀργάνωση, τὴν ἐνίσχυση καὶ τὴν καθοδήγηση τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Ἡ Κυπριακὴ λογοτεχνία—ἐκτὸς ἀπὸ ἀσημαντεῖς ἀτομικὲς ἐξαιρέσεις—βρισκόταν ἀκόμη στὸ προκαταρτικὸ τῆς στάθμης. Τὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ τόπου ἦταν ἐλάχιστα, κ' ἡ μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ δὲν εἶχε ἀκόμη ἀναπτύξει ἀνώτερο πνευματικὸ βίον. Ἡ ἀποκοπὴ τῆς Κύπρου ἀπὸ τὸν ἔθνικόν της κορμὸν εἶχε

ἐξαιρετικὰ δυσάρεστες συνέπειες γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ζωὴ τοῦ τόπου. Ἡ ἀπομόνωσή μας ἀπὸ τὴν τροφὸν Μητέρα δημιουργοῦσε μιὰν πνιγρὴν ἀτμόσφαιρα, μέσα στὴν ὁποίαν οἱ ντόπιες δυνατότητες ἀσφυξιοῦσαν καὶ μαραινοῦσαν. Κ' ἐνῶ τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος μέσα σ' ἑκατὸ χρόνια ἐλεύθερου βίου εἶχε πραγματοποιήσει ἕνα πραγματικὸ θαῦμα δημιουργίας καὶ προόδου, ἢ ὑπόδουλη Κύπρος συνέχιζε—καὶ συνεχίζει ἀκόμη ὡς ἕνα σημεῖο—τὴν πνευματικὴν νάρκη της.

Κάτω ἀπὸ τὶς δυσμενεῖς αὐτὲς προϋποθέσεις τὸ ἔργο τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» ἀπόβαινε ἐξαιρετικὰ λεπτὸ καὶ δύσκολο. Τὸ περιοδικὸ εἶχε νὰ παλαίσει μὲ προκαταλήψεις, δεισιδαιμονίες, ἐπαρχιατισμούς, καὶ πολλὰς φορὲς τὴν ἀμάθεια καὶ τὴν ἀγνοίαν ἐνὸς ἀδιαφοροῦ καὶ ψυχροῦ περιβάλλοντος. Μέσα σὲ μιὰν ἀσφυκτικὴν πολιτικὴν ἀτμόσφαιρα, σπληνίζομενο ἀποκλειστικὰ στὶς δικές του δυνάμεις, εἶχε τὴν τεράστια φροντίδα νὰ καλλιεργήσει μιὰν ἐπιπλέον ἐκδήλωσιν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρετῆς, καὶ νὰ μεταδώσει τὸ ρίγος τῆς ἐλεύθερης καλλιτεχνικῆς δημιουργίας.

Ἀπέναντι στὶς δυσκολίες αὐτὲς δὲ διέθετε παρά μονάχα τὸν ἐνθουσιασμό καὶ τὴν εὐσυνειδησία του, τὴν τιμιότητα καὶ τὴν πίστη του, τὴν ἀδάμαστην ἔθνικὴ ψυχὴ του καὶ τὴν ἐμμόνη του στὰ ἀγνά πνευματικὰ ἰδεώδη τῆς Αἰώνιας Ἑλλάδας.

Δὲν εἶναι τώρα ἡ κατάλληλη στιγμή γιὰ ἀπολογισμοὺς καὶ εὐθύνες. Τὸ ἔργο συνεχίζεται. Καὶ συνεχίζεται μὲ τὴν ἴδιαν πίστη, μὲ τὴν ἴδια σταθερότητα.

Νομίζουμε ὅμως ὅτι θάταν παράλειψις ἂν, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συντομῆς αὐτῆς ἀνασκόπησης, δὲν ἐκδηλώνουμε τὴν εὐγνωμοσύνην μας πρὸς τὴν ἐλεύθερον Ἑλληνικὴν πατρίδα, γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴν ἠθικὴν ἐνίσχυση ποὺ μᾶς παρέσχε, βραβεύοντας τὴν προσπάθειά μας μέσῳ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, καὶ γιὰ τὴν ὑλικὴν ἀρωγή, ποὺ ἐξέφρασε τὴν προθυμία νὰ μᾶς παράσχει στὸ δύσκολο καὶ τραχὺν ἀγῶνα μας. Ἡ ἐπίσημη αὐτὴ ἀναγνώριση τῶν μι-

κρῶν ὑπηρεσιῶν μας ἀποτελεῖ γιὰ μᾶς τὴ μεγαλύτερη ἱκανοποίησι.

Ἡ ἐπιβράβευση τῶν πνευματικῶν καὶ ἐθνικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» ἀντανακλᾷ θέβεια σ' ὄλους τοὺς φίλους καὶ συνεργάτες τους, προπάντων ὅμως στὸ πρόσωπο τοῦ ἀποχωροῦντος διευθυντῆ τους κ. Κώστα Προυσῆ, τοῦ ὑπῆρξε πραγματικά ἕνας ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες καὶ δημιουργοὺς τους. Τὸ χρέος τῆς Πνευματικῆς Κύπρου πρὸς τὸν ἐξαιρετικὸν αὐτὸν ἐργάτη τῶν Γραμμάτων δὲν εἶναι ἀσφαλῶς ἀπὸ τὰ μικρότερα. "Ὅταν θὰ ἐπιστεῖ ὁ καιρὸς, οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες τοῦ κ. Προυσῆ, τὸ κριτικὸ καὶ δημιουργικὸ ἔργο του, καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλα ἡ σεμνότης καὶ τὸ ἀνώτερον πνευματικὸν ἦθος του θὰ ἀποτελέσουν πολῦτιμο κεφάλαιο στὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας τοῦ τόπου μας. Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» λυποῦνται γιὰτὶ χάνουν ἕνα τόσον ἐκλεκτὸ καὶ ἀξιο καθοδηγητῆ. Εἴμεθα ὅμως θέβαιοι πὼς ὁ κ. Προυσῆς ἀπὸ κεῖ τοῦ θὰ θρῖσκειται θὰ παρακολουθεῖ καὶ θὰ ἐνισχύει τὴν προσπάθειάν μας μετὰ τὴν πολῦτιμη καὶ ἐκλεκτὴ συνεργασία του.

Κάτω ἀπὸ τὴ νέα τους διεύθυνση τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» συνεχίζουν τὸν ἀγῶνα τους πᾶνω στὴν ἴδιαν πνευματικὴ καὶ ἐθνικὴ γραμμὴ, μετὰ τὴν ἴδιαν πίστη, τὸν ἴδιον ἐνθουσιασμό καὶ τὴν ἴδιαν ἀφοσίωση. Μιὰ ἀπ' τὶς κύριες ἐπιδιώξεις τους θάναί νὰ γνωρίσουν στὴν Κύπρον πληρέστερα τὴ σοβαρὴ πνευματικὴ ἐργασία πού γίνεται τώρα στὴν ἐλεύθερη πατρίδα, καὶ μέσσω στὰ πλαίσια αὐτῆς νὰ ἐντάξουν τὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν τοῦ τόπου μας. Τὴν ἐπαφὴν αὐτὴν θὰ προσπαθήσουν νὰ τὴν πραγματοποιήσουν μετὰ τὴ στενὴ παρακολούθησιν τῆς Ἑλληδικῆς λογοτεχνίας καὶ τῆ δημοσίως ἐκλεκτῆς συνεργασίας ἐλευθέρων Ἑλλήνων λογοτεχνῶν. Εἴμεθα θέβαιοι πὼς οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ ἀντιλαυβάνονται πλείρια τὴν τεράστιαν πνευματικὴν καὶ ἐθνικὴν σημασίαν πού θάχε γιὰ τὴν Κύπρον ἡ συχνότερη ἐμφάνισί τους ἀπὸ τὶς στήλες μας, σὲ τρόπο πού στὸ μέλλον

νὰ μᾶς προσφέρουνε πιὸ πρόθυμα τὴ συνεργασία τους.

Τὸ περιοδικὸ μας θὰ καταβάλει ἐξ ἄλλου ἰδιαίτερην προσπάθειαν γιὰ τὴν πληρέστερη ὀργάνωσιν καὶ καθόδηγησιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας, καὶ θὰ δώσει τὴν εὐκαιρίαν τόσο στοὺς παλῆους ὅσο καὶ στοὺς νέους νὰ παρουσιάσουν στὸ Κυπριακὸν καὶ Ἑλληνικὸ γενικὰ κοινὸν κάθε ἀξιόλογον πνευματικὴν ἐργασίαν τους. "Ὅσοι ἀπὸ τοὺς νέους ἔχουν πραγματικὸν ταλέντο, θὰ ἐνθαρρυνθοῦν καὶ θὰ βροῦν στίς σελίδες μας πρόθυμο ἐκφραστικὸ ὄργανο.

Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» ἀπεκδύονται στὴ νέα τους προσπάθειαν χωρὶς καμμίαν προκατάληψιν καὶ καμμίαν ἰδιοτέλειαν. Παρὰ τὶς τεράστιες οικονομικὰς δυσκολίας πού ἀντιμετωπίζουν, θὰ ἐκδίδονται ἀπὸ δῶ καὶ μὲ πρὸς τακτικὰ κάθε μῆνα, γιὰ νὰ μποροῦν ἔτσι νὰ διατηροῦν στενότερη ἐπαφὴν μετὰ τὸ ἀναγνωστικὸν κοινόν, καὶ νὰ διεγείρουν ζωηρότερον τὸ ἐνδιαφέρον του. Στὸ ἀναμεταξὺ ἔχει καταβληθεῖ προσπάθειαν νὰ διευρυνθεῖ ὁ κύκλος τῶν συνεργατῶν τους καὶ νὰ διατεθοῦν περισσότερες σελίδες γιὰ τὴν παρακολούθησιν καὶ ἐνημέρωσιν τῶν ἀναγνωστῶν τους πᾶνω σ' ὅλες τὶς ἀξιόλογες ἐκδηλώσεις τῆς ξένης πνευματικῆς ζωῆς.

Ἐλπίζουμε ὅτι στὴ νέα τους αὐτὴν περιόδον τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» θὰ βροῦν μεγαλύτερη ἀνταπόκρισιν καὶ θὰ κινήσουν ζωηρότερον τὸ ἐνδιαφέρον ὄχι μονάχα τῶν φιλολογοῦντων ἀλλὰ—πράγμα πού ἐπιδιώκουμε περισσότερο—τῶν πλατειῶν λαϊκῶν στρωμάτων κι' ὄλων τῶν πνευματικῶν Κυπριακῶν ἰδρυμάτων καὶ ὀργανώσεων.

Οἱ σελίδες τοῦ περιοδικοῦ μας φιλοδοξοῦν νὰ περικλείουν ὅλη τὴν ἀξιόλογον Κυπριακὴν πνευματικὴν δημιουργίαν, οἱ δὲ στήλες του θὰ εἶναι ἀνοικτὲς σ' ὄλους ἐκείνους πού πραγματικὰ ποθοῦν τὴν πνευματικὴν ἀνόρθωσιν καὶ καλλιέργειαν τοῦ τόπου μας.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΑΜΑΝΤΟΥ,
«Ιστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους
τόμ. Β', 867—1204. Ἔκδοσις τοῦ
Institut Français d' Athènes. Ἀθήναις
1947» σελ. ιη' † 455 μετὰ 8 πινάκων καὶ 1 χάρτου.

Ὁ δεύτερος τόμος τῆς Ἱστορίας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ Κ. Ἀμάντου συγγραφείς καὶ πρό τινων μνηνῶν ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν—εἰς τὸ ὁποῖον διὰ τοῦτο ὀφείλονται πολλὰ χάριτες—ἐκδοθεὶς, εἶναι ἀξία συνεχείας τοῦ πρώτου τόμου τῆς αὐτῆς Ἱστορίας τοῦ ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ κορυφαίου τούτου βυζαντινολόγου ἱστορικοῦ. Τὸ ἔργον ἔχει τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα ὡς ὁ προηγούμενος τόμος, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὴν λίαν ἐνδιαφέρουσαν περίοδον τῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἀπὸ τοῦ 867 μέχρι τοῦ 1204, ὅτε τὸ Βυζάντιον ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας καὶ τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δράσεώς του, τῶν ἀγώνων του, τῆς ἐσωτερικῆς του ἀναδημιουργίας καὶ τοῦ ἐν γένει ἐκπολιτιστικοῦ τοῦ ἔργου, διὰ τὴν πάσῃ μετ' ὀλίγον πληττόμενον ἔσωθεν, καὶ ἔξωθεν ὑπὸ τῆς Δύσεως.

Ὅπως καὶ εἰς τὸν πρώτον τόμον ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς (πρόλογος), σκοπὸς τούτου εἶναι «να βοηθήσῃ τὴν καλύτεραν κατανόησιν τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας κατὰ τὴν σημερινὴν ἔρευναν». Διὰ τοῦτο ἡ παράθεσις τῶν πηγῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν νεωτέρων ἐργασιῶν ἐπὶ τῶν ποικίλων θεμάτων εἶναι πλουσία καὶ λίαν βοηθητικὴ διὰ τοὺς Ἕλληνας μελετητάς, ὡς αὕτη παρέχεται τόσον εἰς τὰς ὑποσημειώσεις ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐν ἀρχῇ βιβλιογραφίαν. Αἱ μέχρι σήμερον παλαιότερα δημοσιεύσεις ὑπὸ Ἑλλήνων γενόμεναι περὶ τῆς Βυζαντινῆς μας Ἱστορίας, πλὴν τῶν ἐιδικῶν μελετῶν, στερεοῦνται τοῦ προσόντος τούτου τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη τὸ σημεῖον τοῦτο ἀρκούντως νὰ ἐξαρθῇ, καὶ διότι εἶναι

τὰ μάλιστα ἐξυπηρετικὸν διὰ τοὺς ἐνδιανοητομένους νὰ ἐγκύψωσιν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ποικίλων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα θίγονται ἐν τῇ συντόμῳ κατ' ἀνάγκην ἱστορικῆ ἐνός γενικοῦ ἔργου ἐκθέσει.

Τῆς ἐκθέσεως τῶν ἱστορικῶν γεγονότων προτάσσονται «γενικαὶ παρατηρήσεις» κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ πρώτου τόμου. Αὗται περιλαμβάνουσαι τὰς σελίδας 1—22 πρέπει νὰ μελετηθῶσι καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ὅλου τόμου. Διότι εἶναι ἐξαιρετικὰ ἀξιοσημεῖωτοί καὶ ἐνδιαφέρουσαι, ὡς θίγουσαι οπουδαῖα προβλήματα καὶ μετὰ τὴν πειστικότητα τῆς ἐκθέσεως τῶν παρὰ τὸ θραχὺ τῶν διαφωτίζουσαι πλεῖστα σημεῖα τῆς ἱστορικῆς ζωῆς τοῦ Βυζαντίου, καὶ χρησιμεύουσιν εἰς τὸ νὰ τοποθετήσῃσι ταῦτα ἀκριβῶς καὶ δικαίως μέσα εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν. Διότι εἶναι γνωστὸν, πόσον ἔχει παρεξηγηθῆ εἰς παλαιότερους χρόνους ἡ μακρὰ αὕτη περίοδος τῆς ἱστορίας μας. Εἰς τὰς γενικωτέρας ταύτας παρατηρήσεις ἀποδεικνύει πέραν πάσης ἀμφιβολίας ὁ καθηγητῆς Ἀμάντος τὴν ποικιλωτάτην ἀξίαν τοῦ Βυζαντίου, τοῦ ὁποίου καὶ οἱ συνεχεῖς πόλεμοι ἔχουσι πολὺ θαυτέρον νόημα διὰ τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν παρ' ὅτι συνήθως τονίζεται καὶ κακολογεῖται, ὑποδηλοῦνται δὲ περαιτέρω τὰ κυριώτατα σημεῖα τῆς πολιτιστικῆς ἀξίας τοῦ Βυζαντίου, τὸ ὁποῖον ὀχι μόνον δὲν πρέπει νὰ τύχῃ περιφρονήσεως, ὡς ἐγένετο ἄλλοτε, ἀλλὰ τοῦναντίον νὰ ἐκτιμηθῇ δεόντως ὅτι συνετέλεσεν εἰς τὸν παγκόσμιον πολιτισμὸν ὅσον ἴσως οὐδὲν κράτος καὶ τὸ ὁποῖον παραμένει μέχρι σήμερον ἀκόμη ὁ ὁδηγὸς αὐτοῦ εἰς πλεῖστα κεφαλαιώδη ζητήματα.

Ὅχι ὀλιγωτέρας σημασίας εἶναι δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας καὶ διὰ κατὰ τοὺς σημερινούς χρόνους τοῦ ἔθνικοῦ κινδύνου ἢ ἔξαρσις ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἀμάντου τῶν ἑλληνικῶν στοιχείων τοῦ Βυζαντίου, ἄνευ τῶν ὁποίων ἡ ὄλη ὄψις αὐτοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ του θὰ ἦτο ἐντελῶς διαφορητικὴ καὶ συνεπῶς καὶ τοῦ κόσμου ὀλοκλήρου. Ὁ ἑλληνικὸς χαρακτῆρ τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου

είναι τόσοσ εις τήν τέχνην ὅσων καί εις τὸν ἔν γένει πολιτισμὸν ἀναμφισβήτητος. Ἰδίᾳ ἐνδιαφέρουσα εἶναι περαιτέρω ἡ παραβολή πρὸς τὸν σλαυϊκὸν κόσμον, τοῦ ὁποίου ἂν τυχὸν ἡ ἐπικράτης ἦτο, ὅπως τὴν ἤθελον καὶ τὴν θέλουν ἀκόμη μερικοὶ νεώτεροι καὶ δικοὶ μας καὶ ξένοι μελετηταὶ καὶ σλαυόπληκτοι, τὸ Βυζάντιον δὲν θά ἦτο παρά μόνον κόσμος θαρβάρων.

Οὕτω ἡ συνεχὴς μελέτη τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας ἀποδεικνύει ἀκόμη μεγαλύτεραν τὴν ἀξίαν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Τὸ κύριον μέρος τοῦ τόμου ἀρχίζει ἀπὸ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας καὶ τερματίζεται μετὰ τὴν Δ' σταυροφορίαν (1204). Ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν πραγμάτων λαμβάνει πολλάκις ὁ συγγραφεὺς ἀφορμὴν νὰ ἀναιρέσῃ δι' ἀκαταμαχῆτων ἐπιχειρημάτων γνῶμας νεωτέρων ξένων ἐπιστημόνων, οἱ ὅποιοι τείνουσι νὰ ἀμφισβητήσωσι τὰ ἑλληνικὰ στοιχεῖα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Βυζαντίου, ἰδίᾳ τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν περιόδου. Ὁσαύτως ἀναιρεῖ πολλάκις καὶ ἄλλας πεπλανημένας γνῶμας ἐπὶ λεπτομερειακῶν ζητημάτων. Συγχρόνως ἐκθέτει τὰ πολιτιστικὰ στοιχεῖα καὶ τὴν ἔσωτερικὴν δράσιν τῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν, τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουσι τὴν ἀνωτερότητα τοῦ Βυζαντίου καὶ τὴν πάλην αὐτοῦ πρὸς τὰ ποικίλα ξένα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐπεβουλεύοντο τὸν χαρακτῆρά του καὶ τὴν ὑπαρξίν του. Αἱ κρίσεις τοῦ συγγραφέως περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς δράσεως καὶ τῆς ἀξίας τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, πατριαρχῶν καὶ ἄλλων προσωπικοτήτων εἶναι πολλάκις ἐπιγραμματικαί. Εἰδικὰ κεφάλαια ἐκτενῆ παρεμβάλλονται περὶ τῶν οικονομικῶν, τῆς νομοθεσίας, τῆς τέχνης, τῶν γραμμάτων καὶ ἄλλων στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν μέθοδον. Ἡ ἔξαρσις τῶν προσώπων ποὺ παίζουν πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὴν ὄλην ἐξέλιξιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ἀποδεικνύει τὴν σημασίαν ποὺ ἀποδίδει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὰς προσωπι-

κότητας ὡς δημιουργοὺς τῆς ἐξελίξεως ταύτης. Μετὰ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι πολλάκις ἀναδεικνύει καὶ ἄλλας προσωπικότητας παρὰ τὰς συνήθως παραδεδεγμένας καὶ μέχρι σήμερον ἀγνώστου ἢ παρημελημένας. Πλήν τούτων πρὸς κατανόησιν τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως ἀφιερώνει ἰδιαίτερα κεφάλαια περὶ τῶν διαφόρων λαῶν, μετὰ τῶν ὁποίων ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν τὸ Βυζάντιον, ἠπειλήθη καὶ ἔν τέλει ἐκινδύνευσεν ἐξ αὐτῶν.

Αἱ σημειώσεις καὶ αἱ προσθήκαι εἰς τὸ τέλος τοῦ τόμου κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ πρώτου τόμου εἶναι περαιτέρω ἐνδιαφέρουσαι, διότι ὄχι μόνον θίγουσι σοβαρὰ ἐπιστημονικὰ προβλήματα, ἀλλὰ καὶ συζητοῦσιν ἀπόψεις ἐκτεθείσας ὑπὸ ἡμετέρων καὶ ξένων ἐπιστημόνων κατὰ τοὺς προσφάτους χρόνους. Αἱ γνῶμαι αὐταὶ ἀναιροῦνται δι' ἀναλυτικῆς ἐρεῦνης. Πρέπει προσέτι νὰ ἐξαρθῇ τὸ ἀπέριττον τοῦ ὕφους τοῦ συγγραφῆος καὶ ἡ μετὰ νηφαλιότητος ἐκθεσις τῶν πραγμάτων καὶ ἀνευ προκαταλήψεως. Διὰ τοῦτο εἶναι καὶ πειστικωτέρα αὕτη. Ἡ κρίσις δὲ περὶ τινῶν ἐξεχόντων ἀνδρῶν τοῦ Βυζαντίου καθίσταται διάφορος τῆς μέχρι σήμερον κρατούσης. Ὅσον ἀφορᾷ λεπτομερειακὰς παρατηρήσεις εἰς ζητήματα τέχνης ἡσυχολήθη δι' ὀλίγων ὁ καθηγητῆς Γ. Σωτηρίου ἐν τῇ βιβλιοκρισίᾳ τοῦ τόμου τούτου (Νέα Ἑστία ΚΑ' (1947) σελ. 1014 κ. ἑ.).

Τὸν τόμον τοῦτον κοσμοῦσιν 8 πίνακες ἐκτὸς κειμένου ἐκ τῆς ζωῆς καὶ τῆς τέχνης τῶν Βυζαντινῶν, οὐχὶ συνήθεις εἰς τοιαύτας δημοσιεύσεις, καὶ ἔν τέλει χάρτης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τῶν ὄλων πραγμάτων διαφωτιστικός. Ὁ ἔν τέλει τοῦ τόμου ἐκτενὴς πίναξ καθιστᾷ τὸ ἔργον λίαν εὐχρηστον. Τὸ ὄλον ἔργον εἶναι ὑπὸ πᾶσαν ἔσποψιν χρησιμώτατον, ὄχι μόνον εἰς τοὺς σπουδαστάς τῆς ἱστορίας, τοὺς καθηγητάς τῶν Γυμνασίων καὶ τοὺς εἰδικῶς ἐνδιαφερομένους διὰ τὸν βυζαντινὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα Ἑλληνα μορφωμένον, ὁ ὁποῖος ἐνδιαφέρεται, ὅπως πρέπει νὰ ἐνδιαφέρεται, διὰ τὸ ἱστορικὸν του πα-

ρελθόν και διά τὰ προβλήματα αὐτοῦ, τὰ ὅποια ἤσκησαν τεραστίαν ἐπίδρασιν καὶ ἀσκοῦσιν αὐτὴν μέχρι σήμερον εἰς τὸν νεοελληνικὸν κόσμον καὶ τὴν ὅλην του ζωὴν. Διότι ὁ κόσμος αὐτὸς δὲν δύναται νὰ νοηθῆ ἄνευ τοῦ Βυζαντίου, τοῦ ὁποίου ὑπάρχει εἰς πλείστα σημεῖα ἡ συνέχεια σήμερον.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Artists on Art, compiled and edited by Rubert Goldwater and Marco Trevis—Kegan Paul, London 1947—21] s. net.

Τὸ ἑλκυστικὸ αὐτὸ βιβλίον περιέχει τὶς ἀπόψεις γιὰ τὴν Τέχνη ζωγράφων, γλυπτῶν καὶ ἀρχιτεκτόνων ἀπὸ τὸν 14ον ὡς τὸν 20ὸν αἰώνα. Γιὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ κριτικοῦ ποῦ μᾶς εἶναι γνωστὴ μᾶλλον, παρὰ ἡ φωνὴ τοῦ ἴδιου τοῦ καλλιτέχνη. Γι' αὐτό, τὸ βιβλίον τῶν Goldwater καὶ Trevis ἔχει τοῦτο τὸ ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον, ὅτι μᾶς δίνει αὐτούσιες τὶς ἀπόψεις τῶν καλλιτεχνῶν γιὰ τὴν Τέχνη τους. Τὰ ἀποσπάσματα ποῦ δημοσιεύονται εἶναι παρμένα ἀπὸ πραγματεῖες γιὰ τὴν Τέχνη, γραμμένες ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς καλλιτέχνες ὅπως συνέβαινε, κυρίως, στὴν Ἀναγέννηση. Ἐπίσης ἀπὸ δημοσίους συζητήσεις, δηλώσεις, κριτικές, μανιφέστα, ἐπιστολὲς σὲ φιλικὰ πρόσωπα ἢ ὁμοτέχνους, ὅπως καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ ἰδιαίτερές τους σημειώσεις ἢ ἀπὸ τὸ προσωπικὸ ἡμερολόγιον ποῦ ἐκρατοῦσαν μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς (Delacroix, Journal).

Δημοσιεύονται τέτοια ἀποσπάσματα 150 καλλιτεχνῶν ποῦ καλύπτουν ὅλην αὐτὴ τὴν περίοδο. Ἡ ἐκλογή τους ἔχει γίνῃ με πολλὴ γνώση γιὰ νὰ μᾶς δώσουν μιὰν εἰκόνα τῆς προσωπικότητος τοῦ καλλιτέχνη, τῆς καίσιου συγκρασίας του, τῶν Τεχνικῶν καὶ ἰδεολογικῶν του ἐπιδιώξεων, τῶν ἐνθουσιασμῶν καὶ τῶν ἀντιπαθειῶν του, καὶ γενικὰ τῶν καλλιτεχνικῶν προβλημάτων ποῦ ἀντιμετωπίζει.

Τὸ βιβλίον ἔχει 500 σελίδες τὸ δὲ κείμενον συνοδεύεται ἀπὸ 100 εἰκόνες, κυρίως πορτραῖτα τῶν καλλιτεχνῶν ἢ εἰκόνες ἀναφερόμενες στὸ κείμενον. Γιὰ ὅσους ἐνδιαφέρονται

γιὰ τὴν Τέχνη καὶ διαβάξουν Ἀγγλικά τὸ βιβλίον εἶναι πολὺτιμος φίλος, ποῦ ζωντανεῦει τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἀγῶνων ποῦ συνώδευσαν τὴ ζωὴ τῶν καλλιτεχνῶν.

Σοῦ δίνει ἐπίσης κάποιον ἀντικτυπον τοῦ πραγματικοῦ τῶν ἔργου, τὴν γέννηση καὶ τὴν ἐξέλιξη μιᾶς ἰδέας στὸ διάστημα τῶν αἰῶνων, καὶ σ' αὐτὸ ἔχει κάποιαν μικρὰν ἀναλογίαν μετὰ τὴν ἐντύπωση ποῦ ἔχεις ὅταν ἐπισκέπτεται μιὰν πινακοθήκη, ὅπου πὸ χειροπιαστὰ καὶ ζωντανὰ μπορεῖς νὰ ψηλαφήσῃς τεχνοτροπίες καὶ ὄλικά.

Διαβάζοντας τὶς διάφορες ἀπόψεις τῶν καλλιτεχνῶν, ἐκπλήττεσαι τόσο γιὰ τὶς ὁμοιότητες τῶν ἀπόψεων, ὅσο καὶ γιὰ τὶς ἀντιθέσεις, ἀδιακρίτως ἐποχῆς. Καὶ κάτι ἄλλο, ὅσο πὸ πολὺ προχωρεῖς στὴν ἐποχὴ μᾶς, οἱ ἀπόψεις εἶναι μᾶλλον ἀφηρημένες καὶ λιγώτερο τεχνικές, ὅπως ἄλλῶς τε συμβαίνει καὶ μετὰ τὴν τροπὴ πρὸς τὸ ἀφηρημένο ποῦ παίρνει ἡ τέχνη στὴν ἐποχὴ μᾶς.

Σὲ κάθε αἰώνα, ἢ ἔθνος, ἢ σχολή, ἀναφέρονται ἀποσπάσματα τῶν σημαντικωτέρων ἀντιπροσώπων. Αἰσθητὲς παραλείψεις εἶναι ἡ δικὴ μᾶς «Ἐρμηνεία τῶν ζωγράφων», οἱ ζωγράφοι Velasquez, Greco, Rembrandt καὶ πλῆθος ἀπὸ τοὺς ζωγράφους τῆς Φλαμανδικῆς καὶ τῆς Ὀλλανδικῆς Σχολῆς: Γιὰ μερικοὺς ἀπ' αὐτοὺς ὅμως, ἀναφέρεται στὸν πρόλογο, πῶς οἱ παραλείψεις ἔχουν γίνῃ γιὰ ἔλλειψη θετικῶν στοιχείων.

Ἐν τούτοις τὸ βιβλίον εἶναι συμπαθέστατο καὶ γιὰ τὴν ἀντικειμενικότητα καὶ τὸν σεβασμὸν του πρὸς ἀντίθετες ἀπόψεις καὶ τὴ σημασίαν ποῦ δίδει στὰ πὸ προσοδευτικὰ στοιχεία τῆς ἐποχῆς μᾶς.

Στὸ κείμενον συναντᾷ κανεὶς συνεχῆς παραπομπές γιὰ νὰ υποβοηθήσουν τὸν ἀναγνώστη νὰ κάμνει ἐνδιαφερόσους συγκρίσεις, συμφωνίας ἢ ἀντιθέσεις μετὰ τὶς ἀπόψεις ἄλλων καλλιτεχνῶν.

Τέλος τὸ ἔργο συμπληρώνεται μετὰ μιὰ πολὺ καλὴ βιβλιογραφία καὶ ἕνα ἐξυπηρετικὸν index.

A. ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Felix Salten: Μπάμπυ, 'Ιστορία ενός ελαφιού. Διασκευή Μαρίας Λήδας Κροντηρά. Εικονογράφηση Κώστα Δ. Καρυωτάκη 'Εκδ. Οίκος Ν. 'Αλικιώτη και Υιοί. 'Αθήνα 1947. σ. 72.

Τό παιδικό βιβλίο είχε πάλι τήν τιμητικήν του κατά τὰ Χριστούγεννα. Μιά σειρά ωραιότατα παιδικά βιβλία, τερπνά και ὠφέλιμα σέ ποιοχόμενο και μέ πλούσια εικονογράφηση κυκλοφόρησαν μέσα στό Δεκέμβρη. 'Ιδιαίτερα οἱ παιδικές ἐκδόσεις τοῦ οἴκου 'Αλικιώτη μέ τή διεύθυνση τῆς κ. 'Αντιγόνης Μεταξά ξεχωρίζουν και γιά τήν ἐμφάνισή και γιά τό περιεχόμενό τους κι' ἀποτελοῦν μία χαρά αἰσθητική και πνευματική ὄχι μόνο γιά τὰ παιδιά ἀλλά και γιά τοὺς μεγάλους. Γιά ἕνα ἀπ' αὐτά γιά τόν «Μπάμπυ» τό κλασικό πιά ἔργο τοῦ Φελίξ Σαλτέν γράφω δύο λόγια παρακάτω.

Εἶναι ἡ ἱστορία ενός ελαφιού, παρουσιασμένη ζωντανά και φυσικά μέσα στήν πανίδα και στή χλωρίδα πού ἀποτελοῦν τό φυσικό περιβάλλον τοῦ κι' ὄλο τόν κόσμο του, μία γοητευτική ἀφήγηση ἀπό τό μεγάλο βασίλειο τῆς Φύσης, γιομάτη ποίηση κι' ὁμορφιά, μέ ἀπλότητα και χάρη γραμμμένη. 'Η ζωὴ τοῦ δάσους κυλάει πολύχρωμη και πολύφωνη μπροστά στά μάτια μας, μέ τ' ἀγρίμια και τὰ πουλιά του, μέ τὰ δέντρα και τοὺς θάμνους του, μέ τὰ ζουζούνια και τὰ νερά του, μέ ὄλο τόν πολυποικίλο κι' ἀπλό κόσμο του, πού, ὅπως στήν ἀνθρώπινη κοινωνία, μοχτάει νά ζήσει και νά χαρεῖ μέ τίς ἰδιαίτερες συνθήξεις του. Παίρνουν ἀνθρώπινη λαλιά τὰ πάντα και δείχνει τήν ξεχωριστή του ἀτομικότητα τό κάθε ζωντανό, και πλέκουν ὄλα μαζί τή ζωὴ τους σ' ἕνα μεγάλο κύκλο ἀρμονικό, πού μόνο ἡ κακία τοῦ ἀνθρώπου τόν διακόπτει κάπου κάπου. Πάνω ἀπ' ὄλα τὰ ζωντανά ὅμως ξεχωρίζει ὁ Μπάμπυ, τό ὠραίο ἔλαφι, πού λές και γι' αὐτό πλάστηκε τό δάσος γύρω του, γιά νά ζήσει τήν ἀπλή ζωὴ του ὅσο τό δυνατοῦ πιδ ὠραία και πλούσια.

'Η διασκευή τῆς δ. Μαρίας-Λήδας Κροντηρά ἔγινε μέ πολλή τέ-

χνη και κατανόηση, μέ πολλή λεπτότητα και προσοχή. 'Η ἀπλή και καθαρὴ φράση, ἡ σύντομη και φωτεινὴ πρόταση, ὁ γοργός και φυσικός διάλογος, ἡ στρωτὴ κι' ὁμορφὴ γλώσσα, μαζί μέ τήν πλούσια και καλαίσθητη εικονογράφηση τοῦ κ. Κ. Δ. Καρυωτάκη και τό ἐξαιρετικά φροντισμένο τύπωμα, κάνουν τό βιβλίο αὐτό πιδ ἑλκυστικό κ' εὐχάριστο γιά τὰ 'Ελληνόπουλα.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Μία ἐπανόρθωσις

Κέρκυρα 22 'Ιανουαρίου 1948

Κύριε,

'Εκ περικοπῆς τοῦ ἐγκρίτου περιοδικοῦ «Κυπριακά Γράμματα» ἐπληροφορήθην ὅτι ὁ κ. Α. Πάλλης, 'Υπουργὸς Τύπου και Πληροφοριῶν ἐν Λονδίνο, κατά τήν διάλεξίν ἦν ἔκαμε ἐν τῷ ἀγγλικῇ πρωτεύουσῃ μέ θέμα «Κερκυραϊκὰ ἀναμνήσεις» ἀνέφερε σὺν ἄλλοις και περὶ τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τοῦ 'Αγίου Σπυρίδωνος και τῆς οἰκογενείας Βούλγαρι. 'Επειδὴ ὁ κ. Πάλλης, ὅπως ἄθελα, περιέπεσεν, εἰς τό σημεῖον ἐκείνο τῆς ὁμιλίας του, εἰς μερικὰς οὐσιώδεις ἀνακρίβειας, κρίνω σκόπιμον ὅπως διὰ τῆς παρουσίας μου ἀνασκευάσω κατά τό δυνατόν ταύτας.

'Εν πρώτοις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅσα ἐξέθηκον ὁ κ. Πάλλης, τὰ εἰσοδήματα τοῦ ναοῦ τοῦ 'Αγίου Σπυρίδωνος ἦσαν τόσον πενιχρά ὥστε μόλις ἐπῆρκον διὰ τήν ἀξιοπρεπῆ συντήρησιν τοῦ ναοῦ και τῶν ἐκάστοτε κητόρων ἐφημεριῶν τὰ ἐκατομμύρια περὶ ὧν ἀνέφερον ὁ κ. Πάλλης ἦσαν ἀπλῶς ἀποκυήματα νοσηρᾶς φαντασίας κακοῦθων ἢ ἀνοήτων ἀνθρώπων. 'Ανατρέχοντες εἰς τήν παράδοσιν θά ἴδωμεν ὅτι τό σεπτὸν λείψανον τοῦ ἁγίου διεσώθη κατά τήν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς ἱερέως Γεωργίου Καλοχαιρέτου και μετεφέρθη παρ' ἐκείνου εἰς Κέρκυραν. Τό ἱερὸν Σκήνος περιήλθεν ἐν ἔτει 1521 εἰς τήν οἰκογένειαν

Βούλγαρι, ήτις κατέθηκε Τοῦτο εἰς ἰδιόκτητον αὐτῆς ναόν· συνεπῶς οἱ τίτλοι τῆς οικογενείας Βούλγαρι εἶναι ἰσχυροὶ καὶ σεβαστοί, οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ ἀφαιρεθῶσι τὰ ἀπαράγραπτα ἐκείνης δικαιοῦματα. Ἐν ἔτει 1925, ἐπὶ δικτατορίας Παγκάλου, ὁ τότε νομάρχης Κερκύρας ἐφήρμοσε θέσπισμα τῆς Ἰονίου Γερουσίας τοῦ 1812 (γαλλικῆ κατοχῆ) διὰ τοῦ ὁποίου ἐκαθορίζετο ἡ οικονομικὴ διαχείρισις τοῦ ναοῦ, ὁ τρόπος ἐκλογῆς ἐπιτρόπων καὶ τὸ ποσοστὸν διὰ τοὺς ἐκάστοτε ἐφημέριους κτήτορας. Τὸ θέσπισμα ὁμως ἐκείνο δὲν εἶχεν ὑπογραφῆί ὑπὸ τῶν Γερουσιαστῶν, ἐξαίρεσει τῶν δύο εἰσηγητῶν, οὔτε ἐπεκράθη ἀπὸ τὸν γάλλον Ἀρμοστήν Λεσσέμ, συνεπῶς οὐδεμίαν ἰσχύν ἔχει καθ' ὅσον ἄκυρον. Ὁ κ. Πάλλης ὁμολογεῖ ὅτι διὰ τὴν διάλεξιν τοῦ ἐκείνην ἐβασίσθη ἐπάνω εἰς δημοσιεύματα τοῦ μακαρίτου μητροπολίτου Παραμυθίας. Ἀθηναγόρα. Ἡ πολεμικὴ ἐκείνου ἐστηρίζετο ἐπὶ ἐντελῶς φανταστικῶν ὑποθέσεων περὶ δῆθεν χαλεκῶσεως καὶ ἀποκρύψεως ἐγγράφων τοῦ Ἀρχιεροῦ τῆς οικογενείας μου, ἐν σχέσει μὲ τὰ ἀπὸ τοῦ 1521 καὶ ἐντεῦθεν λαθόντα χάρων γεγονότα. Λυποῦμαι ὅτι δὲν διαθέτω ἀντίτυπα τῆς ἐν τῷ τύπῳ διεξαχθείσης μεταξὺ ἐκείνου καὶ ἐμοῦ ἀρθρογραφίας, πλὴν ὁμως ἐπιθυμῶν ὅσον τὸ δυνατόν νὰ ἐνημερώσω καὶ διαφωτίσω Ὑμᾶς ἐπὶ τῆς πολεμικῆς ἐκείνης ἀρθρογραφίας, κρίνω σκόπιμον ὅπως πέμψω Ὑμῖν ἀντίγραφον μιᾶς ἀποστομωτικῆς ἀπαντήσεώς μου δημοσιευθείσης ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἅγιος Σπυρίδων» ὑπ' ἀριθ. 33 τῆς 10ης Ἰανουαρίου 1929 ἐξ ἧς φαντάζομαι, θὰ δυνηθῆτε εὐκόλως νὰ ἐξαγάγετε κρίσεις καὶ συμπεράσματα.

Μετὰ τιμῆς,

Πρωτοπρεσβύτερος

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Edward Lear (1812 - 1888).

Ἀπὸ τῆς 2 μέχρι τῆς 7 τοῦ Φεβρουαρίου ἔγινε στὸ Βρετανικὸ Ἰνστιτούτο μιὰ μικρὴ ἔκθεσις ὕδατογρα-

φῶν τοῦ Edward Lear. Ἐξετέθησαν 36 νερομπογιές σὲ μικρὰ καὶ τῆς περισσώτερες στενόμακρο σχῆμα. Εἶναι γνωστὸ πῶς ὁ περίφημος Ἀγγλος συγγραφεὴς τῶν Noneses Rhymes εἰκονογραφοῦσε ὁ ἴδιος τὰ βιβλία του. Τὰ θέματα τῶν εἰκόνων του, εἶναι τοπία ἀπὸ τῆς περιηγήσεως του στὴν Νίκαια, Κάννες, Κέρκυρα καὶ Κρήτη (μὲ ἑλληνικοὺς τίτλους) Γιάφα, Λουξόρ, Δαμασκὸ κ.τ.λ. Φαίνεται πῶς τὰ ἔργα τοῦ ἐκτίθενται εἶναι ὑπολείμματα ἔκθεσεως τοῦ εἶχε γίνεῖ ἀλλοῦ, οἱ τιμῆς δὲ εἶναι ἀπὸ £3.3.0 μέχρι £12.12.0. Οἱ εἰκόνες εἶναι καμωμένες μὲ νερομπογιὰ σὲ συνήθως, ἐγχρωμο χαρτὶ καὶ μὲ ἀρκετὴ χρῆσις τῆς πέννας, μὲ πολλὴν εὐαισθησία, ἀν καὶ μὲ στερεότυπο τρόπο. Ἐπίσης, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ δεξιότητα τοῦ τῆς χαρακτηρίζει θρῖσκει κανεὶς κατανόησι τοῦ ὑπαίθρου, τῶν ἀπεράντων ἐκτάσεων καὶ τοῦ θάθους τοῦ τοῦ ἀρέσει νὰ ζωγραφίζει. Ἀπὸ τὰ 36 ἔργα ἐπωλήθησαν 18. Μᾶς εὐχαρίστη πολὺ ἡ πώλησις. Ἐλπίζομε πῶς τὸ ἐνδιαφέρον σημαίνει ἐκτίμησι τοῦ ἔργου καὶ ὄχι σνομπισμό ἢ ἀσφαλισμένη τοποθέτησι χρήματος μὲ τὴν ἀγορὰ ἔργων ἐνὸς ἱστορικοῦ ὀνόματος.

Α. ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Δελτίο Ἀναλυτικῆς Βιβλιογραφίας.

— I. Ν. Θεοδωρακόπουλου, τακτικὸν καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Σὺστημα φιλοσοφικῆς ἠθικῆς. Τόμος πρῶτος. Ἐκδόσις Βιβλιοπωλείου Πέτρου Δ. Καραθάκου. Πεσματζόγλου 38, Ἀθήνα, 1947. (Τύποις : Α. Α. Παπασπύρου — Λέκκα 23 — Στοὰ Σιμπούλου). 8ο, σελ. 358.

Ἐπὶ τῶν πρῶτων τῶν ἀπ' τοῦ συγγραμματος τοῦ σοφοῦ καθηγητῆ περιλαμβάνει τὰ κεφάλαια : Ἡ Φιλοσοφία καὶ ἡ ἔννοιός της, Ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ ἔννοιός της, Ἡ θεωρία τοῦ ἐξελισσόμενου, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ τεχνικὴ, Ἡ θεωρία τῆς ἡδονῆς καὶ ὁ εὐδαιμονισμὸς, Ὀντολογία καὶ ἀξιολογία.

— Ἐθνικὸν Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ὑπόμνημα,

υποβληθὲν ὑπὸ τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Σπυρίδωνος Α. Δοντά. Πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν Ἐρεῦνης τοῦ Ο.Η.Ε., ἐν Θεσσαλονίκῃ τῆ 3.3.1947. 8ο, σελ. 10. Χωρὶς ἐξώφυλλο.

Ἡ γνωστὴ συντριπτικὴ καταδίκη τῆς ἀνθεθνικῆς κομμουνιστικῆς ἀνταρσίας ἀπὸ τὸν πνευματικὸ, τὸν ἐπιστημονικὸ καὶ τὸν ἐπαγγελματικὸ κόσμον τῆς χώρας μας.

—Εμμ. Γ. Πρωτοψάλτη, ὑποδιευθυντοῦ τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ὁ Γεώργιος Χριστιανὸς Γκρόππιους καὶ ἡ δράσις αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι. Μελέτη ἱστορικῆ. Ἐναίσιμος ἐπὶ διδακτορία διατριβὴ ἐγκριθεῖσα ὑπὸ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις 1947. 8ο, σ. 102.

Βιογραφία τοῦ ἀρχαιολόγου, ἐμπορα, πρόξενου τῆς Γερμανίας καὶ θερμοῦ φιλέλληνα Γ. Γκρόππιους, τοῦ ἐξῆσε στὸν τόπον μας γύρω στὰ 1821 καὶ βοήθησε ἐξαιρετικὰ τὸν Ἀγῶνα.

—Γεωργ. Α. Τσουκαντᾶ. Πέστροφες. Ἀθήνα, 1947. (Τυπογραφεῖα Ἀνδρέου Ἀθ. Σιδέρη). 8ο, σελ. 54. Στις σελ. 5—6 πρόλογος τοῦ Γ. Ξ. Λογοθέτη.

Συλλογὴ ποῦ παρουσιάζει μιὰν ἐπιλογὴν ἀπ' τὰ λυρικά δείγματα μιᾶς εἰκοσάχρονης ποιητικῆς προσπάθειας. Ἀντιγράφω τίς δύο πρώτες στροφές ἀπ' τὴν «Προσευχή» :

ὦ Πλάστη μου, ἂν ὑπάρχης, Παντοδύναμε
προσεύχομαι ἀπ' τῆς σκέψης μου τὸ
(λίκνο
στὶς Ἀμαρτίες νὰ πλέω πλέον δὲ δύ-
(ναμαι
καὶ σὰν τὸν πληγωμένο κλαίω τὸν
(κύκνο.

Τὴν τρομερὴ μου ἀμφιβολία λῦσ' τη
(μου
καὶ μύρωσέ με μῦρα, θεῖο νάρδο,
τὴν πρώτη ἀκλόνητη ρίζωσέ πίστη
(μου

κάνεμε στὴ Θρησκεία Γίγα, Βάρδο.
—Γεωργίου Ἰσ. Γιαννάκη, Κατευθύνσεις πολιτισμῶν καὶ Παιδείας (Μελέτη). Χίος, Τυπογραφεῖον (Γ. Χαρακιάδης), 1947. 16ο, σελ. 2 χωρὶς ἀρίθμηση 15.

Χωρὶς σελίδα τίτλου ἢ βιβλιογραφία-ση ἀπ' τὸ ἐξώφυλλο.

—Γεωργίου Λουτσέτη, Δέσπω, τὸ λουλούδι ποῦ κλέβαν οἱ θεοί. Ἀθήνα, 1946. (Τυπογραφεῖο Κ. Ζερίγκα). 8ο, σελ. 115. Στὸ ἐξώφυλλο, ἔτος : 1947. Στις σελ. 7—8, πρόλογος τοῦ Φώτου Γιοφύλλη.

Λυρικὴ συλλογὴ μὲ στίχους ἀφιερωμένους στὸν πρόωρον χαμό τοῦ κοριτσιοῦ τοῦ ποιητῆ.

—Δανιὴλ Χ. Καφάρη. Νοερά φτερουγίσματα καὶ πόθοι ἀλυτρώτων Ἑλλήνων. Ἐν Καίρῳ. Τύποις Φωτός. 1947. 8ο, σελ. 180.

«Ἡ παρούσα ἐκδόσις», μάς λέγει ὁ συγγραφέας στὸ πρόλογό του, ποῦ «ἀποτελεῖται ἀπὸ διηγήματα, ἐντυπώσεις καὶ ἀναμνήσεις μου, ἀπὸ μακρυνὰ μου ταξείδια εἰς τὰς τέσσαρας Ἠπείρους, (...) ἔγινε κυρίως μὲ σκοπὸν ὅπως ἐξυμνηθῆται κατὰ τὸ δυνατόν τὴν ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἡσῶν Ἰμβροῦ καὶ Τενέδου».

—Δημητρίου Γ. Ἀργυροπούλου, Ἄλλος γιὰ τὸ Τσιρίουλο . . Ἠθογραφικὰ διηγήματα. Ἀθήνα, 1947. (Τυπογραφεῖα τῶν Φ. Κωνσταντινίδη — Κ. Μιχαλᾶ «Στοὰ Πεισματῶν ἀριθ. 10»). 8ο, σελ. 79.

Ἐντεκα σύντομα διηγήματα μὲ λαογραφικὸ ἐνδιαφέρον.

—Ἐλένη Α. Βοτσκού. Ἄρες μάρεις κουκουναρές, διηγήματα. 1944—1946. Κάιρο. (1947). (Τυπογραφεῖο Ἀνδρέα Μενικίδη). 16ο, σελ. 176.

Ἐξὼ διηγήματα : Ἐπιχείρησις, Ὀνειρον θευλλῶδους νυκτός, Ἐνενήντα χιλιόμετρα δρόμος, Στὴ στροφή, Οἱ μονόλογοι τῆς Ἰρλανδίας Ξαλάκη, «Ἄφετε τὰ παιδιά ἔρχεσθαι πρὸς με».

—Ἐρῖκκου Περρουᾶ. Πρὸς τὰ ὕψη. Ἀθήνα. (1947). 24ο, σελ. 78.

Διήγημα μεταφρασμένον ἀπ' τὰ γαλλικά.

—Ζ. Οἰκονόμου, Τὸ κάτω πᾶτωμα, δράμα σὲ δύο πράξεις καὶ πέντε εἰκόνες, Ἐκδόσεις Γκοβόστη. (Ἀθήνα 1947). 16ο, σελ. 62.

Θεατρικὸ ἔργο ποῦ οἱ διάλογοι τοῦ ξεχωρίζουνε γιὰ τὴ φιλοσοφί-

κή τους διάθεση.

—Ιωάννας Μπουκουβάλα 'Αναγνώστου. 'Απολύτρωση. 'Αθήνα, 1947. ('Εκδοση περιοδικού «Ρομάντσο»). 16ο, σελ. 204.

Μυθιστόρημα με θέμα τὸν ἠθικὸ καὶ ψυχικὸ ξεπεσμό τῆς κοινωνίας στὶς μαυρὲς μέρες τῆς σκλαβιάς καὶ τὴν πιθανότητα ἑνὸς καινούργιου ξαναγεννημοῦ ἀπ' τὴν κατανόηση τοῦ μεγάλου μυστικοῦ τῆς ζωῆς.

—'Ιω. Δ. Μουρέλλου. Τὸ ἡμερολόγιο ἑνὸς νεκροῦ λοχαγοῦ. 'Απ' τὴν ἐποποιία τῆς 'Αλβανίας. Τύπος «Μουρέλλ», 'Ηράκλειον — Κρήτης, 1947. 16ο, σελ. 222.

Τὸ φανταστικὸ ἡμερολόγιο ἑνὸς ἠρωϊκοῦ πολεμιστῆ στοῦ 'Αλβανικὸ μέτωπο, στηριγμένο σὲ προσωπικὸ τοῦ συγγραφέα θιώματα καὶ δονισμένο ἀπὸ θερμὴ πατριωτικὴ ἔξαρση.

—Κώστα Καλαντζῆ, 'Ο λ α ὀ ς τ ῆ ς Ρ α ν ῆ λ. 'Αθήνα, 1947. (Τυπώθηκε στοῦ Τυπογραφείου Γιάννη Βαθρέτου — Δημ. Μουσουλιώτη, ὁδὸς Νικηφόρου 12— 'Αθήνα). 8ο, σελ. 30.

'Ενα πολύστροφο ποίημα πού εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπ' τοὺς φριχτοὺς κατατρεγμοὺς τῶν 'Εβραίων στὴ Γερμανία καὶ στὶς κατεχόμενες χώρες καὶ πού γράφτηκε στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς μαζί με μιάν ὄδη (γιά τὸν Χίτλερ;) με τὸν τίτλο «'Ο Καταραμένος».

—'Α. Τασολάμπρου (=Φρ. Λαμπρίδη), 'Η Συμφιλίωση καὶ οἱ πνευματικοὶ ἡγέτες Ν. Καζαντζάκης, Α. Σικελιανός. 'Εκδοση 'Ελεούθερου Κράτους, 'Αθήνα 1947. 8ο, σελ. 68.

'Ο συγγραφέας ἐξετάζει ἐννοιολογικὰ τὸ ἔργο τοῦ Καζαντζάκη καὶ τοῦ Σικελιανοῦ, πού τοὺς ἀποκαλεῖ πνευματικούς μας ἡγέτες, γιὰ ν' ἀποδείξει πὼς κ' οἱ δυὸ δὲν ἔχουνε καμιά συνέπεια στὰ γραφίματά τους, πού σημαίνει πὼς δὲν πιστεύουνε στὴν πολιτικὴ «Συμφιλίωση» τοῦ λαοῦ, πού γιὰ τὸν συγγραφέα θά πεί «νά βάζωμε πάνω ἀπὸ τίς διαφορὲς μας (τίς κοινωνικὲς καὶ τίς πολιτικὲς) τὸ Σύνολο (τὸ 'Ελληνικὸ)» καὶ πού εἶναι ἀπόλυτα ἀπαραίτητη γιὰ τὴ σωτηρία

τοῦ τόπου μας καὶ τὴν ἐπιβίωση τοῦ λαοῦ μας.

—Λογοτεχνικὴ Βιβλιοθήκη. 9. Τατιάνας Γκρίτση Μελλιέξ, Πλατεῖα Θησείου. «Τὰ Νέα Βιβλία» Α. Ε. 'Αθήνα, 1947. 8ο, σελ. 76.

Νουβέλλα με θέμα τὴ θλιθερὴ ἱστορία ἑνὸς κοριτσαίου πού πέρασε τὴ λεγόχρονη ζωὴ του χωρὶς νὰ γνωρίσει γύρω του τὴν ἀγάπη.

—Μενέλαος Λουντέμης. Καληνύχτα ζωὴ... μυθιστόρημα. Οἱ Φίλοι τοῦ Βιβλίου. (Τυπώθηκε στοῦ Τυπογραφείου «Πυρός» Α. Ε. τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1946). 16ο, σελ. 162.

Νουβέλλα με θιώματα τοῦ συγγραφέα ἀπ' τὴ ζωὴ του στὴν Αἰδηψὸ καὶ στὴ Γιάλτρα.

—Μπάμπης Ν. Νίνας, 'Η δωδεκάτη ὁμιλία. Ποιήματα. Θεσσαλονίκη 1947. (Τυπογρ. Στουγιαννάκη Παπαυάρκου 46). 8ο, σελ. 47.

Συλλογὴ με τριάντα λυρικά ποιήματα, πού ἕνα τους εἶναι κ' «'Η δεκαετία» :

Μοῦφερες, φίλε μου κύριε Γκιάλη, τὸ χαρτί γιὰ τὴ δεκαετία.

Σ' εὐχαριστῶ.

Εἶναι πράγματι εὐχαρίστηση με-

(γάλη)

θὰ παίρνομε περισσότερο μισθὸ — διακόσιες δραχμὲς τὸ μῆνα ἀξάνεται ἡ μισθοδοσία.

'Εχομε, βλέπεις, στὴν ὑπηρεσία δέκα χρόνια συμπληρώσει, κύριε

(Γκιάλη!

Αὐξήσεις, ἐπίδοματα, προαγωγές... Εὐχαρίστηση, πραγματικὰ, μεγάλη. Πάει, πάει ἔφυγε ἡ δεκαετία!...

—Κ. Ν. Κωσταντινίδη, 'Η Ρόδος ἕνα τραγοῦδι. Δωδεκαησιακὴ προσφορά. 'Απὸ τὸ Ροδινὸ στὸν Αἶθωνα, 'Απὸ τὸν Αἶθωνα στὰ Βλυχά, 'Ιάλυσος — Φιλιέρημος, Λίγο μοσκολίβανο στὴ γενιά μου. Μὲ 42 εἰκόνες. 'Αλεξάνδρεια, 1947. 8ο, σελ. 132.

Μιά περιήγηση στὴ Ρόδο, πλουτισμένη με λαογραφικὲς κι ἀρχαιολογικὲς πληροφορίες καὶ δονισμένῃ ἀπ' τὴ μεγάλη τοῦ ξενητεμένου συγγραφέα νοσταλγία γιὰ τὸν τόπο του.

—Κωστὴ Λαζανᾶ, Ξαγρὺπνια,

ποιήματα. Ἀθήνα 1947. (Τυπώθηκε στο Ὑπογραφεῖο Γιάννη Βαβαρέτου — Δνυ. Μουσουλιώτη, ὁδὸς Νικηφόρου 12 — Ἀθήναι). 8ο, σελ. 63.

Ποιητικὴ συλλογὴ μὲ πενήντα πέντε λυρικά τραγούδια. Ἀντιγράφω τὸ «Ἀπρίλης» :

Στῶν δέντρων τὰ βαθύσκια καὶ
(πράσινα πεζούλια
λιγόθυμο τὸ σκίρτημα καὶ τὸ πουρ-
πούλισμα πουλιῶ,
λούζονται στα δακρυδόσταμα μιᾶς
(κρήνης τὰ ζουμπούλια
κι' ὄλα ντυθῆκανε τὸ φῶς, τὴ χά-
(ρη τοῦ Ἀπριλιοῦ.

—Μιχαὴλ Α. Καλογεροπούλου, Οἱ Πρῶσοι τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ μελέτη τοῦ... ἐθνικῆς ἰδίως ἀπόψεως, Μιχαὴλ Βολονάκης, Καθηγητῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἀθήναι 1946, 16ο, σελ. 31.

Μελέτη πού παρουσιάζει τὸ θάρβαρο καὶ δόλιο χαραχτήρα τῶν Βουλγάρων, πού καμαρώνουν ἀποκαλώντας τὸν ἑαυτό τους : Πρῶσοι τῆς Ἀνατολῆς.

—Νίκος Φωκάς. Ποίημα. Ἀθήνα, 47. (Τύποις «Ἐστίας» Ἰπποκράτους 13 — Ἀθήναι). 8ο, σελ. 14. Χωρὶς σελίδα τίτλου ἢ βιβλιογραφία ἀπ' τὸ χρωματιστὸ ξάφυλλο.

Πολύστροφο ὑπερρεαλιστικὸ ποίημα. Νὰ καὶ μιὰ του στροφῆ :

Χίλια ἀεροπλάνα ἀπάγουνε τὸ οὐ-
(ρανὸ
Ὅπου σπᾶνε τῶν γυναικῶν τὰ μάτια
κι' ἡ ὀδύνη στολισμένη
μισοδατομουριῆς
πτῶμα βουνοῦ
καιρὸς παπᾶ
ἢ θάλασσα
ἕνας λαὸς μὲ παραδόσεις.

—Ν. Κ. Κωνσταντοπούλου. «Τὰ Νικητήρια». Πατριωτικὸς ψαλμὸς εἰς τὴν 25)ετηρίδα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Σερρῶν (29 Ἰουνίου 1913). «Ἄν ἥρωες δοξάζωνται, τὸ θεῖον φιλεῖ τοὺς ὕμνους» Κάλβος. Ἀθήναι 1947. 8ο, σελ. 80.

Πολύστροφο ἐπικολυρικὸ ποίημα.

—Παναγιῆ Δ. Ζούβα. Ἐκκλησία κοινωνικὴ πρόνοια σελ. 30.

Μελέτη πού παρουσιάζει τὸ πῶς

ἀσκοῦσαν οἱ καλογέροι στὸ Βυζάντιο τὴν κοινωνικὴ πρόνοια.

Γ. Ι. ΦΟΥΣΑΡΑΣ

ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

ΑΓΓΛΙΑ :

Παρ' ὅλον ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ βιβλιογορά διανύει τώρα μιὰν περίοδο σχετικῆς ὑφέσεως, ἔχουν ἐκδοθῆ τοὺς τελευταίους μῆνες πολλὰ ἀξιόλογα νέα βιβλία, καὶ ἔχουν γίνεαι πολλές ἀνατυπώσεις γνωστῶν παλαιῶν ἐπιτυχιῶν. Πρωτεύουσα θέση ἀνάμεσα στὶς νέες ἐκδόσεις κατέχουν τὸ μυθιστόρημα κ' οἱ κοινωνικὲς μελέτες. Τὰ ἐνδιαφέροντα ὅμως τοῦ Ἀγγλικοῦ κοινοῦ καλύπτουν ὄλα τὰ θέματα καὶ ὄλα τὰ εἶδη τοῦ ἐντέχου λόγου, καὶ δὲν εἶναι λίγα τὰ καινούργια βιβλία πού ἀσχολοῦνται μὲ τὶς εἰκαστικὰς τέχνες, τὴ Μουσικὴ, τὴ Βιογραφία, τὴν Ἐπιστήμη, τὴ Θεοσοφία, τὰ ταξίδια, τὴν Ποίησι καὶ τὴν Πολιτικὴ.

Ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἐκδόσεις σημειώνουμε :

—Τοῦ Arthur Salter «Personality in Politics». Ὁ συγγραφέας «στέκει μὲ θαυμαστὴν ἰσορροπίαν ἀνάμεσα στὰ ὀμιχλώδη βάθη τῆς Μαρξιστικῆς διδασκαλίας, ὅτι ἡ προσωπικότης δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν, καὶ τὰ ἰλιγγιώδη ὕψη ἀπὸ τὰ ὅποια ὁ Καρλάυλ δ' ἀκήρυξε πῶς ἡ Ἱστορία δὲν εἶναι παρά ἡ Ἱστορία τῶν μεγάλων ἀνθρώπων πού τὴ δημιουργοῦν». Ὁ Sir Arthur Salter παρουσιάζει τὴν Ἱστορία μὲ ἕνα ποτάμι, τοῦ ὁποῖου «ὁ τελικὸς προορισμὸς εἶναι ὁ ὠκεανός, μὰ τοῦ ὁποῖου ἡ διεύθυνση γιὰ ἑκατοντάδες μίλια μπορεῖ νὰ μεταβληθῆ ἀπὸ ἕνα μόνο βράχο πού βρίσκεται σὲ μιὰν ἀποφασιστικὴ καμπή». Μέσα στὸ βιβλίον ὑπάρχουν θαυμάσιες σκιαγραφίες τοῦ H. G. Wells καὶ τοῦ Lord Keynes, τὸ πνεῦμα τῶν ὁποίων—κατὰ τὸ συγγραφέα—ἐπηρέασε πῶς βαθεῖα τὶς τύχες τοῦ κοινοῦ Ἀγγλοῦ ἀπὸ ὅσον τὶς ἐπηρέασαν προσωπικότητες πού συνδέονταν πῶς ἀμεσα μὲ τὴν πολιτικὴ.

—Τοῦ J. B. Priestley «Theatre Outlook», μιὰ σύντομη μελέτη, στὴν ὁποῖαν ὑποστηρίζει τὴν

κρατικοποίηση του 'Αγγλικού θεάτρου και την ίδρυση μιᾶς 'Εθνικῆς Θεατρικῆς Ὑπηρεσίας, πού νά ἀντιπροσωπεύει τὰ διάφορα συμφέροντα τοῦ θεατρικοῦ ἐπαγγέλματος, μέ ἀπόλυτην ἐξουσίαν ἀπάνω στά ἐνοικία, τὰ μερίσματα καί τίς γενικές συνθηκῆς τῆς ἐνοικίας ἐνός θεάτρου.

—Τοῦ Ἰδίου «Jenni Villiers», ἓνα μυθιστόρημα πού περιτρέφεται γύρω ἀπό τή ζωή τοῦ θεάτρου.

—Τοῦ Max Beloff «The Foreign Policy of Soviet Russia 1929—1941. Volume I 1929—1936». Ἐκδοσὴ ὑπό τὴν προστασία τοῦ Βασιλικοῦ Ἰνστιτούτου Διεθνῶν Ὑποθεσεων. Ὁ τόμος αὐτός μέ τίς 248 πυκνοτυπωμένες σελίδες του εἶναι ταμεῖον πληροφοριῶν. Ὁ κ. Beloff ἀποφεύγει τὰ σχόλια καί πραγματεύεται τὸ θέμα του μέ πολλή διάκριση καί χωρὶς ζωηροῦς χρωματισμοῦ. «Ἴσως», ἔγραψαν οἱ Times σχολιάζοντας τὸ βιβλίον τοῦ Beloff, «τὸ πρῶτό μάθημα γιὰ κείνους πού τρομοκρατήθηκαν ἀπὸ τὴν εἰσπρακτικὴν ἐπέκτασιν τῆς Σοβιετικῆς Ἐκτάσεως περιέχεται μέσα στὴν ὑπόμνηση τῆς ἀνώμαλης κατάστασης τῆς Ρωσσίας στὰ 1929. Ὑστερα ἀπὸ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον, ἡ δύναμις, πού εἶχεν ἐξασκήσει μίαν ἐξαιρετικὴν ἐπιρροήν ἀπάνω στὴν Εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν τοῦ 19ου αἰῶνα, θρέθηκεν ἐξῶ ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴν οἰκογενεῖαν. Ἄμεσες σχέσεις διατήρησε μόνον μὲ ἐλάχιστους γείτονές της, λίγα Εὐρωπαϊκὰ κράτη καί δυὸ μόνον ἀπὸ τίς ἐπικράτειας τοῦ νέου κόσμου. Δὲν ἦταν κἀν μέλος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν. Στὰ 1929 οἱ σχέσεις της μέ τὴ Μ. Βρετανία ἐπιδεινώθηκαν. Ἡ μομφή γιὰ τὴν ἀπομόνωσιν αὐτῆς τῆς Ρωσσίας πρέπει νά κατανεμηθῆι ἐξ ἴσου καί στὰ δυὸ μέρη. Ἀπὸ τότε ὁμως ἡ ἀνωμαλία στίς σχέσεις τῶν Δυνάμεων διατηρήθηκε».

—Τοῦ J. B. S. Haldane «A Banned Broadcast and other Essays», βιβλίον πού προκάλυψε σοβαρὰ συζητήσεις κί ἀντιγνώμεις. Οἱ Times σχολιάζοντας τὰ δοκίμια αὐτὰ τοῦ Haldane παρατηροῦν μεταξὺ ἄλλων ὅτι εἶναι ἓνα βιβλίον ὅπου «ἓνας ἀπὸ τοὺς πρὸ ἱκανοῦς ἐπιστήμονες» αὐτῆς τῆς

γενιάς ἐπισκιάζει τὰ ἐπιστημονικά του ἐφόδια μπαίνοντας σὲ ἐπικίνδυνη πολιτικὴ περιοχὴ».

—Τοῦ William Boyd ἡ τετάρτη ἐκδοσὴ τοῦ «The History of Western Education», πού περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀγωγῆς ἀπὸ τίς πρώτες ριψοκίνδυνες παιδαγωγικὰς ἐξορμήσεις τῶν Ἑλλήνων μέχρι τῆς ἐπιστημονικῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ 20ου αἰῶνα.

—Τοῦ Philip Toynbee «Tea with Mrs Goodman», μυθιστόρημα, πού ἀποτελεῖ μίαν τομηρὴν προσπάθειαν ἀνανέωσης τῶν τεχνικῶν μέσων τοῦ πεζοῦ λόγου μέ στοιχεῖα ποιητικά. «Ὁ κ. Toynbee» γράφει τὸ Φιλολογικὸν Παράρτημα τῶν Times «κατέχει περιγραφικὰ προσόντα, τὰ ὅποια ἡ σκόπιμη ἀποφυγὴ τῆς συμβατικῆς φιλολογικῆς πειθαρχίας τείνει νά τοῦ ἐπισκιάσει. Στὸ μυθιστόρημα του διακρίνονται καθαρὰ σύγχρονες ἐπιδράσεις καί ἰδιαίτερα ἡ ἐπίδρασις τοῦ T. S. Eliot».

—Τοῦ καθηγητῆ R. C. Lodge «Plato's Theory of Education», ἓνα βιβλίον γραμμένον κυρίως γιὰ σπουδαστὰς καί ὁσους ἐνδιαφέρονται ἰδιαίτερα γιὰ τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν.

—Τῆς Phyllis Bottome «Search for a Soul», βιογραφικὸν σχεδίασμα, ὅπου ἡ συγγραφεὺς πραγματεύεται τὴν ἱστορίαν τῶν νεανικῶν ἐτῶν της, μέχρι τῆς ἐποχῆς πού ἐξέδωσε τὸ πρῶτον βιβλίον της.

—Τοῦ C. P. Snow «The Light and the Dark», χρονικὸ τῆς σύγχρονης ζωῆς, γραμμένον σὲ πρῶτον πρόσωπον, μέ ἥρωα ἓνα πανεπιστημιακὸν τύπον τοῦ Cambridge, ὁ ὁποῖος στὰ 1933 ἀπ' ὅπου ἀρχίζει ἡ διήγησις τοῦ βιβλίου) ἦταν 29 χρονῶν. Τὸ «Light and the dark» δίδει μίαν παραστατικὴν περιγραφὴν τῆς Ἀγγλικῆς Πανεπιστημιακῆς ζωῆς.

—Τοῦ Ernest Newman ὁ τέτατος καί τελευταῖος τόμος τῆς βιογραφίας τοῦ Richard Wagner πού περιλαμβάνει τὴ ζωὴν τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ ἀπὸ τὸ 1866-1883.

—Τοῦ Lionello Venturi «Modern Painters», στὸ ὅποιον ἀναλύει καί κρίνει τὸ ἔργο ὀκτῶ ζωγράφων τῶν Coxa, Constable, David, Ingres,

Delacroix, Corot Daumier και Courbet

—Τοῦ Gordon Sewell «Europe's Fate», ἓνα βιβλίο πού πραγματεύεται τὸ θέμα μιᾶς Ὀμοσπονδιακῆς Εὐρώπης. Ὁ συγγραφέας ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ἀποψη ὅτι ἡ Εὐρώπη ἀποτελεῖ μίαν πολιτιστικὴν ἐνότητα, γιὰ νὰ καταλήξει στὸ συμπέρασμα ὅτι θάπρεπε στὸ μέλλον νὰ ἀποτελέσει ὀμοσπονδία. «Ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴ δημιουργία ἐνὸς ἐνιαίου κράτους», γράφει τὸ Φιλολ. Παράρτημα τῶν «Times», ἀνασκοπώντας τὸ βιβλίο τοῦ Sewell, «ὑπῆρξε μιά διαλείπουσα ἀπαιτησιὶς τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης διὰ μέσου τῆς ἱστορίας, καὶ συνήθως δημιουργεῖται εἴτε ἀπὸ τὸ φόβο ἐνὸς πολιτικοῦ κινδύνου πού ἀπειλεῖ ὅλους τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς ἐξ ἴσου καὶ ἀπαιτεῖ μίαν αἰφνίδια συγκέντρωσι προσπάθειας, εἴτε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν μιᾶς εἰδικῆς κυβέρνησης νὰ διεγείρει καὶ νὰ ἐκμεταλλεῖται τὸ κοσμοπολιτικὸ συναίσθημα, ὡς ἓνα μέσο ἐθνικῆς κατάρτησης.

—Τοῦ W. P. Cresson «James Monroe», ὅπου ἐξετάζεται ἀπὸ μίαν ὀλοτέλα καινούργια σκοπιὰ ἢ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Monroe, ὁ ὁποῖος—παρ' ὅλον ὅτι ἐξελέγη δὺς φορές Κυβερνήτης τῆς Βιργινίας, Ὑπουργὸς τῶν ἔξωτερικῶν, Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, Πρεσβευτὴς στὴ Γαλλία, καὶ εἰδικὸς διπλωματικὸς ἀπεσταλμένος στὴ Γαλλία, τὴν Ἀγγλία καὶ τὴν Ἰσπανία καὶ παρ' ὅλον ὅτι ἐξελέγη δὺς φορές Πρόεδρος τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, τὸ δὲ ὄνομα του συνδέθηκε μὲ τὸ βασικὸ δόγμα τῆς ἔξωτερικῆς Ἀμερικανικῆς Πολιτικῆς—ὑπῆρξε κατὰ τὸν W. P. Cresson μιά ζοφερὴ φυσιογνωμία. Ὁ συγγραφέας πιστεῖ ὅτι τὴ φήμη του τὴ χρᾶσά μᾶλλον στὴν εὖνοια τοῦ Jefferson καὶ τοῦ Madison ἦταν τρόπον τινὰ ὁ Λέπιδος τῆς Βιργινικῆς τριανδρίας καὶ ἡ ὑπεροφημία δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξει ζωηρὸν ἐνδιαφέρον γι' αὐτόν.

—Τοῦ Frances Lobb «The Strangers», μυθιστόρημα ὅπου ἐξετάζεται εὐφύστατα ἢ περιπλεγμένη λειτουργία τῶν ἀνθρωπίνων ἐνστίκτων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου.

—Τοῦ D. L. Murray «Leading Lad», ἓνα μυθιστόρημα ὅπου ὁ

συγγραφέας πραγματεύεται τὴ ζωὴ μιᾶς ομάδας ἠθοποιῶν, συνθετῶν, διασαρχῶν, σκηνοθετῶν καὶ δημοσιογράφων, ἐνὸς κόσμου πού δὲν μπορεῖ ποτε νὰ συνέλθῃ παρὰ τῆς ἠθικῆς ἀπογοητεύσεως καὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστροφῆς του.

—Τοῦ John Masefield «Badon Parchments», μιά νέα νουβέλλα τοῦ θαυματοποιῆ, ποιητῆ, τοποθετημένη μέσα σὲ μιά συγκρατημένη ποιητικὴν ἀτμόσφαιρα.

—Τοῦ Rhys Davies «The Dark Daughters», ἓνα πλούσιο διήγημα γραμμένο μὲ ἐξαιρετικὸ γούστο σὲ ὕφος ἀνθρώπινο.

—Τοῦ Emil Ludwig «Bolivar», ἱστορικὴ βιογραφία τοῦ διάσημου Νοτιοαμερικανοῦ στρατιωτικοῦ καὶ πολιτικοῦ, γραμμένη μὲ τὴ συνεργασίαν τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἱστορίας τῆς Βενεζουέλας.

—Τοῦ James Jeans «The Growth of Physical Science» Τὸ ἔργο εἶχε συμπληρωθῆ λίγο πρὶν ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ διάσημου Ἀγγλοῦ φυσικοῦ καὶ ἀστρονόμου, τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1946. «Ἀντιμετωπίζουμε τὸ μέλλον ἀβοήθητοι», γράφει, «ἐνῶ ὁ ὕλικὸς πολιτισμὸς μας μᾶς μεταφέρει μὲ ἐπικίνδυνον ταχύτητα πρὸς ἓνα τέλος, τὸ ὁποῖον κανένας δὲ μπορεῖ νὰ προβλέψῃ ἢ νὰ φανταστῇ. Καὶ ἡ ταχύτης διαρκῶς αὐξάνει. Τὰ τελευταῖα ἑκατὸ χρόνια ἔχουν δεῖ πεισισσότερες ἀλλαγῆς παρὰ τὰ χίλια χρόνια τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, περισσότερες παρὰ ἑκατὸ χιλιάδες χρόνια τῆς λιθίνης ἐποχῆς. Αὐτὴ ἡ μεταβολὴ συντελέστηκε ἐν μέρει ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν, πού μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἀτμοῦ, τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ τῆς βενζίνης, καὶ τῆς βιομηχανίας πού δημιούργησαν, ἐπηρεάζουν τώρα σχεδὸν κάθε λεπτὸ τῆς ὑπαρχῆς μας. Ἡ χρησιμοποίησίν τους στὴν ἰατρικὴ καὶ τὴ χειρουργικὴ μπορεῖ νὰ σώσῃ τὴ ζωὴ μας. Ἡ χρησιμοποίησίν τους στὸν πόλεμον μπορεῖ νὰ μᾶς οδηγήσῃ στὴν ὀλοκλήρωτικὴν καταστροφὴν. Στὴν πρὸ ἀφηρημένην μορφήν ἔχουν ἐπηρεάσει σημαντικὰ τὴ φιλοσοφίαν μας, τὴ θρησκείαν μας καὶ τὴν γε-

νικήν αντίληψη τῆς ζωῆς».

—Τοῦ William Godman «East and my Cradles». Δεύτερη ἔκδοση τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων τοῦ συγγραφέα σὸ East End τοῦ Λονδίνου.

—Τοῦ T. S. Eliot «Milton». Δοκίμιο τοῦ διδάσμου Ἁγγλοῦ ποιητῆ γιὰ τὸ βάρδο τοῦ «Χαμένου Παράδεισου».

—Τοῦ Norman H. Baynes «The Thought-World of East Rome». μιά διάλεξη μὲ θέμα τῆ διείσδυση στὴν οὐσία τῆς Βυζαντινῆς σκέψης μέσα ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν ἀλληλουχία τῶν γεγονότων.

—Τοῦ A. R. Burn «Alexander the Great and the Hellenistic Empire». Λεπτομερὴς βιογραφία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, πρὸ ἀποδίδει τὶς στρατιωτικὰς ἐπιτυχίας του ὄχι μονάχα στὰ πλεονεκτήματα τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ Φιλίππου καὶ τὰ μειονεκτήματα τῶν γειτονικῶν κρατῶν, ἀλλὰ καὶ στὶς ἔμφυτες πνευματικὰς του ἰκανότητες καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν σωματικὴν του διάπλαση. Ἡ βιογραφία πραγματεύεται τὴν ἀνύψωση καὶ τὴν πώση τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴ φιλοσοφικὴ ἔκδοχή τῆς ἐπίδρασης τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου πάνω στὴν ἐξέλιξη τῆς παγκόσμιας ἱστορίας.

ΑΜΕΡΙΚΗ

—Τοῦ John Steinbeck «The Wayward Bus» μυθιστόρημα μὲ θέμα τὴ συναισθηματικὴ, κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ στειρότητα μιᾶς ομάδας ἀνθρώπων, πρὸ τυχαῖα θρέθησαν μαζί σ' ἓνα μικρὸ ἐστιατόριο ἐνὸς μακρινοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τῆς Καλλιφόρνιας.

—Ἀναφέρουμε ἀκόμη τὰ θεατρικὰ ἔργα τῶν: Ο' Νήλ «Ὁ παγοπώλης ἔρχεται», Ἄντερσον «Ἰωάννα τῆς Λοραίνης» (πρὸ ἢ παράστασή του πῆρε πανηγυρικὸν χαρακτῆρα στὴν Ἀθήνα), καὶ τῆς Λίλιαν Χέλμαν «Κάπου σὸ δάσος».

Μὲ τὴν Πνευματικὴν ζωὴ τῆς Ἀμερικῆς θὰ ἀσχοληθῶμε ἐκτενέστερα στὰ ἐπόμενα τεύχη μας.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ Κ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Ἀπὸ τὶς περισσότερες Κυπριακὰς ἐφημερίδες εἶναι αἰσθητὴ ἡ ἔλλειψη οἰασθήποτε φιλολογικῆς συνεργασίας. Ὁ καθημερινὸς τύπος θὰ μπορούσε νὰ ἀναζωογονῆσει τὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα τῶν ἀναγνωστῶν του μὲ τὴν καθιέρωση τακτικῆς φιλολογικῆς στήλης.

Ἐνδιαφέροντα ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως ὑπῆρξαν:

—Στὴν «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ»: «Τὸ ἄστρο τῆς Βηθλεέμ» (25 Δεκ.), Χριστουγεννιάτικὸν ἄρθρον τοῦ κ. Νίκου Κρανιδιώτη.—«Πτερόντα Δῶρα» (1 Ἰαν.), ἀνέκδοτο πρωτοχρονιάτικὸν διήγημα τοῦ Ἀλ. Παπαδιαμάντη.—«Ἡ ὕδρευσις τῆς Λάρνακος» (20 Ἰαν.) τοῦ κ. Ν. Γ. Κυριαζή.—«Ἡ Βασίλισσα τῆς Κύπρου Ἑλένη Παλαιολογίνα» (3 Φεβρ.), ἱστορικὸν ἄρθρον τοῦ καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γ. Παπαδοπούλου.

—Στὸ Χριστουγεννιάτικὸν τεύχος τῆς «ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΣ» δημοσιεῦνται ἀνάμεσα σὲ ἄλλα: τοῦ Κ. Λαβίθη «Ὁ λόχος τῶν ἀπατημένων», στρατιωτικὸν εὐθυμογράφημα. Τοῦ Κ. Στυλιανοῦ: «Πρωτοχρονιά στὴν Κύπρον πρὶν 550 χρόνια», ἱστορικὸν ἀφήγημα γύρω ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Γάλλου ἡγεμόνα Orient d' Ogier στὴν Κύπρον τὸ 1396.—Τοῦ Νίκου Κρανιδιώτη: «Γλῶσσα καὶ Γραφὴ τῶν Ἀρχαίων Κυπρίων», τὸ πρῶτον μέρος ἱστορικῆς μελέτης γύρω ἀπὸ τὴν Κυπρομυκηναϊκὴν γραφὴν. Τοῦ Κ. Ν. Βασιλειάδη «Τὸ Σταυροβοῦνι» κ.τ.λ.

—Ἀπὸ τὸ τεύχος Ἰανουαρίου τοῦ ἰδιοῦ περιοδικοῦ σημειώνουμε: Διεξοδικὴ κριτικὴ γιὰ Λευτέρη Γιαννίδη γιὰ τὴ Β' ἔκθεσι Ζωγραφικῆς τοῦ Ὁμίλου Φιλολόγων.—Διήγημα τοῦ κ. Κ. Λαβίθη.—Μελέτη τοῦ Νίκου Κρανιδιώτη γιὰ τὸ Συλλαβονογραφικὸν Κυπριακὸν Ἀλφάβητον.—Ἱστορικὸν σημείωμα τοῦ Κωστάκη Στυλιανοῦ γιὰ τὴν ἐπωνυμίαν τῆς Κύπρου «Ὀφιοῦσα».—Μελέτη τοῦ Κ. Ν. Βασιλειάδη γιὰ τὸ Χριστιανισμὸν στὴν Κύπρον.—Σημείωμα τοῦ Γ. Σκούλλου γιὰ τὴν Φιλολογίαν, τὸν

Τύπο και τὸ Θέατρο ἔναντι τῆς ἐγκληματικότητος» κ.τ.λ.

— Ἀπὸ τὸν «ΑΩΓΝΙΣΤΗ» τῆς 20ῆς Ἰανουαρίου σημειώσαμε : Κριτική τοῦ Πέτρου Μάγνη γιὰ τὸν «Αὐλὸ καὶ Βάρβιτο» τοῦ Ξάνθου Λυσιώτη, σημειώματα τοῦ Π. Μπίστη γιὰ τοὺς «Τρεῖς Κυπρίους Τιτάνες» τοῦ Ἀμφ. Παναγίδη καὶ τὸ «Φῶς εἰς τὸ σκότος τῆς Κατοχῆς» τοῦ Ν. Ἀντωνέκα κ.τ.λ.

— Στὸ ἴδιο περιοδικὸ τῆς 31ης Ἰανουαρίου: Παιδικές ἀναμνήσεις τοῦ Ἡλία Βενέζη, «Ἡ θάλασσα καὶ ἡ Ποίησός μας» τοῦ Ἀνδρέα Καραντήνη, μῆνυμα τοῦ καθηγητῆ Θ. Βορέα «Πρὸς τὸν ἀπόδημον καὶ ἀλύτρωτον Ἑλληνισμόν» κ.τ.λ.

— Στὸν «ΑΓΩΝΙΣΤΗ» τῆς 15ης Φεβρουαρίου 1948 σημειώματα τῆς διευθύνσεως γιὰ τὸ «καθῆκον τῶν Πνευματικῶν ἡγετῶν τῆς Ἑλλάδος», τὸ Γκάντι, «τὸ θεὸ τῆς Εἰρήνης», ἡ διάλεξι τοῦ κ. Ν. Βοσταντζή «Τὸ ἰδεῶδες τῆς Ἀγωγῆς κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας» κ.λ.π.

— Στὸ τεύχος Φεβρουαρίου 1948 τοῦ «ΜΗΝΙΑΙΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ ΤΟΥ ΕΚΔΡΟΜΙΚΟΥ», τὸ ὁποῖον διευθύνει ὁ κ. Λοῖζος Μ. Κυθραιώτης, ἐνδιαφέροντα φυσιολατρικά καὶ ἐκδρομικά σημειώματα τῆς διευθύνσεως, τοῦ Δρος Θ. Ὑψαρίδου, τοῦ Δρος Χ. Τυμβίου, τοῦ Κ. Λαβίθη καὶ ἄλλων.

— Στις «ΜΟΡΦΕΣ» τῆς Θεσσαλονίκης ἄρθρο τοῦ Κ. Δ. Γεωργούλη γιὰ τὸν «Ὑπαρξιακὸν Ρεαλισμὸ» καὶ ἐνδιαφέροντα διηγήματα, ποιήματα καὶ κριτικά σημειώματα Μακεδόνων λογοτεχνῶν.

— Στὴν «ΑΓΓΛΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ» τοῦ Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου: Ὁ Ἄγγελος Σικελιανὸς γράφει γιὰ τὴν «Ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Πίνδαρου». Ὁ Σ. ἀντιμετωπίζει τὸν Πίνδαρο ὡς ἓνα «θετικὸ Ἐκπαιδευτὴ ὄλων τῶν αἰῶνων καὶ τῶν τόπων» καὶ παίρνει ἀφορμὴ νὰ καθορίσει τὶς Ἔννοιες τῆς Ποίησης καὶ τοῦ Ποιητῆ ὡς «ἀνώτατες ρυθμιστρίες τῆς καθολικῆς, πνευματικῆς, κοινωνικῆς καὶ ψυχικῆς ἐκπαίδευσης τῶν λαῶν». «Γιατὶ ἡ Ποίησις εἶναι ἡ μόνη ἀπόλυτα συνθετικὴ Ἰδέα ὁποῦ ἐπάνω ἀπ' τὶς θρησκείας, ἐπά-

νω ἀπ' τὶς φιλοσοφίες, ἐπάνω ἀπ' τὴν πολιτικὴν, ἐπάνω ἀπὸ τὶς ἐπιστήμες προχωρεῖ ὡς ἄστρο μὲς στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος, ἀνοίγοντας μὲ τὸ οὐσιῶδες φῶς τῆς, τοὺς τεράστιους κύκλους ὀριζόντων ὀλοένα πλέον ἐκτεταμένων. Καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς ἀρχινᾷ ἀπὸ κεῖ ὅπου τὰ δόγματα τελειώνουν, ὅπου οἱ φιλοσοφίες κλονίζονται, ὅπου ἡ πολιτικὴ ψάχνει ὀλοένα μὲ τὶς ἀτονες κεραίες τῆς γιὰ νὰ συλλάβει μάταια τὴ θαυτέτερην ἀνθρώπινη καὶ ἱστορικὴ πραγματικότητα, μὲ ἄλλα λόγια ἀρχινᾷ πέρα ἀπ' τὰ σύνορα, ὅπου οἱ θρησκείες, οἱ φιλοσοφίες καὶ ἡ πολιτικὴ ἐχαράξανε ἢ χαράζοντε ὀλοένα, γιὰ νὰ ἐξοικονομήσουνε μὲ τὸ πιὸ γλιίστρο νόμισμα τὴν τραγικὴ συντήρησι τῶν Ἀξιών ἑνὸς ἀπόλυτου μὲν ὀπλευρου καὶ γενικὰ συμβατικοῦ ὧς τὰ σήμερα πολιτισμοῦ.». — Ὁ Rex Warner κἀνοντας «Εἰσαγωγὴ στὸ ἔργο τοῦ Σεφέρη» γράφει: «Ἐνας ἀπὸ τοὺς λόγους ποὺ κάνουν τὸ Γ. Σεφέρη νὰ ξεχωρίζει σήμερα, εἶναι ἡ συνειδησι ποὺ πάντα ἔχει γιὰ τὸ βάθος καὶ γιὰ τὴν ποικιλομορφία τῆς παράδοσός του. Ἔχει ἐπίσης συνειδησι ὅτι στὴν Ἑλληνικὴ παράδοσι ἀρχίζει τώρα νὰ ἐνσωματῶνεται μιὰ ἄλλη παράδοσι, ἡ παράδοσι τῆς ὑπόλοιπης Εὐρώπης ποὺ, ὅσο κι' ἂν κρατᾷ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας, ἀναπτύχθηκε πάνω σὲ διαφορετικὲς γραμμές.». — Ὁ Ε. Π. Παπανοῦτσος συνεχίζοντας τὴ μελέτη του νιὰ τὸ «Διδακτικὸ Καθάφη» βρῖσκει ὁμοιότητες μεταξύ Gide-Καθάφη καὶ μεταξύ ἄλλων παρατηρεῖ: «Οἱ κριτικοὶ ἐβείξαν τὴ διάθεσι νὰ ἐρμηνεύσουν τὴ βιοθεωρία τοῦ Καθάφη ὡς ἡττοπάθεια-ἡττοπάθεια ἑνὸς ἀποτυχημένου. Τόνισαν τὴν κεντρικὴ θέσι ποὺ ἔχει μέσα στὸ ἔργο του τὸ αἶσθημα τῆς ἀποτυχίας» καὶ ψυχαναλυτικὰ δοκίμασαν νὰ τὸ ἐξηγήσουν μὲ τὸ ἀντικρινὸ σύμπλεγμα τῆς κατωτερότητας. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ πολὺ συχνὰ λησμονεῖται σὲ τέτοιες περιπτώσεις εἶναι ὅτι ἐδῶ, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ ποιήσι, δὲν ἐνδιαφέρει ἡ ἀτομικὴ περιπέτεια «Καθάφης», ἀλλὰ τὸ εἶδος, ἡ ποιότητα τῶν συγκινήσεων

πού άποπνέει τό έργο του. Αυτό τό ιδιαίτερο συγκινησιακό άρωμα καλείται νά προσδιορίσει, νά κατατάξει και νά έκτιμήσει ό κριτικός, αφήνοντας τά «άποκάτω» στους γιατρούς και στους περιεργούς».

—Στή «ΝΕΑΝ ΕΣΤΙΑ» τής 1ης και 15ης Ίανουαρίου πλούσια και έκλεκτή συνεργασία: Ποιήματα τών Γ. Βαφοπούλου, Μ. Καραγάτση, Τέλλου "Άγρα, Λουίζας Λαμπέ (μετάφραση και εισαγωγικό σημείωμα Κούλη Άλέπη), Δημ. Παπακωνσταντίνου και Θεοδ. Ξύδη, τεχνοκριτικά σημειώματα του Δ. Ε. Έυαγγελίδη, τακτική παρακολούθηση του Θεάτρου από τόν "Άλκη Θρόλο, Μουσική κριτική τής Αύρας Θεοδωροπούλου, Έπιθεώρηση του Κινηματογράφου από τόν Γ. Μακρή, Κριτική του Βιβλίου από τούς κ.κ. Γιάννη Χατζίνη, Σ. Κουγέα, Ν. Βέη, Κλ. Παράσχο, Τάσον Άθανασιάδη, Αιμ. Χουρμούζιο, παρακολούθηση τής Ξένης Πνευματικής ζωής από τό Γιώργο Πράτικο, συνέχεια του Ιστορήματος του Γιάννη Βλαχογιάννη ό «Καραϊσκάκης» διηγήματα τών Κώστα Ούρανη, Θανάση Πετσόλη, Aldus Huxley μετάφραση Δ. Σταύρου], Jur Jersy Slep [μετάφραση του Μ. "Άχολου] 'Ηλ. Βενέζη και πολύ ένδιαφέροντα σημειώματα και μελέτες, από τις όποιες σνολιάζουμε τις έξής:—Του διεθυντή τής «Ν. Έστίας» Πέτρου Χάρη έπαινετικό σημείωμα για τό 'Ελληνικό παιδικό βιβλίο του 1947: «Μερικοί πνευματικοί μας άνθρωποι», γράφει «άγάπησαν πολύ, άγάπησαν βαθιά και άπέρितτα, δηλαδή χωρίς προγραμματικές δηλώσεις και τυμπανοκρουσίες, άγάπησαν ό τι είναι χαρά κ' έλπίδα ζωής, άγάπησαν τό παιδί, τό καημένο τό έλληνόπουλο πού τόσο λίγο τό πρόσεξαν, τόσο λίγο τό ένιωσαν και τόσο λίγο τό βοήθησαν όσοι είχαν χρέος νά οργανώσουν και τό παιχνίδι του και τό σχολείο του, έφεραν την άγάπη τους μέσα στο πρόγραμμα έργασίας καλών έκδοτικών οίκων, έμόχθησαν μήνες πολλούς κ' έπιτέλους, τις παραμονές τής Πρωτοχρονιάς, έκαμαν τό άκριβό τους δώρο: άπλωσαν στα

τραπέζια τών βιβλιοπωλείων τά βιβλία πού είχαν γράψει για τά παιδιά, τά βιβλία πού είχαν εικονογραφήσει για τά παιδιά, τά βιβλία πού είχαν δέσει για τά παιδιά».—Του κ. Αιμ. Χουρμούζιου «'Ηθικός Άπόλογος», ένδιαφέρουσα μελέτη, όπου έξετάζονται οι εύθυνες τών πνευματικών ανθρώπων άπέναντι στή σημερινή κακοδαιμονία τής ανθρωπότητας, και τό πρόβλημα τής ατομικής και κοινωνικής έλευθερίας. 'Ο κ. Χουρμούζιος άνασκοπώντας τά πνευματικά ένδιαφέροντα του μεσοπολέμου γράφει: «Στά είκοσι έφιαλτικά χρόνια πού θεμέλιωσαν τό γεφύρι προς τόν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ό μέσος άνθρωπος τής Ευρώπης στάθηκε τρομαχτικά και άπελπιστικά άμαθής. Έμαθε πώς νά γυμνάξει την άίσθησή του στα κινήματα τών έκκεντρικών τής Τέχνης και παραμέλησε τό αίτημα τής όμαδικής ψυχής. Παραμελώντας το, πέρασε από δίπλα στο καθολικό αίτημα τών καιρών φορώντας στα μάτια τόν έπίδεσμο τής αυτάρεσκης άπομόνωσης. Έκυψε μέσα του για ν' άνασούρη μέσ' άπ' τά βάζη του ύποσυνειδητου τις χαμένες ροπές, τις σαπασμένες φωνές, περιήφανος γιατί μπρούσε νά πλουτίση την κλίμακα τών ήχων μέ πρωτάκουστους φθόγγους και χωρίς νά τό περιμένει κλειστήκε όρμητικά μέσα στα τείχη τής ύπαρξής του. Χρυσούθρας θαμπωμένος από τό πλούσιο κοίτασμα, ζήτησε ν' άντλήση ό τι πρόσφερε ή φλέβα του άτομικού όνειρου, άδιαφορώντας για ό τι μπορούσε νά γίνη πολύτιμος κρίκος για τόν μεγάλο σύνδεσμο τών ανθρώπων». Προχωρώντας ό κ. Χουρμούζιος καταδικάζει τό σοφρεαλισμό «την έρμητικήν αυτή συνομιλία του καλλιτέχνη μέ την ατομικήν ιδιοφυία» και έπιζητεί την έπιστροφή προς ό τι προέρχεται από την όμαδική συνείδηση, προς ό τι μπορεί «λογικά ν' άποδειχτή, νά έρμηνευτή, νά γίνη ένας πυρήνας κοινής κατάφασης». Θεωρεί τούς πνευματικούς ανθρώπους υπεύθυνους για τό σημερινή άγωνία τής ανθρωπότητας, προβαίνει δε στή διαπίστωση: «'Οτι ό ύπερτροφικός άτομι-

κισμός, πού περιώρισε την άκτινοβολία του δημιουργικού στοχασμού σε κλειστούς κύκλους κ' έμποδισε από άριστοκρατικό έγωκεντρισμό τή διάχυση και την κοινωνικοποίηση τής τέχνης, στάθηκε τό ένοχο δμόζυγο τής πολιτικής και οικονομικής εκείνης αϋτάρκειας πού στέρησε όλόκληρα έθνικά σύνολα από τή γόνιμη έπικοινωνία με τούς άλλους λαούς, ώξυνε τούς έγωϊσμούς, εϋνόησε τά παλιά μίση και προετοίμασε τή δεύτερη παγκόσμια σύγκρουση». Τόν άπομονωτισμόν αυτό του πνεύματος τόν άποδίδει στην ιδεολογικήν άπιστία, ή όποία προέκυψε από τό ψεύσιμα τών ιδανικών και τών υποσχέσεων πού έδιναν πριν από κάθε πόλεμο οί υπεύθυνοι. Έξετάζει κατόπιν τήν κρίση τής έλευθερίας στο διάστημα του μεσοπολέμου, τήν όποίαν ταυτίζει με τήν κρίση τής άτομικής συνείδησης, τήν κρίση τής ήθικής προσωπικότητας του άτόμου. Περαιτέρω καθορίζει τήν έννοια τής άτομικής και τής κοινωνικής έλευθερίας και συνάγει ότι «ή άτομική έλευθερία προϋποθέτει, δέν δημιουργεί τήν κοινωνική έλευθερία». Η αντίδραση στην έπιβολή τών ολοκληρωτικών καθεστώτων «θα έπρεπε να είχε προέλθει από τήν πνευματικήν ήγεσία». Πνευματική δμως ήγεσία δέν υπήρχε στην έποχή του μεσοπολέμου, λόγω άκριβώς του άπομονωτικού, άτομικιστικού χαρακτήρα τής μεσοπολεμικής λογοτεχνίας. Σήμερα όμως οί άνθρωποι «άρχίζουν να διαπιστώνουν πώς ή προσωπική τους μοίρα είναι συνυφασμένη με τή μοίρα τής όλότητας».—Του κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου δοκίμιο γραμμένο άπ' άφορμή τής έξης φράσης του καθηγητή Χάρλου Σάπλεϋ: «ή ολοκληρωτική τυποποίηση θα σκοτώσει τήν ανθρώπινητά από πλήξη» 'Ο κ. Παναγιωτόπουλος παρατηρεί ότι «'Ο τεχνικός πολιτισμός τήν αντιμεχεται τή ζωή τήν προσωπική, τήν κομματιάζει και τήν άφανίζει. (Δέν τό λέω αυτό μήτε για κατηγορία μήτε για έπαινο. Μιά διαπίστωση κάνω). Καταχτώντας τόν πολιτισμό, πού κυριότατα πάει να

γίνει άνεση βιοτική και κοινωνία πυκνή με τή λοιπή ανθρωπότητα, ελαττώνουμε όλόενα και περισσότερο τό πεδίο τής προσωπικής ζωής.... Οί πολιτίτες γέμισαν πιά συλλογισμένους ανθρώπους. Μά ό έσωτερικός μας χώρος μένει πάντα πολύμορφος, ένας χώρος αδιάκοπης αλλαγής. Δέν είμαστε μονάχα από τούς άλλους διαφορετικοί. Ξαλλάζουμε και μέσα στον έαυτό μας Πονούμε, ποθούμε, άδημονούμε, άγαναχτούμε. Μετουσιώνουμε τό περιστατικό σε βίωμα πρόσωπικό. Τό άκουσμα και τό θέαμα στόν έαυτό μας γίνονται μέσα μας κομμάτια τής άτομικής ύπαρξης μας. Φρονούμε τούτο ή κείνο. Προσωπική ζωή θά πεί λευτεριά. Μά ίσαμε πό τε αυτή ή λευτεριά θ' αντίστέκεται στην από τό περιγύρο καταδρομή, σ' αυτή τήν άδιάκοπη ισοπεδωτική έπίδραση; 'Εδω δέν ύπάρχει ό πύργος ό έλεφάντινος. Κι' ούτε είναι σωστό να ύπάρχει. Πρέπει να μεινουμε κι' άνάμεσα στους άλλους έμεις, για να μπορούμε και πιο χρήσιμοι να σταθοϋμε στους άλλους. Αυτό φοβάται ό άστρονόμος του Χάρβαρντ: τήν τυποποίηση τής έσωτερικής ζωής, πού θα σκοτώσει τή λευτεριά μας. 'Ο κ. Π. καταλήγει πώς «άντικρου στην πέδη τής όμοιομορφίας, άντίκρου στην καθίερωση και τήν τυποποίηση» είναι ένδεχόμενο να ξαναγυρίσει τό ρομαντικό κίνημα με καινούργια μορφή.—Του κ. Πέτρου Σ. Σπανδωνίδη: «Τό πνεϋμα του Χριστιανισμού και ό Σολωμός», όπου παρατηρεί μεταξύ άλλων τά έξης: "Αν άποβλέψουμε στο σύνολο τής νεοελληνικής λογοτεχνίας, θ' άνεύρουμε σάν κύριες λατρευόμενες μορφές όχι τή σολωμική γυναίκα άγγελο-Παρθένα, αλλά τή γυναίκα-πηγή τής γονιμότητας. Και άκόμα για τόν "Αντρα μεγάλο πρότυπο θα φανεί όχι ό Χριστός, δηλ. ό "Αντρας πού πάσχει για να ύψώσει τή ζωή από τό ένστικτο προς τό πνεϋμα, αλλά τό παλληκάρι, δηλ. ό άνθρωπος πού ένεργεί και δρᾶ, αδιάφορο άν, σάν "Έλληνας, σκορπάει τή δραστηριότητα του χωρίς να θέσει ή να κατακτήσει έναν σκοπό. Η νεο-

ελληνική λογοτεχνία οδηγείται στο θάθος από το δράμα αυτό του παλληκαριού, που όμως δεν έχει οργανώσει τις δυνάμεις του και ζει παλαιώντας απέλπιδα προς τον έαυτό του και τον έξωτερικό κόσμο. Όμως η σολωμική ποίηση διαλύει την δραστηριότητα αυτή της ζωής, την έστω και άσκοπη, σε δράματα ωραίων, αγνών, παραδεισιών, απραγών μορφών (το συλλερικό νόημα της πάλης της ήθικης δεν εισχώρησε ως το κέντρο της σολωμικής ψυχής)».—Το κ. Κλ. Παράσχου «Λογοκοπία και Λογοτεχνία», όπου ο συγγραφέας διαπιστώνει τὰ ἐξῆς : «Γιὰ νὰ σκιτσάρω τὴ λογοτεχνικὴ ἐπισκόπηση τοῦ 1947, ξεφύλλισα βιβλία, ξεφύλλισσα περιοδικὰ. Δὲν ὑπάρχει πιὸ θλιβερὸ πρῶμα ἀπὸ κάτι ποὺ ξεκίνησε γιὰ νὰ γίνῃ λογοτέχνημα καὶ ποὺ ἔμεινε ὀρθοθετὸς ἀπὸ λέξεις. Διάβασα φράσεις, λέξεις, μοῦ σκεπάζονταν γεγονότα, αἰσθήματα, σκέψεις, μαγεῖα δὲν αἰσθάνθηκα. Καὶ ὅμως αὐτὸ—ἡ μαγεῖα—εἶναι τὸ μοναδικὸ νόημα τοῦ λογοτεχνήματος, ἄλλη δικαίωση δὲν ἔχει τὸ λογοτέχνημα. Ἡ τέχνη δὲν εἶναι ἐπανάληψη δὲν εἶναι ἓνα μέσα στὰ τόσα ἄλλα συστατικὰ τῆς ζωῆς. Εἶναι κάτι ποὺ στέκεται ἰσοδύναμα δίπλα στὴ ζωὴ, κάτι πραγματικὰ νέο. Κι' ἄς ξεκινᾷ, κι' ἄς εἶναι συμπύκνωμα, κι' ἄς παίρνει ὄλο τὸ ὄλικό τῆς ἀπ' τὴ ζωὴ. Μὲ τοῦτο τὸ νόημα λέμε τὴν τέχνη δημιουργία, μὲ τοῦτο τὸ νόημα ἔλεγε ὁ Φραγκίσκος Βάκων ὅτι τέχνη εἶναι ἡ φύση μ' ἐπιπλέον τὸν ἄνθρωπο».

—Στὴ «ΝΕΑΝ ΕΣΤΙΑ» τῆς 1ης Φεβρουαρίου 1948 δημοσιεύονται οἱ ὁμιλίαι τοῦ δευτέρου Φιλολογικοῦ Μνημοσύνου ποὺ ἔγινε στὸν «Παρνασσό» τὴν 11 Δεκεμβρίου 1947 ἀπὸ μέλη τοῦ «Φιλολογικοῦ Κύκλου» καὶ παλιούς μαθητὲς τοῦ Ἰωάννη Συκουτρῆ, γιὰ τὰ δέκα χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του (21.9.37—21.9.47). Ὁ κ. Νάσος Δετζώρτζης στὴν εἰσήγησή του χαρακτηρίζει τὸ Συκουτρῆ ὡς «ἓνα κορυφαῖο ἀπὸ τοὺς λίγους κορυφαίους» τῆς Ἑλλάδος. Ὁ κ. Παναγιώτης Κανελλόπουλος τὸν ἐξετάζει σὰ δάσκαλο καὶ ἄνθρωπο καὶ καταλήγει: «Ἄν λιγά,

ἐλάχιστα χρόνια ἄρκεσαν γιὰ νὰ πλάσει ὁ Συκουτρῆς ἄνθρωπος, γιὰ νὰ χαρίσει στὴν Ἑλλάδα τὴν ὄρα τοῦ χάους μερικὲς συγκροτημένες συνειδήσεις ποὺ ἀπαρτίζουν ἓναν πλούσιο καὶ διαλεχτὸ κύκλο, σκεφθεῖτε πόσο μεγαλύτερη θὰ ἦταν ἡ ἀπόδοση τοῦ ἔργου του ἂν ζοῦσε ἀκόμα. Τὴν παραμονὴ τοῦ παγκόσμιου ἱστορικοῦ χάους ἀποφάσισε ἡ μοίρα νὰ τὴ διαλέξει γιὰ νὰ κλείσει τὴ ζωὴ τοῦ Συκουτρῆ. Κλείνοντάς τιν, ἀνοιξε δρόμους ἀκόμα πιὸ δύσκολους γιὰ μᾶς τοὺς ἄλλους. Οἱ δρόμοι αὐτοὶ μέσα στὸ χάος τῆς ἐποχῆς μας ἐνώνουν σημεῖα ποὺ φαίνονται ἀπρόσιτα. Οἱ δρόμοι αὐτοὶ εἶναι στενοὶ καὶ δὲ χωροῦν ἀπάνω τους οἱ ἄνθρωποι ὡς μᾶζες. Μονάχα ὡς άτομα μὲ αὐτοσυνείδηση, ὁ ἓνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἔχοντας ὁ καθένας ὀλομόναχος δεξιὰ κι' ἀριστερὰ τὸ γκρεμὸ καὶ τὴν ἄβυσσο ὡς μοῖρα, μποροῦμε νὰ περάσουμε, κάνοντας πνευματικὰ θατοὺς τοὺς δρόμους μὲς στὸ χάος, κατανικώντας ἔτσι τὸ ἴδιο τὸ χάος ποὺ φοβάται τὴ δημιουργία, ποὺ φοβάται τὸ πνεῦμα καὶ τὴ συνείδηση. Στὴ δύσκολη αὐτὴ πορεία μᾶς παρακολουθεῖ εὐλογώντας μας ὁ Ἰωάννης Συκουτρῆς. Ἄς μείνει γιὰ πάντα ὁδηγὸς μας, φίλος, ἀδελφός μας». Τὸ φιλολογικὸ ἔργο τοῦ Συκουτρῆ ἐξετάζει ὁ κ. Ι. Θεοδωρακόπουλος, ὁ ὁποῖος παρατηρεῖ μεταξύ ἄλλων: «Ὁ Συκουτρῆς δὲν γεύονταν τοὺς καρπούς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας κλεισμένος στὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἔφερε τοὺς καρπούς νὰ τοὺς γευθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι, ἦταν δάσκαλος. Καὶ τὸ Συμπόσιον τοῦ Πλάτωνος ὡς σύνολο καὶ ἡ Εἰσαγωγή τοῦ Συκουτρῆ εἰς τὸ περὶ Ποιητικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, ποὺ τὴ μετάφρασή της εἶχε κάμει ὁ Μενάρδος, δείχνουν πόσο μεγάλη ἦταν ἡ δύναμη αὐτῆ τοῦ Συκουτρῆ. Τὸ Συμπόσιον εἶναι δοκίμιον ἐρμηνεύειας καὶ κριτικῆς ποὺ τιμᾷ τὸ συγγραφέα του, τιμᾷ καὶ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ποὺ τὸ ἐξέδωκε. Ὑπάρχουν φιλόλογοι σεβαστοί, ποὺ εἶναι πράγματι πολὺ κοντὰ στοὺς κλασσικούς, ἀλλὰ αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ συνεγγισμὸς δὲν τοὺς

ἀφήνει νὰ ξαναγυρίσουν στὴ ζωὴ καὶ νὰ τῆς φέρουν τὰ δῶρα τῶν κλασσικῶν. Ὁ Ἰωάννης Συκουτρῆς ὅμως καταλάβαινε τὸ πνεῦμα τῶν κλασσικῶν καὶ τὸ μετάδινε στοὺς ἄλλους. Ἀλλὰ πέρα ἀπ' αὐτὰ εἶχε ὁ Ἰωάννης Συκουτρῆς καὶ τὴν τάση νὰ σχηματίσῃ καθολικὴ φιλοσοφικὴ εἰκόνα γιὰ τὴν ἀρχαιότητα, εἶχε καὶ τὴν τάση νὰ σχηματίσῃ καθολικὴ εἰκόνα γιὰ τὸν Ἕλληνισμό».—Στὸ ἴδιο τεῦχος ὁ κ. Αἰμ. Χουρμούζιος συνεχίζει τὴ μελέτη του γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς Ἐλευθερίας, ὁ κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος δημοσιεύει ἄρθρο του γιὰ τὴν «ἀνεύθυνη ὠραιολογία» καὶ διαγράφει μεταξὺ ἄλλων τὴν ἀποστολὴ τοῦ κριτικοῦ : «Ὁ κριτικὸς φωτίζει ἐκεῖνο πού ἔχει γίνεῖ ἤδη συνείδηση ἢ προετοιμάζει μὴ νέα συνείδηση. Καὶ γιὰ τοῦτο χρειάζεται, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, νὰ εἶναι κ' ἕνας ἰδανικὸς ἀναγνώστης, ἕνας ἀναγνώστης πού συνεργάζεται τίμια κι ἄμεσα μὲ τὸν τεχνίτη τοῦ ἔργου». Δημοσιεύονται ἐπίσης διηγήματα τῶν Ἑλληνίδων διηγηματογράφων Ὑπατίας Δελῆ, Ἀλέκας Μαντζουλίου, Μέλπας Τζάνη καὶ Νεφέλης Πορφυρίου, συνέχεια τοῦ ἱστορήματος τοῦ Βλαχογιάννη «Καραϊσκάκης», ποιήματα τοῦ Ἰσπανοῦ ποιητῆ Federico Garcia Lorca κατὰ μετάφραση τοῦ Ὁδυσσέα Ἐλύτη, πλούσια θεατρικά, μουσικὰ καὶ φιλολογικὰ κριτικὰ σημεῖωματα, καὶ παρατηρήσεις τοῦ διευθυντῆ τοῦ περιοδικοῦ κ. Πέτρου Χάρη ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἐργατικῆς Ἑστίας, ὅπου μεταξὺ ἄλλων διαπιστώνεται τὸ ἐξῆς : «Ὁλοφάνερο εἶναι ὅτι μὴ ἀπὸ τίς πιὸ χαρακτηριστικὲς καὶ πιὸ ὑπολογίσιμες ἐκδηλώσεις τοῦ ἔθνους, — τὸ πνεῦμα, — μένει καθαρότατα λαϊκὴ, δηλαδὴ δύναμη πού ἔχει τὴ ρίζα της στὸ λαό. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς τὸ μῆνυμα φέρνουν τὰ διηγήματα τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἐργατικῆς Ἑστίας : ὅτι ὁ Ἕλληνικὸς λαὸς νιώθει, σκέπτεται, παρατηρεῖ, ὅτι δὲν εἶναι ἄμορφη καὶ οὐδέτερη μάζα, καὶ ὅτι μπορεῖ ἀκόμα νὰ προσφέρει πολλὰ, παραπολλά».

—Στὴν «ΠΑΙΔΕΙΑ» τοῦ Ὀκτώ-

βρη ἀνάμεσα σὲ ἄλλην ἐκλεκτὴ συνεργασία σημειώνουμε τὴ μελέτη τῆς Σοφίας Γεδεῶν πάνω στὴ «σύγχρονη ψυχολογικὴ καὶ παιδαγωγικὴ ἔρευνα στὸ Νέο Κόσμο».—Τοῦ Ν. Βοσταντζῆ τὸ «Ἀγγλικὸν Νηπιαγωγεῖον».—Τοῦ Κ. Ἀμάντου «Ἀναμνήσεις ἀπὸ τρίμηνον ὑπουργίαν», πού ἀναφέρεται στὴ δημιουργικὴν ἐργασίαν ἢ ὅποια ἔγινε στὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας κατὰ τὸ σύντομο χρονικὸ διάστημα (4.1.1945—8.4.1945) πού ὁ κ. Ἀμάντος διετέλεσεν Ὑπουργός. Τὰ σχολικὰ κτίρια ἄρχισαν τότε νὰ γίνονται ξανά νοαὶ μιᾶς ἐθνικῆς παιδείας, ὁ ἐκπαιδευτικὸς κόσμος ἔπαψε νὰ φοβάται τὴ συκοφαντικὴ τακτικὴ ὑπόπτων παραγόντων κ' ἡ δημοτικὴ γλῶσσα πῆγαινε νὰ καθιερωθῇ καὶ τυπικὰ σάν ἐπίσημη γλῶσσα τοῦ κράτους.—Γύρω ἀπὸ τὸ γλωσσό-εκπαιδευτικὸ μας πρόβλημα περιστρέφεται κ' ἡ μελέτη τοῦ Α. Δεληούζου, στὸν ἐντατικὸν ἀγῶνα τοῦ ὁποῦ ὀφείλεται κατὰ μεγάλο μέρος τὸ ὅτι καταδικάστηκε πιά ὀριστικὰ στὴ συνείδηση τοῦ Ἑθνικοῦ τὸ αὐθαίρετο γλωσσικὸ κατασκευάσμα τοῦ γραφείου, πού ἦταν ἄσχετο μὲ τὴ ζωὴ».

—Πῆραμε ἀκόμη τίς ἐφημερίδες «Ἐλευθερος Τύπος», «Ἐργάτης», «Δημοκράτης», «Ἀνεξάρτητος», «Φωνὴ τῆς Κύπρου», «Χρόνος», «Παρατηρητής», «Πάφος», Νέα Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις», «Ἐφημερίς», «Βῆμα», καὶ τὰ περιοδικὰ «Μόρφωσις», «Χριστιόπουλο», «Λογοτεχνία», «Χριστιανικὴ Ἀναγέννησις», «Φῶς», καὶ Portugal.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Κυπριακές.

Ὁ Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλος ἔκαμε στὶς 10 Ἰανουαρίου ἐναρξὴ τῆς σειρᾶς τῶν λαϊκῶν μαθημάτων του, μὲ ὀμιλητὴ τὸν κ. Κ. Προσῆ καὶ θέμα : «Εἰσαγωγή στὴ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία». Ὁ κ. Προσῆς ἀναφέρθηκε στὴν ἑλληνικὴ λογοτεχνικὴ παράδοση, τίς πηγές, τὴ γλῶσσα καὶ τίς ἐπιδράσεις τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας.

—Τὴν ἴδια μέρα ὁ κ. Θ. Σοφο-

κλέους, ὕστερα ἀπὸ σύντομη εἰσαγωγική ὁμιλία τοῦ προέδρου κ. Κ. Σπυριδάκη, ἔκαμε τὴν πρώτην ἐφρετινὴν ἀνακοίνωσιν τῆς Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν με θέμα: «Κυπριακὰ ἔτυμολογικά».

—Στις 17 Ἰανουαρίου ὁ κ. Ν. Βοστταντζής ἔδωσε τὸ δεύτερον λαϊκὸν μάθημα τῆς σειρᾶς τοῦ Ε.Π.Ο.Κ. με θέμα: «Τὸ Δημοτικὸν τραγῶδι». Τὸ μάθημα τοῦ κ. Βοστταντζή ἐλπίζουμε νὰ δημοσιευτεῖ σ' ἓνα ἀπὸ τὰ προσεχῆ τεύχη μας.

—Τὸ τρίτον μάθημα δόθηκε στις 24 Ἰανουαρίου με ὁμιλητὴ τὸν κ. Μίκη Κιτρομηλίδη καὶ θέμα: «Ἡ Νεοελληνικὴ ποίησις τοῦ 19ου αἰώνα. Α' Καθαρῶλογοι ποιητές». Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ μαθήματος τοῦ κ. Κιτρομηλίδη «Οἱ Δημοτικιστὲς ποιητὲς» δόθηκε τὴν 21 Φεβρουαρίου. Καὶ τὰ δύο θὰ δημοσιευτοῦν προσεχῶς στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα».

—Με τὴν εὐκαιρίαν τῆς συμπλήρωσης 18 ἐτῶν ἀπὸ τὴν ἰδρυσὴν του, τὸ Δύνκειον Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου ὠργάνωσε τὸ ἀπόγευμα τῆς 25ης Ἰανουαρίου στὶς αἴθουσάς του σεμνὴ γορητὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ πρόεδρος κ. Μαρία Π. Ἰωάννου ἐξέθεσε τὴ γόνιμη κοινωνικὴ, ἐθνικὴ καὶ μουσικοφιλολογικὴ δράσις τοῦ Σωματείου. Ἐπακολούθησαν ἀπαγγελίαι ἀπὸ τὴν δ. Λούλαν Π. Ἰωάννου καὶ τὴν κ. Ἐρρατῶ Χατζηθεοφάνους, καὶ ἐκτελέστησαν με ἐπιτυχίαν κλασσικὰ μουσικὰ τεμάχια.

—Στις 30 Ἰανουαρίου ὁ κ. Ν. Βοστταντζής μίλησε στὴν αἴθουσα τελετῶν τοῦ Π. Γυμνασίου με θέμα: «Τὸ ἰδεώδες τῆς ἀγωγῆς κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας».

—Ἀπὸ τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου μέχρι τῆς 15ης Φεβρουαρίου ἀνοίξε στὴν Κερύνεια ἔκθεσις ἐλαιογραφῶν τοῦ κ. Geoffrey de Selincourt καὶ τοῦ κ. καὶ τῆς κ. Pain

—Στις 3 Φεβρουαρίου τὸ «Θέατρο Τέχνης» ἀνέβασε τὸ ἔργο τοῦ Μαρτινὸς Σιέρρα «Τὸ Τραγῶδι τῆς Κούνας».

—Στις 17 Φεβρουαρίου ἐφυγε στὴν Ἀμερικὴ γιὰ ἀνώτερες σπουδὰς

ὁ μέγιστος τοῦδε Διευθυντῆς τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» κ. Κώστας Προυσιῆς.

—Ὁ Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλος Κύπρου ἐτοιμάζει τὴν ἐκδόσιν τῶν περὶ Δωδεκανήσου Διαλέξεων, ποὺ εἶχαν δώσει πέρυσιν μέλη τοῦ Ὀμίλου, με τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Δωδεκανήσου.

—Τὸ κινηματοθέατρο «Παλλὰς» ἔπαιξε τὸν Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον πολλὰ ἐκλεκτὰ ἔργα μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν Ἑρρίκο Ε' τοῦ Σαίξπηρ.

—Ἡ Ἐνωσις Νεανίδων Παλλὰς ἔδωσε τὸν πρώτον φιλολογικὸν τῆς ἐφρετινῆς περιόδου, με ὁμιλητὴν τὸν κ. Κ. Προυσιῆν, τὴν 14ην Φεβρουαρίου.

Ὁ κ. Προυσιῆς μίλησε γιὰ τὰ ἐλαττήρια τῆς πνευματικῆς δημιουργίας. Ἡ Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Σωματείου Ἀντῆ Χρῆσω Κατσουρίδου ἀνέπτυξε σύντομα τίς ἐπιδιώξεις τῆς Ἐνώσεως, καὶ οἱ Ἄνδρες Ἡδὴ Χατζηδημητρίου καὶ Χρυστάλλα Ἰωαννίδου ἀπάγγειλαν ποιήματα. Ἐπακολούθησεν ἡ ἐκτέλεσις μουσικοῦ προγράμματος.

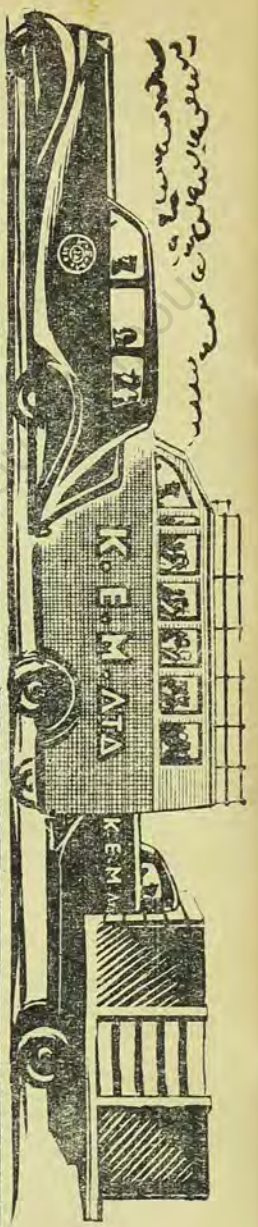
—Ὑστερα ἀπὸ σύντομη παραμονὴ στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἀνακηρύχθηκε διδάκτωρ τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐπέστρεψε στὴν Κύπρον ὁ συνεργάτης μας κ. Κύπρος Χρυσάνθης.

Ἀθηνᾶϊκές.

—Στις 27 Ἰανουαρίου ἔγιναν ἀρχαιρεσίαι τῆς Ἐταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν. Ἐξελέγησαν οἱ κ.κ. Σπ. Θεοδωρόπουλος, πρόεδρος, Γ. Θεοδοκάς, ἀντιπρόεδρος, Μελῆς Νικολαΐδης, Γεν. Γραμματεὺς, Γ. Κατσιμπαλῆς, ταμίας, καὶ οἱ κ.κ. Ὁμ. Μπεκίης, Κ. Δημαρᾶς, Χρ. Ἐδελπίδης, Ν. Βέης καὶ Λ. Κουκούλας, σύμβουλοι. Ἐπειδὴ ὅμως προέκυψαν διαφωνίαι ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἐκδηλώσεως τῆς Ἐθνικῆς πολιτικῆς τῆς Ἐταιρείας, τὸ Συμβούλιον κατέθεσε τὴν ἐντολήν. Κατόπιν τούτου ὁ κ. Μελῆς Νικολαΐδης ὑπέβαλε παραίτησιν καὶ σὰν μέλος τῆς Ἐταιρείας. Ἐπακολούθησαν καὶ ἄλλαι παραίτησεις. Καταβάλλονται προσπάθειαι γιὰ τὴν ἐνοποίηση τοῦ πνευματικοῦ κόσμου,

ΚΑΤΑΝΕΜΗΤΑ
ΣΕ ΟΛΗ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΥΡΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ Α.Τ.Α.

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΕΝΔΕΥΚΩΣΙΑ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ

ΤΑΞΙ

ΦΗΜΑ 891

ΘΑΛΕΡΟ ΔΙΕΥΣΗ
"ΕΜΚΑ"

To παραμύθιο των δούλων ορμητικότητας εν Κιτίοις
ΛΕΩΦΟΡΕΙΑ ΦΟΡΤΗΤΑ - ΤΑΞΙ.

ΠΡΟΤΙΜΑΤΕ

ΝΑ ΤΑΞΙΔΕΥΕΤΕ

εὐ τὰ ταξί τῆς

K. E. M.

Τηλέφωνα:

891

250

507

ΑΕΥΚΩΣΙΑ

